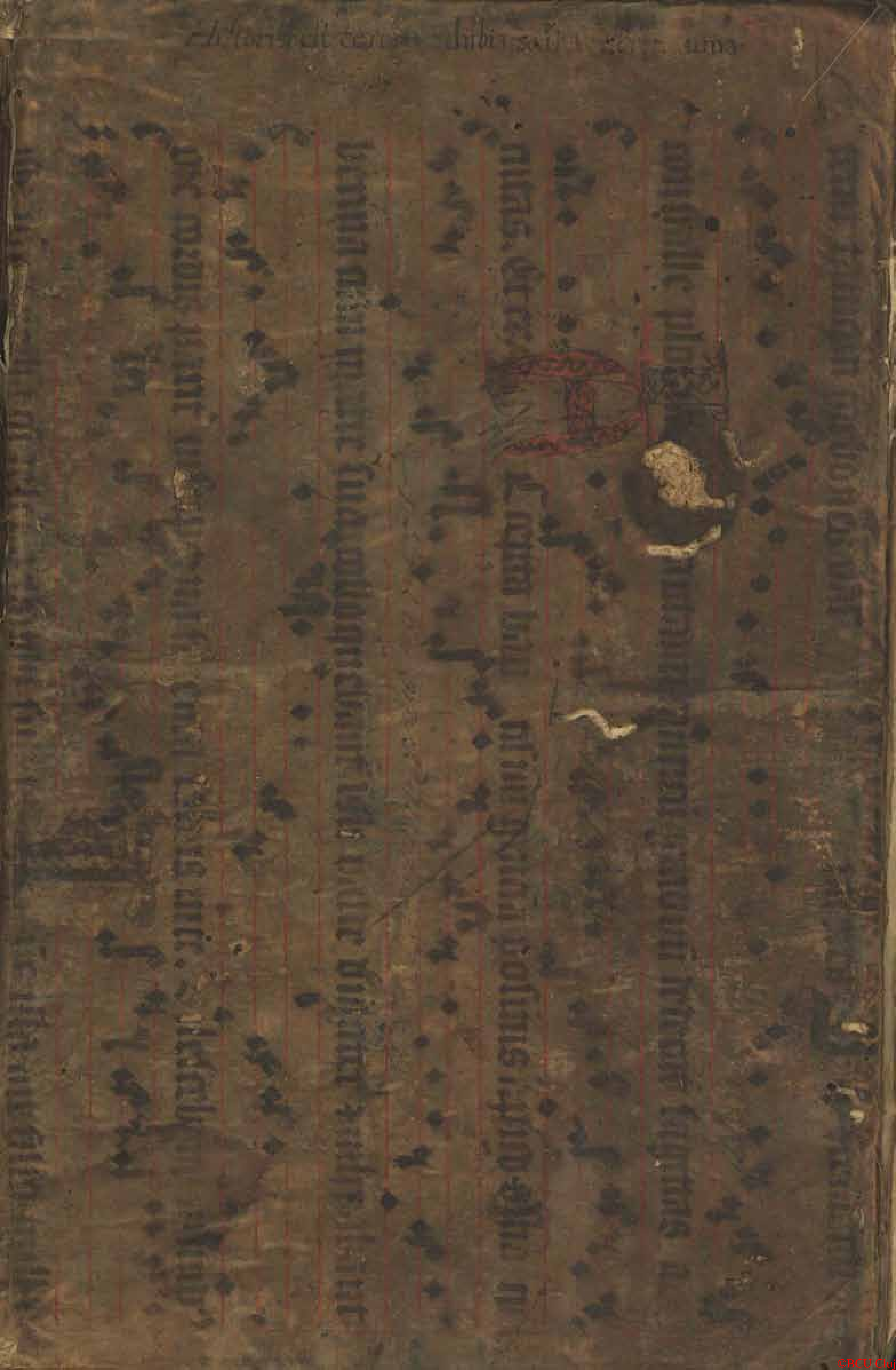

N: D.

Mi Nemzetünkk egyszer [illegible] Prédalo!: ha az Ur Isten
az ő igaz itéletiből az Pogányok között, az keserves
rabsághra vetni hagyta; más részről, a' egymás után
következő külömb külömb nemzet fejedelmei által
kormányoztatta; harmad részről, a' mellyben vagyon
vagyon, ollyan mint a' melyből kiragadtatásunk, va-
gyon nagy nyomorúsághra, s az Pogány s egyéb ide-
gen nemzetekkel való szolgálat, és szerződés miatt
mert Egyiptomi keserves szolgálattra szándékoztunk.

S hát ezelőtt is vagy 200 esztendővel mint vala állapatunk?
Földünk igen virágzik s teljes vala bőségünk,
békességes csendességünk valánk: bő vala nemzetünk, mint
az bő kútnak folyása, vagyonnal, emberrel; bő vala minden-
nemű külső jóval; ellenségink rettegtek ~~[illegible]~~ országunktól szünte-
lenül vala! Csendességünk olly vala, hogy ki ki az
ő fügefája alatt bátorságosan és nagy gyönyörűséggel
nyughatik vala. Summa: mint akkor csak olly boldogok vol-
tunk, mint az Israel Salamon idejében. [illegible]

Bibliotheca Centrală Universitară Cluj
©BCU Cluj

Inventar
Nr. 14

©BCU Cluj

Ms 151

COMPENDIUM HISTORICUM

Res

Sub decursu Annorum 1657. 58. 59. 60. 61 62 63 In Hungaria & Transylvania, partibusq[ue] eidem annexis; signanter autem circa Liberam Regiamq[ue] Civitatem Nagy-Banya etc. gestas graphicè & compendiosissimè. Exhibens.

Operâ & Studiô

Stephani Enyedi, Praefatae Civitatis p. t. Jurati Notarij, ejusq[ue] indigni

conscriptum.

RIVULI DOMINARUM
ANNO D. M.DC.LXIV.

Biblioteca Centrală Universitară Cluj

©BCU Cluj

©BCU Cluj

AZ

Keresztyeni dicsiretes jo hirrel nevel tündöklö Nemes es Betsülletes Férfiaknak, NAGYBANYA szabad királyi Várasának, Értelmes es Tisztelletes TANÁCSÁNAK

ugymint

Csehi Janos Fö Biro
Diószegi Istvan tavalyi Biro
Váradi Mihály
Balás Deak Janos
Herges Ötves Peter
Fejes Peter
Villás János
Zilahi István
Várallyai Czism János
Végh István
Tibok Márton
Csengeri Janos
Hunyadi Szabo László, Es
Hajdu Andras

Uraiméknak ö Kglmekk. Minnyajan az Isten Annyaszentegyházának kegyes Dajkajinak; ez Hazának jo Gondviselö Attyainak; Nékem Fiui engedelmességgel, és sokképpen valo köteles szolgálattal, és hüséggel mindenkorom Tisztelendö Uraimnak.

Czuczedelmes idökben békességes megh tartatást; a sok szenvedések alatt, végiglen valo megh maradást; külön külön is penigh, örvendetes hoszszu élet után, örök Boldogságot sziböl kévánok.

Biblioteca Centrala Universitara CLUJ

©BCU Cluj

Jeles és igen illendő mondása ~~[illegible]~~, amaz Bölcs Romai Ciceronak ez: Nescire quæ antequam natus sis, acciderint, id est semper manere puerum; azaz: Nem tudni embernek azokat a' dolgokat, mellyek az ő születése előtt történtenek, az csak egy ollyan, mint ha mindenkor gyermeki állapottyában volna. Méltán-is; Mert a' mikeppen hogy, az mindenható bölcs Isten, minden ő szép teremtésit, az ő hatalmának, bölcsességének, jóvoltának emlekezetire akarja mindenektül szemleltetni: Ugy szintén azokat az emlékezetes dolgokatis, mellyeket vagy maga ő Felsége, vagy az emberek cselekedtenek, bizonyos rendes Historiákba megh iratta, ez végre, hogy mind kegyelmességének, s-mind igazságinak emlekezeti megh az maradekok közöttis nyilván legyen; Hogy ha pedigh az ember, az ő ideje előtt való efféle dolgokban semmit nem tudna, igy nem lenne fellyeb való a' gyermekeknél, kik jelen való állapottyoknál eléb való dolgokrul nem emlekezhetnek.

Ennek pedigh egyetlen Tanitó Mestere a' Historia, melly semminem egyéb, hanem eleitül fogva szerte széllel ez Világon megh lött dolgoknak, egyben szedegettetett, s-irásba foglaltatott Csomója; mellynél a' Polgári Tarsaságnak külső belső igazgatásának modgyára; Birodalmoknak, Várasoknak, megh tartására, öregbitésére, az Jonak követésére, a gonosznak eltavoztatására semmi egy hasznossabb dologh ninesen. Mellyre nézve mondatik-is, az embernek az Kecségesi dolgokban való Tanácsadojának; Az Életnek rövid Summás tanitásának; Bekességnek s-Hadakozásnak vezérének; és az Elmének

vilá-

világos és jó szemének, s Mesterének, melly azt, a Prudentiának, értelmes okoskodásnak mérő fonalával, hogy ennide amoda járó hajó módgyára, minden vélekedésnek széllenül nehányattassék, megh állittya. Melly mind azt el követendő, s mind az megh vetendő dolgok felől való Regulákat, nem csak puszta szóval, hanem úgy a sok Nemzetségeknek-is példájok által mutattya és tanittya. Ő egy-szersmind a nagy Birodalmoknak kezdeteket, előmeneteleket, vége-zeteket, azoknak okait; a Tisztviselőknek természeteket, magok vise-léseket, és az életnek módgyaira tartozandó akármelly egyéb jeles pél-dákat, annyira élő adgya és ki festi, hogy megh Apelles-is, valamelly tisztnek állását szebben ki nem rajzolhatná.

Innen tudhattyák megh a Polgári Társaságnak Igazgatói, az igasságnak csak a zsinóra szerént való tisztek mi hasznú az igazgatásba. Innen láthatni megh, valamelly társaságnak virágzásának, vagy vál-tozásának, s az közönséges veszedelmiknek igaz okait. Ebben talál-hatni ollyan példákat-is, mellyekből az Isten haragjának, s bűn ellen való itéletinek, és jovoltának-is jelei ki tetszenek; Midőn ő Felsége a sok bűnökért nagy Hatalmas Monarchiákat, Birodalmakat, Fejé-delemségeket, erős roppant városokat, egész Nemzetségeket, fel for-gat és el pusztit; és megh-is az ő Népét azok között csudálatossa megh oltalmazza, mint Noét velle levőkkel edgyütt a Bárkában az özön víznek idején régenten.

Ezt mutattya megh egyik továbbá, az emberi Nemzetségnek erőtelen-ségét; az szerencsének változó álhatatlanságát, és Istennek a büntetés-ben való fel-tétezellyát; hogy midőn ő Felsége, éhséggel, dögh halállal, ellen-ségek fegyverével, szörnyű véletlen változásokkal ostromol, ismerje megh ki ki az ő Felsége igaz itéletit, őtet féllye, tisztellye, s hozzá térjen, hogy vakmerőségben maradván, ő-is, bűneinek érdemi szerént, mint egyebek hasonlóképpen el ne vesszen.

Innen ismerhetnők megh mi-is, a Szent irás után, ha akarnók, szegény Nemzetünknek ez sok üdőtöli nagy romlásinak, s csaknem utolsó veszedel-

mé-

nünk okait: Mert a' régi igaz Historiak, a' mi életünk meg jobbitására irattattak megh, és ugyan ujjal mutattyák az Istennek szent törvényét, melly az bünöknek ismeretinek azért tükire; azt mutattyák hogy mostanis az Isten ollyan bünökért ostoroz bennünket, mint miekért régenten: Mert megh vagyon mostanis közöttünk mindenféle vétkeknek (: megh ujjabbaknakis mint régen:) kiáradása; többek között az Isten szombattyának (: Urnapjanak:) rettenetes megh fertezetése, abban a' sok dorbézolások, hejjehujják, és mizodák nem: hohr tizod részeni gonosz egyéb napokon nem eset. Megh vagyon az Isten igéjinek rut vakmerő megh vetése; a' sok ezer egymást érö gyilkossagh, rut tisztatalan élet, temerdeken lopás, nyuzás fosztás: A' rettenetes, és keresztyén fülöket megh sértö iszonyu esküvések, átkozodások, hamis hitek, mellyeket ugyan ujjab ujjab formákban visz ki a' Pokolbéli Sátán, egy bizonyis ugyan, de kivált keppen a' Vitézlö rendeknek lelkekenek ülöjén. Megh volt a' mindenféle nyomorgatás, koborlás, pradálas. De kiis tudná ~~tenni~~ a' sok vétkeket mind elö számlálni; mellyek ugyan kétkézzel vonák és hozák szegeny Hazánkra a' nagy romlást!

Az Ur Isten, az Israel népével egyött, ez Nemzetségetis az ökrijödésben megh fenyegette vala, amaz kemény fenyegetéssel, az melly megh iratot az Moses 3-dik és 5-dik Könyveiben, az 26-dik és 28-dik részekben, mindenikben a' 15-dik Versétül fogván mind végigh: Hogyha (: ugymond:) engemet nem halgattok, és a' parancsolatokat nem cselekedenditek zi: zi: én-is azt cselekeszem veletek, hogy titeket a' félelem el foglallyon zi: zi: Ha mind ezek után-is nem halgattok engemet, hetszer keményebben ostorozlak titeket a' ti bünitekért zi: zi: Hogyhamégh-is ellenem

jár

járták vakmerőséggel ꝛ. ꝛ. Hogy ha ezekkel sem gondoltok,
hogy hozzám térnétek, hanem vakmerőképpen ellenem jártok,
én-is bizony vakmerőképpen járok ellenetek, és hozok ti ellenetek
fegyvert. ꝛ. De mind ezeknél szörnyebbeket mond osztan, v. 24. az
40-dikigh. Ha mégis nem engedtek nekem, én-is ellenetek járok
megh búsult haragomban – – – mert a' ti Fiaitoknak és Leányi-
toknak húsát eszitek megh, és a' ti palotaitokat elrontom – – –
és az ti Várositokat el pusztítom, szent hellyeiteket el töröm, és
nem lészen kedves a' ti jó illatu áldozatitok, Titeket pedigh az Po-
gányok közibe el hintelek, s a' többi ꝛ. Ô mi szegény
Magyarok, ezek estek mi rajtunk; Megh a' következendőkis, s jönnek,
sőt el is kezdöttenek immár; Hogy a' ti földeitek pusztává lesznek,
és a' ti Várositok el pusztulnak; akkor a' föld megh szenteli az ő
Szombatit, mikor a' ti ellenségteknek földébe lejendetek, mert
nem nyugot a' ti Szombatitokon, mikor azon a' földön laknátok ꝛ.

Megh esének mind ezek rajtunk, sőt még ma-is az Isten ítéleti-
nek vesszeje ugyan hátunkhoz ragadva vagyon: De nagy csuda, hogy
mégis nem veszi Nemzetünk jól eszében magát, hanem mind két
fülére bátran alszik, vigad, és tobzódik; Arra nézve monta vala
régen-is egy tudós ember ezt: Neminem vidisse vel audivisse Regnum 18.
ullum, quod majore atque Hungaria gaudio et tripudio periret.
azaz: Nem láttam, s nem is hallottam soha Országot, melly nagyobb
örömmel s vigassággal ~~[illegible]~~ veszne el, mint Magyar ország. Igen
félő-is, hogy a' nagy testi bátorságért végképpen el ne vesztessen Isten
bennünket, a' mint hozzánk fogot; mert ki van mondva a' Sententia;
hogy a' melly Nemzet (ámbár légh kedvessebb legyen-is az) az Isten
rendelésit és ítéletit megh nem őrizendi, hanem azutálat utá-
gokat cselekeszi, mellyek miatt a' föld megh fertőztetődik, megh
bün-

Levit. 18. 25. 26. büntetí az ö gonoszságáért, hogy a' Föld ki okádgya az ö lakosit.

Illyen iteletit ő is mi gyakorollya az Ur Isten már egynihány
esztendöktül fogvan szegény Nemzetünkön, és a' sok különb különb
féle veszedelmeknek tüzes kemenczéjébe mint olvasztotta hogyen
ö Felg: mindenkor megh ~~é mi együgyü Varosunkat, s abban levö~~
~~Anyaszentegyházat~~, én annak rövideden való megh irására igye-
keztem ezen kisded munkában, az mennyire a' sok motusokat, azoknak
circumstantiajival edgyütt hitelesen ki tanulhattam, azokon ki-
vül kiket magamis láttam és experialtam többekkel edgyütt
szemeimmel. Mellynek irására indittattam ezekokra nezve:
1. Mert Kegyelmetektül Tiszt: Uraim vöttem volt arrul parancsolatot,
hogy az mikeppen az Irgalmas Istennek, ez megh tartatta ránk
áradott kegyelmességit, azonkalis kellene életünkben emlegett-
nünk hálaadással; ugy szükséges volne ezen végre az-is, hogy
annak rövid historiaja az közönséges hellyen, a' Posteritas kedvé-
ért irásban-is hagyatnék, mellyet mellettem nem is szemre kijött,
nékem kellene cselekednem. 2. Köszönő hálaadatossagomat is
akartam ezzel édes nevelö Hazámhoz megh mutatni; Tudván hogy
többek között három dolgokban kell kivált képpen embernek Hazá-
jához háládatosnak lenni. 1. Hogy arról mindenkor jól em-
lékezzék, mint David az ö Országáról. 2. Hogy könyörögjön annak
megh maradásáért, mint Moses Canahan földéért, és a' Népnek ab-
ban való bé juthatásaért, avagy David Jerusalemért. 3. Hogy
szolgállyon annak, mint Cicero Romanak: Mellyek közzül, az
mint hogy a' két elsöt (: kérkedés nelkül szollok:) mindenkor gya-
koroltam, ugy ez utolsonak-is, hogy a' Kegy. ohajtozasom szerént való
el követésére kész indulattal legyek, ezt is annak jegyéül

lenni rendeltem; Ugyan azokon Oszlopán ennek Kglk emle-
kezetes neveit-is.

Hogy pedigh nemcsak környüllötünk, hanem egyébütt esett dolgok-
nakis emlekezetire ki léptem, kellet a' plenus sensusert egliklidnem,
miwlt az dolgokat egymással való függések szerént kellet irtalnom,
egyébaránt ha csak magunk dolgait irtaltam volna in particulari,
a' circumstantiak nelkül, nehez lött volna megh érteni. Nehol egész
leveleket mind Törököket, s-mind egyebeket szerul szora insertaltam, mert
azokba tanusagra való, s megh jegyzendö dolgok találtatnak.

Kglteknek ajánlom azert Tiszteld Uraim, ez kicsiny igyekezetemet,
mellyet Kglteknekis, (noha Kgltek tisztelletes szemellyének semmi propor-
tioja nincsen:) lássan jo szivel, mellyet haladatosságomat Kglteknek
mindenkor üdöben mutatni igyekezem. Az Uristen hozza fel az
setétböl a' mi Világosságunkat, és homályosságunk legyen ollyan Esa. 58. v. 10. 12.
mint a Dél, mentse fel ö Felsegé az ö Anya szent egyházat minden
nyomoruságiából. Kglteketis pedigh Tisztelletes Uraim
a' nagy kegyelmü Uristen, egész városunkal együtt, minden rendbeli
háborgások közöt tartsa megh, a' maga dicsöségire, s a' közönséges
jónak elömozditására örvendetes, s bekességes allapatban sokáigh, szi-
vesen kévánom. Nagy-Bányán 12 Maji Aº Chr. 1664.

Kglték Alázatos

Szolgája

Enyedi Istvan.

Kezdö Beſzéd.

Láttyuk a' termeſzetben, és mind belsö, s-mind külsö
Historiak bizonyittyák, hogy valamiknek eredeti vagy-
nak, és a' ſzüntelen mozgo Egh alá helyheztettenek, mindazoknak
egyſzer, hamaréb vagy kéſöbben, romlást és valtozást kell ſzenved-
niek. Ugyan-is mygh a' mellyek tartoſságokra nézve, mint egy ö-
rökké valoságra eztetoznak-is, mind végigh mygh nem álhatnak,
hanem idövel romlás és valtozás alá esnek; mint ezt a' nagy hegyek-
nek, s-ſzörnyü erös köſziklaknak, földindulás által valo öſve om-
lásokban láttyuk. A' hold bizonyos napok alatt vévén erö
növekedésit, mihelt tellyességben, mingyárt apadásra hanyat-
lik: A' Nap, midön téli töllünk távolyab valo járása után, Dél
felöl hozzánk közelgetni kezd, láttatik naponként nevekedni, de
el érvén egyſzer a' Solstitiali Punctumot, mingyárt kezd viſza tér-
ni, s-erejében aláb hagyni. De ezt a' valtozást a' termé-
ſzetben, az Istennek legh nemesseb állattyának, az embernek-is (kit
Ps. 8. 7. ö Felsége minden állatokon urrá tévén, kevesset hagyot alab valová
az Angyaloknal:) mygh kell kostolni, midön sokaigh nagy boldogh
állapotban valo virágzása után, egyker mygh hervad, el romlik, és
mygh hal.

Szintén ekképpen akármelly híres és fényes Birodalmaknak-is
vagyon hanyatlo idejek, határok, Fatalis Periodusok; mellyek mi-
dön sokaigh nevekedvén, virágoznak, végtére csudalatos képpen el
valtoznak, és romlanak hirtelenséggel.

Amaz

Amaz 4. jeles és derék Monarchiáknak állapottyokban láttyuk ezt, mellyekrűl emlékezik Dániel Prófeta által Isten. Az Első, légh dicsőségesebb Monarchiát, a' Chaldeusoket, vagy szomszéd Assyriusoket, annak híres nevet és dicsősséges voltát, azon Dániel Prófeta, úgy mint Arany főhöz hasonlétya, melly-is noha legh több ideiglen, úgy mint a' mint számlállyák 1648 esztendőkigh állott fenn, de végtére Boldisár király halálanak el bomolván a' Médusokra s-Persákra szállott.

A' második Monarchia ismént, úgymint ezen Médusoké és Persáké Cyrus király által kezdetvén, midőn tartott volna, 200 esztendőnél valamivel tőbbigh, Darius utolsó idejében Nagy Sándor által el rontatván, a' Görögökre transferáltatott.

A' harmadik pedigh, a' Görögöké, mint egy 286 esztendőkigh tartván, sok rút hasonlásoknak, az is el végződőtt.

A' Negyedik osztán, úgymint a' Romai, a' Consuloknak ideje után Julius és Augustus Császároktúl kezdetetvén, immár ez mi üdönkigh tartott 1674. esztendőkigh, de lassan lassan ez is állyasodik, hanyatlik, kimenetelé mint lészen, az üdő mutattya megh.

Példa itt továbbá, az Istennek amaz Választott serege, az Israel Nemzetsége, mellyet midőn ő Felsége minden népek és Nemzetségek közzűl magának külön választott, és sok csuda tételekkel, s-minden lelki testi jó téteményivel nagy tekéletességre emelt volna: És sok nyomorúsági után a' kévánatos Canahán földén megh telepedvén, erős és hatalmas királyokkal, Dávid és Salamon idejekben pedigh, temérdek bőségnek békességnek, és a' jó szerencsének szinten a' felső pontyára magasztalt volna; mingyárt Salamon halála után, Isten az országot a' sok bűnért, megh osztatván, boldogh állapottyokat igen alá szállitá; mert sokszor a' Chaldeusoktúl, Assyriusoktúl, és egyéb más ellenségeiknek is rabságok és hatalmok alá adatván, annyira megh szegék erejek, hogy előbbeni állapottyokat soha el nem érhették, sőt végtére Jerusalemnek Titus Vespasianus miatt való utolszori veszedelme s-pusztulása által, sellyestiggel el töröltetének Polgári Társaságok is, és magok el oszlatának, hintetének szerte szélyel ez egész Világon.

De

De mi szükségh ezt, messzünnen vött példákkal mutogatni? Ho-
lott az Ur Isten ez dolognak igazságát, a' mi Nemzetünkben-is kitetszö-
sen szemlélteti: Mellyet mikor ö Felsége elött mint egy ezer eszten-
dövel, a' sovány és szegény Scythiábul ez kövér és zsiros földre, nem
külömben, mint az Israelt régen, erös és hatalmas Elöljárók által
ki hozott vala, és ez mi Pannoniánknak különb különb erös lakosit,
hatalmok alá hodítván, és több sok Országokon-is hatalmat vévén, ez Or-
szágban megh erössíttetti vala; megh adván ötet maga közzül való
dicsöséges Elöljárókkal, Királyokkal, a' mellett mindenféle kiterjedt
nagy hírrel névvel, ellenségin való szép diadalmokkal; kiváltképpen
maga szent Törvényjért, szép Polgári rendtartásokkal, annyira hogy nagy
sok Seculumoknak el folyása alatt, egész Europának Monarchiaji kö-
zött nem utolsónak ítéltetnének. De, ô boldogh Isten! ez Nemzetség-
nek fényes állapotjának folyásit, felette szomoru változások érék: Mert
midön osztán mint egy 700 esztendö eltelése után, (: melly-is Fatalis
Periodus vala:) a' hosszas békességben, virágzó boldog állapotban magát
el hitte volna, egyszer a' ma vérben folyt és terjedt ellenséget, a' Napkeleti
Sárkányt reá szabaditá az Isten, annyira hogy az immár elöbben mint egy
219 esztendötül fogva, ugymint Ulo László Király idejében Romaniában
Várnánál 1444-ben: De azután kiváltképpen Lajos Király 1526-ban
a' Mohácsi nagy veszedelemtül fogva, a' mikor a' hatalmas Pogány Török
tellyességgel nyakunkra ült, messzére szelesen kiterjedt határira, ki-
csiny szoros Juh akol módgyára öszve szoríttatván, nem csak megh kissebb-
bedének, de jeles és kies lakó hellyei, Várai, Városi is annyira Pogányok
kezében esének, hogy Városkák-is alégh maradnának, ez nagy birodalom-
ban annyik, a' mennyi Országok régen ehez tartoztanak: Mellyre nézve
valamennyiszer annak mostani romlott állapottyát, a' jelen való üdönk-is
siralmas voltát, elébbeni boldogh és fényes állapotjával, s' békessé-ges

arany

annyi időre, ’L ember egyben vetvén szemléli, mindannyiszor a’ rettenetes
visszafordult változás miatt, könyhullatásoktúl árjai folyhatnak ki szemei-
ből, és az Istennek a’ bűn ellen való haragjának, és kemény itéletinek jegyeit
tapasztalhattya megh.

E’ hogy tavalyabb valókat elhadgyunk, szinte meg siratható, és
győzedhetetlen lőn ez Nemzetnek dolga 1657-ben Erdély Országának lako-
sin történt állapottyában, a’ mikoron gyújtodott tűz ez napig is erőssen égvén, e-
mésztti jobban jobban szegény hazánkat. Mert e’ bűnös Nemzetségh alkalmas ide-
igh tartó békességében országhoz vitt szörnyű, és megh a’ Pogányok között is többire hal-
latlan bűneivel, midőn a’ hosszú tűrhető szent Istent haragra ingerelte volna,
nem akarván ez ő Felsége szavától függeni: Az miulta, hogy a’ mint szól Dávid, Ps. 81. 12. 13.
adá őket szivek kévánságira, hogy járnának a’ magok utakban; Azmiéket
elővéve, hogy sietnének azonnan veszedelmekre, mellyekre siettenek vala, ez kö-
vetkezendő versek szerént.

Iratus ad poenam si quos trahit Deus, Auferre mentem talibus primum solet
Caliginemque offundit, ut ruant suas, Furentes in clades, sibique noxijs
Accersiverunt ultrò Consilijs malis. Kiket én igy fordítom ki Magyarul:

Kiket az haragos Isten megh büntetni Akar, Elméjeket előtöben el venni
Szokta: És homállyal megh sötétetni, Hogy veszedelmeket tudgyák ugy tenni.

Kiket a’ rút csunya Tatár Nemzet kezében, rettenetes romlással, országunk Erdély-
nek szinének veszedelmeért adván ő Felsége, kimondhatatlanképpen megh
alázá, kitetszik: hogy szegény Nemzetünket, mellyet mindenféle rendű Fertelme-
tes bűnökben való elárodások, de igy szintén az Egyházi rendűeknek is sok
vetkezetek alatt fenn tartó, s minden Atyafi szeretet nélkül való rút ozvodások,
ellenkezések, jó eleve ujjal megh mutatának; mellyeknek midőn illyen bünte-
tésünk idejéről jött volna, az eickos büntetésű Isten kezdé igaz itéletit el kez-
deni rajtunk, Erdély Országának Fejedelmének 2-dik Rákóczi Györgynek
Lengyel Országra való menetelinek, és az ellen való hadakozásának alkalma-
tosságával: Melly nemelly ki nyilatkozott Circumstantiáival, egyetemben mint tör-
tént és mi okért, s kimenetele is mint esett legyen, röviden igy következik:

Occasio Suscepti itineris et Belli, Principis Transylvaniae Georgij Rákoczi 2-di, in Polonia.

A' Svécusok, mind a' Lengyel Coronáért, s mind a' Sveciai Titulussal valo élésért, regtül fogvan hatorgattyák és pusztittyák vala hadakkal Lengyel országot, annyira hogy az országnak Metropolitaja Fö ~~Anya varossa is~~, Cracco, Sveciaj ~~a~~ Praesidium által el foglaltatott vala: Mint hogy penigh ezen kivül is sem Muszkákkal, sem Kozákokkal az szemszédságban nem valának békességben, felette ~~valának~~ igyekeznek vala rajta, mint szerezhetnének országoknak jövendöbeli ~~fundamentomot~~ securitást, ~~és megh maradás felöl valo reménséget~~. Mire nézve az országnak egykori gyülésében, ~~egy közönséges Discursusban (melly azutánn irásba is publicaltatott)~~ concludalának a' Regnicolák arrul, hogy megh most jo üdejen kellene valamelly keresztyén Fejedelmet jövendöbeli társokra segitségért, az királyi Successionak és Coronanak oblatiojával requiralni, a' ki az országot mind a' jelen valo szorongatott szükségben megh segitené, s mind penigh, ha mostani királyoknak Joannes Casimirusnak szerencsetlen hadakozása, annál inkább halála történnék, boldogul gubernálna. Töttenek vala fel penigh discursusokban a' szomszéd keresztyén Fejedelmek közzül harmat, ugymint Ferdinandus Tertiust, Romai Császárt, és Magyar királyt; A' Brandeburgumi Electort, Valaszto Fejedelmet; és az Erdélyi Fejedelmet 2-dik Rákoczi Györgyöt.

1656. Ezeknek személlyeket, allapottyokat, és egyéb requisitumokat is, mellyek Zaránt megh keránctattak, megh hanyván vetvén, végre nyugovának megh Rákoczi Fejedelem személlyén. Kit in A° 1656. mingyárást, szép és pompás legatio által a' Respublica megh találtatván, sok szép igen drága ajándékokat is küldvén, a' Coronanak, és királyságban valo jövendö Successionak reménségét offeralák neki: ha tudni illik illy szoros üdökben az országot megh segitené: Kevánván

Principes Georgius 2-dus Rakoczi invitatur a Polonis ad Successionem Regalis Muneris

+ (: ki még akkor mint egy tíz esztendős vala :)

ván hogy annak bizonságára, a' Fia Rákoczi Ferencz az én Lengyelektöl
kézkfok és neveltetésik alá adatnék ~~(: ki még akkor mint egy tizenegy esztendős vala :)~~ jo idején.

De ez alatt, a' Svecusok és Kozákok-is magok társaságokban és frigyekben, igen hijják vala Rakoczit a' Lengyelek ellen: Melly dologh, mind ez ideigen Nemzetektöl, s-mind maga mellett levö némelly emberektöl sok biztatásokra, s-mérö Arany hegy igiretekre nézve, inkább tetzvén nekie, a' Lengyelek szép hivatalokat s-oblatiojokat megh veté, kik ellen amazoktol igére segétségét, s-azokhoz csatlá ezután erejét-is: Minemü eventussal, alább megh tetzik.

Kezde azért igen pompásan készülni Rakoczi Fejedelem, mert megh szerze ez dologhoz kévántatandó minden eszközöket, úgy mint bö hadakat, sok kincset, tárgekereket, feles lövö szerszámokat, pornak, golyobisnak, Kopiáktol sokságát, Portárul hozatott sok Tigris és Párducz bőröket, sok aranyas zászlokat, magának külömbkél külemb drága öltözeteket, annyira hogy többire mindenek azt vélnék, hogy Királyságra menne s-készülne. De ez dologh ez indulásaigh olly mélly titokban tartatik vala, hogy magán kivül azt, két avagy három légh belső tanácsi (: azok-is hittel lévén kötelessek kinem mondására:) tudnák, mellyre nézve szokta volt mondani a' Fejedelem, hogy ha szándékát két vagy három Tanácsán kivül, az maga inge tudná-is, mingyárt a' tüzben vetné.

Mind ezekben a' káros Confoederatiokban penigh, a' Lengyelségh jó szomszédságának contemnálásával, a' Portának-is hire, sőt az országh Tanácsinak-is nagyobb részének értelmek nélkül elegyitette vala magát a' Fejedelem; mellyre nem csak a' Kozákok és Svecusok ültették vala fel, magok nagyerejeknek, s-jövendöbéli jó successusinak szappen való hányásával vetésével, és az Lengyel királyságnak-is fundamentum nélkül való igiretivel, s-annak erőszakos szerént csak könnyen való el foglaltatásával, mellyben az Svecusok és Kozákok mellé pártolt némelly Nagy rendü Lengyelektöl is, kik Rakoczit alattomban hijdogatván, a' királyi méltoságnak el érésé-vel, s-arra való promotiojval biztatták vala, vala részek; hanem a' Hazabéli némelly ifjú Fö rendek-is nagyon fel köszörülték vala, s' hivetvén

v. ille

vitti (: benne lévén a közönséges romlás, s nagyra vágyódó természet:) hogy a Moldovai és Havasalföldi szerencséire nézve is (: midőn az előtt nagy szerencsével, úgymint 1653-ben Moldovában Lupuj Vajdát; ismét az után 1655-ben Havasalföldében Hiriza Vornik pártos Vajdát profligálta, amazt el futamotta, ezt pedigh ugyan el fogatta volna:) a Porta-is tartana tőlle; mert Báthori Sigmondtul fogva, ollyan szerencsés, nagy hírű nevű Vitéz Fejedelem az Országban nem volt volna; és a Porta-is ezért hallgatna, midőn egyik országban lött hadakozásáért-is (: melly neki nagy kárára volna, holott immár az a két Oláh Ország tőlle el szakasztatván, adaja-is nem a Portára, hanem Rákóczinak szolgáltatnék:) megh nem szóllalt volna; Annálisinkább mihelt a Királyságot elnyerné (: melly minden bizonnyal azonnal megh lenne, mihelt a Svécusokkal s Kozákokkal Conjungalhatná magát:) nem hogy a Portát valamiben kedveltetné, inkább azon fogna igyekezni, mint kellene maga kezében megh tartani.

Nem tudgyák vala pedigh ők azt, hogy a két Oláh Országra való hadakozásit Rákóczinak, ha szintén a Porta eddigh el szenvette volna-is, de fel rótta volna, és igen órában viselné, várván csak azt mint lenne dolgainak confirmatioja, és neki-is mint szolgálna, a bele kapatására való alkalmatosságh; a midőn osztán a dolgait el végez, és szép színnel bé borított haragot (: melly-is veszedelmesebb a nyilván valónál:) egyszersmind bokrostúl kiöntene annak idejében rája. A' mellyet, semmiképpen a Porta Rákóczi Fejedelemben büntetetlen el szenvedni nem akart, hanem mint látta naggyobb naggyobb dolgokra való vágyódását, és jó szerencséjéhez s ki terjedt híre nevekedtével való nyughatatlanságát, mint hogy, a' Poéta képént: Luxuriant animi rebus plerumque secundis, mint okos ravasz nemzet egyben kötötte a' vétkeknek csomóját, hogy súllyosabb büntetéssel fizessen érette, a-mint hogy annak idejében megh is mérte, mint alább megh látszik.

Meghindulván a' Fejedelem, hadakozásra való menetelének okait, Manifestumában promulgálá, illyen punctumok szerint, hogy annak okai ezek volnának 1. Albert a Lengyelektűl Királyságra hivattatván

gyalá-

gyalázattal hátra hagyatott, s meg is csufoltatott volna. 2. Mert a' Svetiai Királynak hozzája küldött szolgáját a' Lengyelek ignominiose el fogták volna 3. Mert bizonyos nagy rendektől még most-is volna hivatala, a' Királyságnak igazgatása alatt, Lengyel országnak oltalmazásán, s békességének helyre állitásán. 4. Mert a' Vilnai Keresztyénségen tött hallatlan kegyetlenségét vindicalni akarná, az melyről még a' Tatárok előtt is nagy attestatiókat és esküvéssel való fogadásokat tött gyakorta. De az Isten, ki szíveknek veséknek által látója, tudván szívét különben lenni, idővel az ő siralmas kimeneteléből világosságra hozá, hogy nem egy, hanem maga privatuma, & mundi vana gloria, volt feltött czéllya. ☉

☉ Úgy is van mert a' Svécz Király a' Catholicus Fejedelmek ellen fegyvert, mit Levelet írván a' Portára, azt kéri vala egyszersmind hogy az Erdélyi Fejedelemnek ne ellenzené a vele való barátságát

Így készülvén Rakoczi Fejedelem el ugy izvén, következendő 1657 esztendőnek elein gyorsan, Januarius kezdetiben, Erdélyből Fejedelemségének széles helyéről Gyula-Fejérvárról megindula, felettébb igen alkalmatlan téli hideg időben, minden hadaival: Lévén ezek az országnak mind elemeiből, s mind ifjú, Nagy, Közép, és Alsó rendeiből, Nemessége, Száz es Székely Statusiból, s a' Hajduságból is felette számost maga mellé gyűjtött Népen kívül, olahok, Szemenyik, Görögök, mindenféle gaznépek, # még Czigányok is (: a' mint azután ki tetszett :) Lengyel Országban pedig Confoederatusi, úgy mint Svecusok, Kozakok, és egy része pártos Lengyeleknek.

A° 1657.

és a' Részeiből Országbeliek mellyeket akkor bír vala

Hagyta vala Locumtenensül Erdélyben Rhédei Ferencz, és Seredi István Uraimékat, és Barcsai Ákos, Lugasi és Karánsebesi Bánt, kik Felségével Bathori Sophiával, és fiával Rákoczi Ferenczel együtt Maramarusban Vischigh lakoztak vala. Jött vala ki erre a' mi városunk felé maga egy rész hadaival, és némely főrendekkel; de maga be nem jövén Berkeszre gazdálkodtak és küldöttek vala ki városunkból ellében: De a' sok hadak és Főrendek, sűrűen jövén menvén, s commorálván Városunkban, egynéhány napok alatt nem csak nagy nyughatatlanságot, de alkalmas summába telő haszontalan és káros költséget is szerzettenek vala, lévén akkor Városunk Király Urunk ő Felsége donatiója és bizonyos ideig való indultuma szerént, említett Fejedelem kezi alatt.

Meg parancsolta vala a' Fejedelem az előtt, a' Regimenteknek és vármegyéknek, hogy valakiknek el kellene az hadban menni 14 Januarij

Vischnél

Vischnél lejendő Táborban Compareálnának; kik á Nagyot napra oda Confluálván, gyülést tartának, á holot osztan proponálvára világosabbá á Fejedelem hova indult volna: Melly dolgot, noha magok között való beszédben tarsalkodásban mind á' Nagy, s-mind á Közrendek nem javallyák, és arrol nem jol omináltnak vala, de mivel ollyan nagy készületet, s-derék állapottal helyéből való ki tinnekozaset látnak, az félelemtől-is viseltetvén, ollyan méltóságra való menetelinek szerencséjének (: mint maga nemellyekkel eggyütt remenli vala :) ellene szollani, s-azt megh gátolni igyekezni senki sinom meri vala tenni

Monitum Rakoczi á Czaro ne bello illi se immisceret

Ugyan itt Vischen érte vala Muszka Császár követe-is, egynehány száz szép pár nyusztokat hozván ajándékban neki, kinek-is követsége által, á Muszka Császár, arra inti vala, ez hadakozásban ne elegyitené magát, hanem térne vissza Országában [illegible], de arra semmit nem hajolván, igen vékony válaszal az követet Moldova felé vissza bocsatotta vala.

Tetzik vala igen ez dolognak kezdeti, á prédára szokot vihzlo rendeknek, nagy vigan, s-ugyan tombolva, s-az következendő, és csak hamar érőlegh függő gazdagh prédának, nagy jo successusnak el érése felől való diszekedéssel menve Lengyel országra, megh itthon indulásoknak elein mingyárt el kezdvén á Haza szegény lakosin, á melyre fordulnak vala, á rettenetes nyomorgatást, dulást, fosztást, kóborlást, ember ölöklést; akkor kezdvén ujjab ujjab formában ki talalni,

Malum principium [illegible] sequentis pessimus finis

s-usnogatni, az Isten ellen káromló, hajakat borzasztó, s-keserggyen füleket s-lelket irtoztató rettenetes szitkokatis, mellyeket á földnek nyomorult lakosi, csak Istenhez sohajtnak és keservesen fohászkodnak vala nem lévén külső boszszúállójok kiis Isten megh hallgatván, több bünökkel eggyütt, á boszszúálló igaz Isten ez bünökért őket, ugyan ott Exequala, és több sok keresztyén haza fiaival eggyütt, á Pogány Tatárnak fegyvere és rabsága által bünteté őket megh érette, mint alab irva vagyon.

Á Fejedelemnek ez szükségtelen hadakozásban való sendelerlen maga elegyitése lőn oka és fundamentuma, akkor csak hamar, ez nyomorult üdőkkorsával szegény Nemzetünkre következet, rettenetes romlásnak, s-csak nem végső pusztulásnak, mellynek mikor, és mint leszen vége, Isten titkában vagyon.

Valoban igazán, s-bölcsen jövendölt és Prognosticalt volt Kalendariumába ez siralmas 1657-dik esztendőre régen megh 1598-ban, egy Ujfalvi

Imre

Imreh nevű Prédicator, illyen Strophákban hagyván magyarul jövendölését:

Ezerhatszázötven hétben A nagy jegykező eghben lenni, Azert kérlek illy üdőbe
Mikor jámbor juczennyibe Vagy á Halys vissza folyni, Jobbitz magad életedbe
Reszszen Világh minden részten, A nagy Taurus el olvadni, Ne féllyj semmit, ha Istenbe
Mert á nagy Egh pergen ebben, Kis Halyon adattatni Hitid vagyon ki ir ebbe.

Miglen á Fejedelem Maramarosban commorála, csak hamar az alatt az kemény idő megh lágyula, mert á Havasokon az előtt esett nagy havat esők érvén, olly árvizek következének, hogy egynéhány napok alatt ott kelletek szenvedniek; Es mivel az gasancsok miatt á hadak mind csak egyenest költöznek á felől á vizeken, sok hadi eszközök, társzekerek, s-magok közzül is egynehánya marattanak s-veszenek vala á vizekben, és á Gyalogságh közzül-is, mint hogy övek-igh, s-hóna allyokig való vizben kellet gázolniok, nagy sokan meredten megh fagyván maradoztak el: Hó-is olly igen nagy lett vala csak hamar, hogy semmiképpen elébb nem mehettenek, hanem á Szemenyiektől egy nagy kerhöszenget ajándekozván á Fejedelem, ugy csinaltak valami hitván utat igen nagy bajjal, melly miatt-is egynehány ember megh holt: A' szekereket, lövő szerszamokat s-egyeb Tabori impedimentumokat á hegyekre, lovak s-ökrök fel nem vonhatták hanem csigákon kellet őket fel eresztni rettenetes munkával. Ez alatt Költözödésben, az vitzlő rend, s-kivált keppen á gyalogságh közzül, sokakat egyszersmind á hideg megh vett, ölt, sokaknak kezeket lábokat vette megh, s-ugy kelletet miatt amott uton ut felen hole elevenen el maradozniok, á kik közzüllök valahova emberek közibe Faluban vagy Várasban el nem vánszoroghattanak. Mind ezek, jó elere á jövendő szerencsetlenségnek bizonyos jelei valának.

A'mi üdőre már illyen nagy igyekezettel bajjal á havasokon által költözhettek volna Lengyel Országban, Podolyában mint egy 40000 kozakkal á Fejedelem csak hamar conjungála magát; kikkel Craccónak segitségére tartván (: mivel az ott való Svecicum Praesidiumot azt á Lengyelek obsidealták vala :) mindenütt az Országban á Fejedelem hadat, vagy á Kozakságh rettenetes pusztitást, égetést, es hallatlan kegyetlenséget mivel vala; melynek miemnisége idealább á Lengyelek Manifestumaba Specifice irván vagyon. Sokat szenvedék derek csatára á Lengyelekket, noha magok is igen keresték vala, nem valalnak vala, mert akarja vala á Lengyelségh, minden maga kára nélkül, á Fejedelemtől, mind az éhségh, s-mind á teli hidegh

miatt

es nehéz útnak miatta elsanyarodot hadait, jobban jobban fárasztani, ez
okon Cracco alolis az Lengyelsége elöttök elszálla, s egyéb hellyekenis
elöttök csak elébb elébb mendegélnek vala. ezt a' Fejedelem, s az hadak
jóra magyarázván, azt vélik vala hogy az Lengyelek félnének tollok, holot nem
azert, hanem a' föllyeb valo okon cselekették, elkövetendö rehezséghek léven az
resistentiára, ha csak a' Fejedelem hadait kellene proffligalni.

Mint hogy penigh a' Svecusok a' Fejedelemhöz érkezéset alégh várják
vala, mihelt Craccoban érkezék, azt mingyart várával edgyütt kezeben bo-
csáták; holott Betlen Jánost Erdélyi fö ember hivét hagyván elegendö
praesidiummal, maga a' Fejedelem onnan a' Svecusokkal valo megh egyezése
sietet vala.

Latván az országnak nagy rendei, a' szörnyü kegyetlenkedést, tüzzel vassal
valo pusztitást, mellyet a' Fejedelem Hadai kémélles nelkül cselekesznek
vala, arra forditák elméjeket, hogy ha lehet adomány által, teritenék ki
Cracovia Rakoczio consignatur a Suecis Országoktol; Annak ért kinálák Cracovat, ahoz valo tartományat
edgyütt; Szepes várával, es a' Szepesi 13 Varosokkal, mellyeket négy
seggen 1390 esztendö tajban Sigmond Magyar király vetet vala az Len-
gyelektöl zálagban, ezeken kivül, számos kincset-is, csak térne vissza
nyugodalmas országában: Söt Romai Császár, es Magyar Király Fer-
dinandus 3-tius is Felsége-is, a' Lengyelek kérésére, Magyar or-
szági Cancellariussat Szelepcseni Györgyöt (: ki a' Fejedelemhöz igen jo
akarója es fogadot Attya is vala:) küldvén hozzá, intetti, és ezis kéri
vala, tenne le a' szomszéd Lengyelek ellen valo hadakozását, hajolna szép
oblatiojokra; de mind ezekhöz az Svecusok, Kozákkal valo Confoederatioja
miatt, kiknek segitsegekbül, mind ezeknél nagyobbat, úgy mint még az
királyságot-is örökségh lenni gondollya vala, semmi foganattya a' Fejedelem
elött nem lehetet vala, ezt mondván: Többel adoss Zi.

Mivel penigh ez hadakozása a' Fejedelemhöz, noha nem hire, de akar-
rattya nelkül löt vala a' Portanak (: mert indulása elött endosirta vala
a' Fö Vezért postája altal, minemü hivatallya volna a' Lengyelektöl,
de annak oda járatta alatt megh indult vala Országabul, válaszé nem várván:)

Azert a' Fejedelemhez mind a' Portán lévő akkori kehaja, Váradi Rácz István, s' mind az egész Porta által a' Fő Vezer rettenetes nagy haraggal megh üzené (: gondolván hogy még országában volna :) sőt a' Császár is megh irá, hogy állyon veszteg (úgymond :) ne mozogjon, mert megh árt neki; békességes most an Országa, vagyon nagy gazdagsága, senkitől semmi bántása: Nem tudgya-e, hogy a' Lengyeleknek a' Felséges Tatár Chámmal is békességek vagyon, öszve vesznek, azt is ellenségévé csinállya, a' Fényes Portának-is bajt szerez ki. Ha penigh el ment, mingyárt térjen országában, mert nagy veszedelem követne, s' a' többi. A' Töröknek ez üzeneti a' Fejedelmet már Lengyel országban találá, de avval semmit nem gondolván, dolgában csak előbb megyen vala, nagy el bizakodottságban lévén, minden hadaival. Superbis Deus resistit

De az Isten (: ki igen Tálios Biró :) mind a' Fejedelemnek nagy erős bátorságát, s' mind hadainak rettenetes kegyetlenkedésit, dicsekedését, hamar idön kezdé, mind nékiek, s' mind Nemzetünknek vissza mérni: Mert midőn szinten Lytvániában volna igen messze: Ezalatt 15 Junij, Egy Georgius Lyubomirszki nevü Lengyel Marschalcus, vagy Mezei Fő Generalis, mint egy 20000 haddal, Lengyelekkel, Magyar országra Munkácsnál ki ütött vala; a' midőn itt N. Bányán, a' Tiszán innet lévő Tanitóknak Generalis Synatyokat celebrálnának, mellynek hire ide-is hamar el érkezvén, nagy félelmet és ijjedséget a' Gyülést el bontott vala. Eruptio Polonorum in Hungariam

A' Marschalcus penigh, akarván irruptiojárul magokat excusalni, annak okait egy bizonyos Manifestumban publicaltatta és promittalta „dictabat vala", melly szórul szóra így következik a' Magyar fordítás szerént:

Manifestum Polonorum de Irruptione in ditionem Principis Transilvaniæ

Mindenek tudgyák a' természetnek törvénye által: Hogy nem kell az embernek mással cselekedni, a' mit magának nem kiván: Adott azon természet a' lovaknak, párduczoknak, oroszlánoknak körmöket, az ököröknek szarvakat, az szamaroknak és ebeknek fogokat,

az

az embereket penigh, külömb külömb fegyvereknek találására tanította, hogy azokkal a' kösségesség károkat magokról el hárítanák, magok javokat megh oltalmaznák, és a' mostani erkölcsi ditséret között állanának.

Tudgyák mindenek, hogy a' Lengyeleknek az Erdélyi Fejedelmekkel már régen semmi vetélkedések nem volt: Sőt megh a' híres nemes Magyar Országgal is, mindenkor felbomolhatatlan társaságot és szent frigyet tartottanak, egy hogy némelykor a' Magyar koronával Lengyel Nemzetből álló királyok; némelykor a' Lengyel koronával Magyar Nemzetből álló királyok koronáztattanak megh, melly a' Batori István Erdélyi Lengyel király állapattyából megh tetzik. Volt-is volt a' Lengyel segítségh régen az Magyarok mellett, Várnánál, Nándor Fejérvárnál, Budánál, Egernél, és egyéb helyeken-is; és Erdélyiekis, maga haza fiainakis, úgymint Bocskai, Betlen, és Rákóczi Fejedelmek idejebeli magok közt való villongásban; közelben penigh, a' minapi Moldovai hadakozásokban. Ettől lett, hogy mostani szükségébenis a' Respublica, többenis a' Magyarok fejedelmeikhez folyamodott, mellyben való válaszadásunk, hogy Romai Császár és Felséges Öccsétől halasztván, mint a' Haza jelenvaló szüksége kívánta, akkori Tanácsokat Rákóczi Fejedelemre fordították, és ha az országot olyan szükségében megh fogná segíteni, a' Koronának reménységét-is ígérik vala neki. De a' hol meg kerestek, ott nagy károkkal keserű mérget találtak, mert nem hogy akarta volna olly szükségében a' Lengyeleket megh segíteni, és jó reménységével azt magához édesíteni, inkább ellenséges fegyvert fogván, kegyetlenséget kezdette rajta megh mutatni, nem tudván a' dolognak kimenetelit megh gondolni, hogy a' ki más szabadságát el veszi, az a' maga békességét és csendes nyugodalmát veszti el, és hogy a' kegyetlen királyok közül kevessen holtanak megh természetes és vér nélkül való halállal.

Nem választván azért azokat a' conditiókat, mellyek mellett a' Korona neki ígértetik vala, Lengyel országnak gazdagságával megh bolondulván, és az országot mind úrságban, s mind hezi dolgaiban magáénak lenni mondván,

nem segitségül, hanem ellenséges képpen fegyverrel ménne arra;

Azt állattya okul, hogy a Lengyelekért egyszer hivattatván, azonnal hátra hagyatott, és tőllök csak megh csufoltatott volna, mintha önnállánál sokkal nagyobb, hatalmas Monarchaknak, azon királyi méltóságh hasonló móddal nem igirtetett volna, a kik a conditiokat sőt nem csálelván, hátra nem hagyattattanak volna? Mert a mint bizonyos conditiokra szabad volt hijni a Lengyeleknek, ugy azon okokat szabad volt-is fel nem vállalni, a hivatalosok-nak-is: mint az Adók és Vevők közőtt való árruban-is szokott a dologh lenni, kik ha megh nem alkhatnak egymással, el mehetnek egymás mellől békével. Segitett volna megh csak a Fejedelem a Lengyeleket, Fiát-is atta volna közikbe, az ország semenségére való neveltetésre, az mint kérték; a Lengyelek részéről-is mind azok, mellyekről panaszolkodik, megh lőttek volna.

Nehezteltetett azt-is, hogy az is hogy a jó menő Sveciai követet az Lengyelek el fogták volna; Hasonló képpen a Svéd Generálhoz Vittinshoz Cracoban bocsátott maga szolgáját-is, hogy azutból a Lengyel táborra teritették volna, mellyekkel a jó szomszédságot és békességet megh sertődintnek lenni itélte: Mintha akkor immár a Svecus a Lengyeleknek közönséges ellensége nem lött volna, és a Cracoban bocsátott embere-is, Lengyelek ellen való levelet magával nem hordozott volna! kik közül mind egyiket, mind másikat, a természetnek-is törvényi szerént, magok ellen való dolgokat tapasztalván közikbe, az önnön határokban megh fogni, és ha a keresztyénséget nem nézték volna, nagyobbat-is rajtok ejteni, miert nem lehetett volna? Mert a Keresztyenseknek szokásos törvények, nem az illyeneknek engednek szabadságot, és békességes járást: Hanem minden edgyik ellenségh a másiknak, valamelly dolgot akar tuttára adni. És noha azon levelekből a Lengyelek ellen való igyekezet, tetszett volna nyilván ki, a mint az az egész keresztyénségre kihirdetett: Mindazáltal embert a levelekkel edgyütt nagy embersegessen vissza késértetett, és a késérők-is szinten a határigh el késérték volna; De a levél hordozo, egy éjjel, maga tudgya micsoda törvényben valóságért megh szökvén, az leveleket, sávigit, és holmijét el hagyván, a késérők mellől el futott, amazok osztán

azt hagyot egyszermásr, a levelekkel edgyütt Makóiggára kültek.

Ezt is állattya a Fejdelem tovább indulatjának okának lenni; Hogy némelly nagyrendü Lengyelektül, kiknek irások és pecsétek alatt lévő levelek által-is hivattatot volna: De ha elméjet a tisztességh kévánás megh nem vakitotta volna Fejedelmi méltoságát, ollyan Párttos és Proscriptus Arriannusokra bizni nem kellet volna. Holot jol tutta azt, hogy minden a Fiának, a Lengyelek közibe valo be számlálontatást kévánna-is egykor, csak azt is nem különbül, hanem országh gyülésebül az egész Statusoktol nyerhette vala megh. Hát a mi ennél sokkal nagyobb, a gyümt a Királyi Méltoságra, mi ert akart némelly gyalázatban forgo emberektül, különös leveleket vévén, a Respublica hire nélkül felemelteni? Annyival inkáb, hogy az országnak, koronás Királlya-is az országban életbe vagyon? Holott magának is hasonlo szabad Választástúl élő országa lévén, a' mit magának nem kévánhat, miképpen igyazsággal és elmével kévánnya másnak. De akarkit-is nem a dicsiretes joságh, hanem a' rut tisztességh kévánásnak gonosz indulattya, szokot ezillyen hatalmaskodásra és vakmerőségre vinni.

De jövén azért a' Fejedelem az országban, Erdélyi, Moldovai, olák kozák, és egyéb külömb különb Nemzet-béli mesték hadakkal: Patens levelébe azt hirdeti vala, hogy a' tizenöt esztendőkoul fogván valo hadakozásoknak lecsendesitésére, és a szép békességnek helyre állitására jött volna: De elébb elébb menvén, kijelentetének holtakon és eleveneken valo kegyetlenkedése; mert az elegy belegy Nép Istennet nem gondolván, sem eleveneken sem holtakon nem könyörülvén, Templomokból Cinteremekből, az keresztyen embereknek eltemettetet holt-testeket kegyetlenül felhányván, forgatták, és valakiket előt utol találtanak, tüzzel vassal emésztik vala. Annyira hogy csak a' Lozomirici Fejedelemnek 300 Faluját, s-sok várait tevék hamuvá semmivé. Menetelekben ez Nép sem Istennet sem Emberrel nem gondolván, a' Templomokat is égetik és Pusztittyák vala, az embereket is mint a' barmok ölettetvén, és sok keresztyenek szörnyü kinokkal vesztegettetvén: Mert némellyek nyársra köttetvén, ugy süttetek; Némellyek kezeknek lábaiknak elvagdalta-

tá-

tásával kénoztattak; Némellyek ketté fűrészeltettenek; Némellyek ser-főző üstben főzettettenek; Némellyek tűz alá vettetvén, egészűl réájok szurok hanyattatván úgy gyötrettettenek, nem kedvezvén egyaránt szegeny-nek vagy gazdagnak, férfi vagy Aszonyi Nemnek. A' Ôeiskopokat lá-boknál fogva a' falhoz verték; Az Alamisnát kérő koldusoknak szeme-ket ki tolyván, orrokat, fülöket, lábokat elmetélni nem szánták; Úgy hogy a' Svéciai Király, noha ellensége volna, de megh értvén a' szörnyü Kegyetlenségen szive, a' Fejedelmet megh dorgálta érette.

Ne csudállya tehát senki, hogy a' Lengyelségh a' Fejedelem birodal-mában fegyver között, hogy a' szép szerü Falukat Várossokat égeti pusz-títtya; a' nagyoknak és kicsinyeknek, Férfiakh és Aszszonyiállatoknak fegyverre hanyattatot holt testeknek vérekkel a' mezőket festi. Nem kell csudálni, ha hallatik a' sok kesérdet Anyáknak, nevelletlen magzattyo-kon való sirások, jajgatások; holott ezeknél sokszor nagyobb kegyet-lenkedeseket gyakorlottanak és ma-is gyakorolnak Lengyel [illegible] Ország-ban a' Fejedelem. Ô, az, a' ki a' Kerésztyénségben a' tüzet megh gyuj-totta. És ezokon ne csudállya senki, ha mi-is a' kölcsönt, hasonló mér-tékkel mostan vissza mérjük. Z.c. Z.e.

Ez Manifestummot ꝓmulgálván, azért az hódos lengyelségh, kezdének mingyárást kémélletlenül égetni és pusztítani; El kezdvén Munkácson, Sz. Mikloson, mind jobbra, balra a' Ti-sza két felén egész Simyéi vár allyaigh, minden hellyeket azokban lévő Parochiakat, Scholákat, Templomokkal és Tor-nyokkal eggyüt földé porrá tőnek; az helyet valakiket értek mind öregét aprajat, Férfiat, leányit, Asszony embereit kö-zöttök nélkül fegyverre hányták. De mind azok között szomo-rúb és keservesebb vala az Beregszásziaknak romlások, kik va-lami bizonyotlan bátorságra ki mindenfelé mint az ellenség-nek utollyára, mint ha amaz derekas el takarodott volna, azon-ban véletlen az derék Elenség táborának szemben találván. Zsibiró az Város lakosinak derekas és szine le vágattatték, Némellyek Cinteremben és Templomban szorulván körülök, az fejér cselédek-ben is pedig nagy sokan gyermekekkel eggyüt a' szőlő hegy oda

lában

Insurgens Rakotzi

lában egy lyukban, barlangban rejtezvén, minden ütt hellyekben ke=
gyetlenül szegényeket fel mészároltattanak vala, Várasokat és ab=
ban lévő drága szép épületeket Tornyokat Templomokat is tüz által
semmivé tétetvén.
Onnan utyában való szörnyű pusztitással die 28 Juny Szak
már alá ütközvén, és azt megszállván, volt ott harmad napig;
Vice Kapitány lévén a' Várban Bikk Sándor, ki kortkat já=
tzott inkább akkor, midön az ellenség ellen serenkedni és
hadat kellett volna rendelni. Szathmár Szaboltz Vármegyék
is ki menének volt ugyan a' híd eleiben, (: Szathmári Vár=
ban szorulván bé :) de csak Jesuitakiáltván, egy lövés nél=
kül vissza menének a' Várban. Harcin Jancs Istvan, és Kere=
tes Andrásék ütközvén, az Váradi hadak, és Fekete hajduság=
gal, szép erövel ugyan, de az ellenséggel korán sem egyenlö=
vel; a' Szamos hidgyán csak hamar által ütének az lengye=
lekre, kikkel bátrán megh csatáztanak ugyan, de három=
mert az feles lengyelség ötet a' Szamosnak nyomván, so=
kan beszöknek belé, és alkalmassan leis vagattattak vala
közzülök. Volt a' Maramarosi Vice Ispannyuk Vrzyka Si=
monnak is szép része di: az is valamely felé hatott az ellensé=
nek fordulhatt ö más felé ment, mint ki az vérben fel fele
keresi. abban hólt dicsiretes feleséget.
Igy azért az Lengyelek Szathmár alatt csak békével ta=
borozván, Németi Várasának nagy részét fel égették vala,
kik ellen az mint züllik lehetne, eléggé is emberkednek
vala az Várasbéliek; ugyan akkor ölettek megh az Sarampo
tájan, midön két vagy három lengyelt is öle volna, az Várasnak
Bizaja, öregh Szücs Péter. A Marschalk Pápja, dicsekö=
dö kevélységében illyen verset küldött vala bé a' Németi
Prédikatornak Sepsi Koroczi Andrásnak.
Vicem pro vice reddam tibi Amice (alias Princeps
Pro Innocentia ulciscimur Rakocium. Iniqué:)
Sequitur superbos ultor a' tergo Deus.
Hei! nunc splendet Victoria Polonia.
De erre más illyen képpen tött volt néki választ.
1. Heus! Noli gloriare Polone! 2 Quid! Cupis ulcisci Rakocium?
Jactas innocentiam, sed vane Hoc si vis Fac Deum propitium
Mades scelorum Christi sanguine: Tibi prius, nam an tius perfidum
~~[illegible]~~ Quare tecum est Deus turbine Amat quam charum tibi Filium?
Filium.
3 Judica

3 Judica quam diu Rakocius,
Gesserit bella Dei strenuus,
Idola cum suis Cultoribus,
Proterit, et manebit invictus.

Annak utána Szathmár és Németi Városait akarván az
Marschalak hódoltatni, egy levelet küld nékiek, az mely
ben irva vala: Hogy magais tudná az Magyar Corona alól, az
Erdélyi birodalomhoz nem régen szakattak volna, (az honná
tunnét ismét nem sokára vissza kéréltnének:) melyre nézve immé
hogy egyéb aránt is az nagy Kegyetlenségben, az Fejedelmet kö
vetni nem akarná, noha magokat előttem közönséges levele
ié sem declaráltak volna, mind az által mégis keresztyé
ni indulattyábul akarná őket megintetni, még intem, hogy
mutatnák engedelmességeket, és küldenének ki hozzája,
egyéb aránt nékik nem tulajdonittatnék ottan, ha mind magok
Városostul s mind az be szorult vidéki néppel az Király ő
Felsége tűzzel vassal emésztő fegyverét siralmason megh
kéredenek érzem, zc.

Az Marschalknak ez levélére és egyeb solicitatiojára, nem
lőn az két Városnak mit tenni, mivel oltalomért sohová nem
birhatnak vala, hanem hogy Városok kiváltképpen Németi
többanis el ne égettetnének: (mint hogy magok az lakosok a
Várban takarodtak vala,) az Marschalknak 2000 Tallé
rokban, sok száz kenyerekben egy néhány hordó borok
ban megh satzoltatnik kellett vala.

Igy mikor ennyire közelitettenek volna, az mi Városunkis igen
megh rendült vala miattok, nem tudván mint rendelte vol
na Isten dolgainknak ki menetelit. Hogy az ott ide való érke
zések megh előztetheténék, Városunk körülletes Magistratusi az
lakosokban válogatást tévén, és Szombat Felső Banyaiakkalis
egyet értvén, rendelének mint egy 300 gyalogokat, officiálone
ván Capitanyul Nékai Fekete Mészáros Bálint, körülletes, és az
dologra alkalmatos Tanácsbéli Személly. Ki szalitakar ott
őket az Globai torossra, mely nagyon szűken az Szamos Vize
kerületin el Vijjaramak, és ha az ellenség arra jőne, az mé
nyire lehetne resistentiának okáért, ahoz való illendő appa
ratussal dobbal, zászlóval, és Commeatussal. Kik az megmondot
hellyen erős és jó sánczot ásván, annyira is készültenek várák
az ellenséget, hogy ha az ellenség addig el jött volna is, vagy el
tért vagy megh szégyenült volna, avagy nagy káránal jőhe
tett volna által rajta.
az Lengyelek.

Az lengyelek illy szabados és akadálynélkül való kobor-
lásoknak híre Erdélybenis megvitetett vala, kolot mindenek
azt gondolván hogy oda is bé fognak menni, annyira megfélem-
lének vala, hogy sok helyekként költözödnének előttek. Mi-
her képest az Lugasi és Káránsebesi Bán Barcsai Ákos: (Ki
az mint fellyebb itéltetett egyik vala az Locumtenens
Urak közül) alkalmas hadakat gyüjtvén öszve, kezde valami
zak háton velek ki felé jödögélni, hogy már az lengyelek
ellen, de az sietséggel mat egy hétig is három vagy négy mért
földnél többet nem igen jűnek vala: El sokára Josika
Lázosára és Domokos vidékére érkezvén, az lengyelek hel-
lyet ott tartottak vala tűs hazorott, az disznódi, Tyukodi,
és Ludamezi ellenségnek avult úgy annyira hogy ott a tájon csak
éjfél, s hajnalt jelentő kakas is elvélet találtatnék.

[illegible]

De penigh az lengyel szabadosson éget és pusztít vala a
felöl, szinte Sinyét Várallyáig, mely is mező várost is
porrá hamuvá tévén, onnan az Avasban, Ujvárosban, és
Máramarosban Visehré-is bé csapa, de ott az szomszédságh ked-
vejért csak szenvedhető kárt tött vala: És mikor azt gondol-
nók hogy immár mi következünk pusztító s emésztő fegyveré
alá; az úr Isten ingyen kegyelmébül megszána bennünket,
mert még az Szántóigh sem jüvének az Ilobában, hanem mint
Kenachérét híre hallott és oly sietséggel die 4 Julij Visch
felé az egész Tábor hátaja felé el tére, mint ha derekas
Tábor persequálta volna űket, az marhákat szerdánként el
hatták, csak az szaladásra lévén gyondgyok: három s négy
oláh az hegyeken őrvene, harvaszt bennek el hajtott, és
minden prédájával szabadon költözött.

Ekképpen minek utánna Beregh Vármegyének nagy részét,
Szathmárnak penigh, és Ugocsának derekát, az számos kési
szép földeit porrá hamuvá tötte volna, népeben nagy
sokat fegyverre hánt volna, úgy takaradék hazájában
el az megs említett uton, nagy sok barom csordával, egyéb
gazdagh prédával megs adván nagy részént az költőnt sze-
gény Nemzetünknek egy részének, és így Vacsjunkat az
nagy kegyelmű Isten, az veszedelmünkre dühödött nép-
tül, ekképpen szabadítá megs, egy hajunk szálának kára
nélkül. Kinek legyen örökké áldásban szent neve tekél-
genek.

az Bán

©BCU Cluj

Az Bán. Barcsai Akos. az Mlonságot csak megh sem akar-
ván latni, addigh mulatozá ūttyában. a már az alatt bekével el
takarodék: s ü is nagy szégyen vala vissza térć Erdélyben:
Mellyet az lengyelségh megh értvén azt mondotta; Magyar-orszagh-
ban, Erdélyben, megh elégh vitéz ember maradot volna ithon
de hüséges előljárója nincsen; igazan is mondotta; mert bátor
csak az Bán lészen vala hüséges, és lött volna idejen segitségre,
hiz mondo lengyel is alégh mént volna haza.
Illyen siralmas allapattya lévén Magyarországh részeinek az len-
gyelségh miat, oda bét az Fejedelem szerencséjének az alatt nagy
változása esék. mert az Respublica stratagemájábul, az Svéciai
Királyt országára üzvén az Dánusok nagy haddal, országa oltal-
mára az Királynak minden hadainál haza sietni kellett vala;
csak oda hagyván Farkas Kasztara az Fejedelmet, mindön már or-
szagabul ki izalta volna, mellyet különös képpen akarta az Feje-
delmet büntetni azért, mivel 1644ben az öregh Rákoczius csak úgy had-
ta volt oda az Svécusokat, componalván az Magyar Királlyal: kinek
az Fejedelem is törtenteget akarvan tenni nagy sok kerengö fáraj-
delmes utakon, az Visztula Vizen altal (: holot vala által s megh
által vala költözése. sok ember, és ez körbéli várával esett vala
az Fejedelemnek az Svéciai királyt Pomeraniaban az tengeritől
kesérté vala: Lyvoniaban meghölte Brozcian nevü derék vitéz-
ségnek oltalmazására Gaudi András Nemet Generale hagy-
ván Præsidiumával együtt. Az honnan az Fejedelem visz-
sza fordulván, mindön az Kozákokis látnák is modgyokat
az dologban zülle el pártolának, és magok hazajokban
menének. Így hagyván el jo confoederatus baratit az Fejedel-
met idegeny országban a veszedelemben. holott igireték más-
mot idegény országban a veszedelemben. holott ígirétek más
muta vala, Ezen utyokban az Fejedelem hadai oly éhségre
is jutottak vala, hogy mivel már az előtt az országot az Kobor-
lo nép azon való út menteben el égette pusztalta vala, és tar-
szekerek is a szokasos büdös kölcs miatt megh üzülle, császár kis sza-
ban is sok veszet volna, majd, két hetek alatt csak Cseresznyé-
vel tengetnék magokat. Ez utyában olly szanyaruság ban
vole magais az Fejedelem hogy csak az kenyér, s hagy mais
édesdeden ett volna, bár csak ugy kaphatta volnais. mint régen
Hunyadi János az Rigo mezei harczal való szaladásában Bonfi-
De cad. 3. lib. 7. Pag. 475.
Ettül fogván immár a miénk boldogtalanságok csak nevekedik
vala. mert az Respublica ez alatt az Török Császárral Confede-
rálván.

Ex stratagemate ... [illegible]
Hic ... [illegible]
Rakoczi desertur a ... [illegible]
Confoederata ... [illegible]
[illegible] Rakoczi

zálván. ki nyerte vala tülle hogy az Tatár Chámnak parancsolna az illendséges maga viseléséért büntetetné megh az Fejedelmet és hadait; Ehez képpest a' Tatár Chám igen nagy erövel az Fejedelem ellen Podolyára ki jött vala az Porta parancsolatjábul; más felöl pedigh az innen Magyarországrul bémenö lengyel hadak, és Generalok, ugymint Marschalk, Czarnecki, Potoczki, és Sapia, által az Fejedelmet igen veszedelmes halojekra kérítették vala; nem tudván megh akkor az Fejedelem sem az lengyelek ittkünvaló practicasaban sem az Tatarnak jövetelében és hozzá közel léteben semmit is.

Megh szorítatván azért ekképpen, és szemének csudalatos ittléttibül, és az szerencsenek csalárd hirelkedö valtozasa szerint illy nagy veszedelmes anxietásra jutván az Fejedelem; midön az lengyelek megh jelentették volna, hogy az Tatár Chám is immár szinten utában volna, vele lévöknek javallásokbul az fellyeb említett lengyel Urakkal azokkal eleiben irott Conditiokkal, nem is ugy az mint maga kivánta volna Componálni, és arra magát maga pecsétei és neve alatt kötelezni kénszeríttetett vala; igyekezvén az lengyelek hogy az nagy gazdagh pradabeli nyereségh csak az Tatár cham kezében esnék, mellyet immár utánok vala.

Lött pedigh ez Compositio 24 July lengyel országban Csarnoszerogh és Merö bozá nevü varosok között Csetnazérod nevü mezön, Erdélyi Cancellarius Mikes Mihály, és ország Generalissa Kemény János által, ez okon hogy az Fejedelem Tatár kezében né essék.

A' Pacificationak punctumi pedigh igy vagynak. 1. Regem Poloniæ et Rempublicam deprecetur. 2. Ligam cum Sveco, et Cozaco, contractam solvat. 3. Opportuna auxilia Rei publicæ Poloniæ det. 4. Chamo et Vezirijs honoraria conferat. 5. Pro ex solvendo Militæ, Millionem et bis centena millia florenorum Conferat deponat. 6. Captivos omnes dimittat. 7. Vades et forcalitia dimittat, relicta Armada. 8. Apparatus Ecclesiasticos reddat, 9. Cozaci aliquot dies à Rakocio discedant.

Ez bekességnek megh erössitésiért, megh mind ezeket a' Fejedelem præsentálna zalagaris az lengyeleknél kenszeríttetett vala hadni ugymint az Sozorát, Apafi Istvánt es Gyczi István Erdélyi fö embereket. De ez bekességgel is nem gondolván az lengyel hadak mind az Fejedelemnek, mind az Urak-

nak

nak Tar szekereket fel vágták, és minden jovokat, draga sok kincsekket rettenetes károkkal el pradálák vala. Poloni impedimenta ha-bagii et [illegible] dispergunt

Ez siralmas békességh végben menvén, midőn az Fejedelem népé-tűl el válo volna azok Moldova felé tartván egy úr fiat Rédei Ferencz, Nagyos úr fiat Lászlót, Bakos Gábort, Mikes Mihályt Fő rendeket, és maga udvara népe közzűlis valami kevessett maga mellé vévén Maramarosra azon az uton mellyen bé ment vala, nagy sietséggel ki jött vala, úgy hogy negyedik Aug. Ecsedvarában érkezék.

Az országh népe azért, az Fejedelem tűllök való el válása után harmad negyed nappal úgy mint Julius havának az utollyán az Chunya Tatarságnak kezekben rabságában esett vala; Mellyet az Fejedelemnek ugyan Ecsedben léttében, az Bihar Vármegyei Vice Ispánnak Károlyi Mihálynak iffiu legény szolgája által értette vala hirivel, ki az veszedelem után azon Tatárok kezébűl szabadulván, és sietve az Fejedelem után jővén, megh jelenté hogy megh csak hir mondo sem szabadulhatott volna el közzűlök, hanem mindenestűl fogván az Tatárok prédáji lőttének volna; mellyen az Fejedelem rettenetes bánatban esvén, nagy esküvéssel fogatta vala, hogy ha azok egy dolmányban maradnais, de rabságbúl kivétetni minden tehetségével ki váltani igyekeznék; noha abban az után midőn ott kelle volna és az országh azoknak váltságokat solicitálná csak mi sem tött vala, állatván hogy mindenestűl fogvais 30 vagy 40 ezer Tallérnál nem igen több volna, azt pedig magáétul ki nem adhatná.

Erre az nagy romlásra hallván azért a Fejedelem, nem késék hanem azoknak szabadításokrul való discursus kedvejért, ad diem. 3. Septe. Szamos Ujvárra gyűlése hirdettetett vala; az hova Kemény János is egy Raduly László nevű szolgáját kit Sajtón váltott vala megh küldötte vala; ki által az Fejedelmet és az országot mind az magok nagy romlásokrul; mind azrul, hogy Tatár Chánnak követe menne hozzájok, a kivül való tanács adasával együtt bőségessen tudositotta vala.

Tatár rabságában való létecknek Historiáját pedig, mint hogy azt magais Kemény János Fő Generálissa levén az hadaknak, szemével látta, és keservesen többekkel együtt szenvedett volt nais, a minémű Manifestumban az országnak megh irom, az szerint szorul szóra igy következik.

Ruina Exercitus Transylvanici.

Az lengyelekkel megh békélvén és tűllök el válván késön éjjel érkezénk a Tábor helyre, a honnét ismét késön indulkatánk

Sapia Comissarius [illegible]

tánk, a' Lengyel Comissarius Sapia kesedelme miat; ki valami nö-
héz költözödö Passusokon egyenessen viszen vala az Tatár Cham
eleiben, noha mi akkor nem tudtuk, de más böcsülletes Len-
gyel fö Emberek, magok Conscientiájokbul indicalván, azt
deferálák, és vnek jób utra, noha az mi hadainkk Szoro-
lodásánál, kikk semiképpen nem tudtuk szerválni, a' Ta-
tar félelem miatt keringésünket halálban egyenessen csak
az Moldovai utra vágyódván, mint igen el fáradott, romlott
életett had, a' téli szanyarúság, Tavaszi hosszas, nem csak
nappali, de éjjeli járás is, csata, Strázsa, sakmány, nehéz
passusokon való költözödés, és sok egyéb hadi nehézségek
miat, kiket nem számlálok elö, nem ez lévén Scopusom,
egyéb aránt is kedvetlenül fogván igen kedvetlenek lévén
ezen Expeditiokhoz.

És végtig azért ménénk és sötétben érkezénk egy Város-
hoz kinek Castéllya is vala; de itt is igen szoros és sáros Pas-
sus lévén, az hadakk nagy része által nem költözhetek
virradtig is egészen; Ezen estve késön, id est 28 July irák
megh az Lengyelek, hogy 500 Tatár már el érkezett volna,
az Cham is Kaméniecznél volna; azért viseljünk gondot ma-
gunkra. Tanácsot tartván azért, tetszék hogy a' Fejedelem
személlyé szálválódgyék valahány magával, ha az had ru-
inaltatik is, de az Haza valám Conservaltathatik, ha
székiben mehett, ne veszenénk el mind Fejedelmestül.
parancsolta vele ismégh ö Nagysága hogy én is el mennék, de
boldogh emlékezetü Eleinkk példájok szerint Uramhoz és
Hazámhoz való szeretetemeül megh gyözettetvén, noha olly
félelmes állapattyában nem örömest szakadék vala el tü-
le is. látom is nehéz szivinek, de nem követtem, és illy decla-
ratiot tök ö Nagyságának indulása elött nem sokkal.

Kegyelmes Uram! bizony nehezen szakadok el Nagod mel-
lööl illyen ügyében; s ugy áldgyon megh Isten nem el hadlak,
és hüségem mellöl nem állok el, de Conscientiámtul megh
gyözettetvén semiképpen arra nem cselekedhetem, hogy mind
Nagod mind én el mengyen nem igaz Pásztorokk tisztet-
tünk, és prédára hadgyuk fejetlenül az keresztyénséget,
és edes Hazánk fiait.

1. Hogy ime' látod a' Hadak, kik az Sáron által költözte-
nek részekben viszik az Nagod el menö szándékat, fel ül-
nek.

nek és mind utánad vonodnak sietve, az ßoros állapattyok kivánsága ßerint, miattok nem járhatz, ennyi szekerekkel, az ellenség penig nyomodban akadván, s rájad lévén mindvélek együtt veszsz.

2. Az Sátron túl rekedett had, gyalogság, municiók, szekerek megh étetvén el menetelünket confundalnák, és gyalázatos=képpen fut. oßol. vagy nem csak ellenségül, hanem minden rendekül, és így hallatlan rosß emlékezetünkkel leszen az ve=ßedelem, mennyen el azért Nagod. mert ennek így kell lenni, én penig az mig lehet, Isten után az népet vezérlem, s oltalmazom, s ha penig az jó Isten mást rendelt felőlünk, örömesben ßen=vedek mind nehézségeket és halált együtt vélek, mint csak magam ßabadullyak, édes Nemzetem penig el vesszen, (az mint hogy bizony mais édesebb énnekem az velek való ßenvedés, mint sem gyalázatos ßabadság nyerésével távolrul való hallása romlásoknak méltatlan érzem is azt kivánnya.

Nem lőn mit tenni a Fejedelemnek, engedni kellé tetzésünknek el menni, s engemet el hagyni, kitül el búcsúzván az Hadakat megh rendeltem: szegények látván közöttök való maradásomat, nagy is reménységgel megh maradának, és az Fő rendekis nagy sokan, azok között az betsülletes Ur Kornis Ferentz, Beldi Páll, Hußár Péter, Domokos Thamás, és többekis ekképpen az Fejedelem Ilyva felé méné, mi Sztry felé akarunk vala kötetni. A legtöbb elhitték két vagy legh fellyeb három ora, az Passuson megh az költözés nem is végezödvén az Tatár el érkezék, és hatullyát megh tapá, kiknek Succurralni akarván, az kiket lehete az seregekben megh fordíték, és mezei Hadbéliek lévén tsak, ott vesze el amaz vitéz Capitány Gellyén Gergely.

Megh tetszettem vala Sáfiáhis, kinek egy nehány ßaz lovassa és Dragonnyais, hogy segitené, de nem hogy az Tatárral harcz=olt volna, sőt ßott adván egy másnak, nem tsak félreál=lának, hollot az Dragony az Passust könnyen megh tart=hattya vala, sokak az Tatárokkal együtt rajtunk lő=nek, az ßerint az Táborbul is, az mint hogy Gellyent is azok lőték el, sőt az előtt is az Lengyelekkel megh békélvén, continue rajtunk valának magunk s Fejedelmünk ßekereit fel verék mind fő s mind köz rendeketis sokakat levág=tanak; Illyen az ő keresztyén békességek, kiben én mind az által nem vádolom az Fő rendeket akarattyokbul volt!

Békételen

nem ő?

Joannes Kemeny voluit ... Rakoczi et ... Tartari

Invenient Tartari ... suas

Békételenkedvén penigh az nép az veszedelem alattis, az üt, és vára korás felett is. Sapiia utánis kelletvén várakoznom Kalauz nél=
kül lévén. midön az Passuszul az elöl járo Tatárságott vissza
vettük volna oda hagyának mind Hajdúk, Székelyek, mezei
hadakk és egyebekk is, nagy része elöl el menvén az ueot
lyahis meszsze érkettem, juttván egy Trimbolna nevü várashoz
kinekis szoros uttya és az varoson kelletett altal mennünk
itt is az mi megh békellet ellenségünk ki üzvén, Fejedelem czár
szekereit, és többekettis verrek fel, mind az altal az szta
roszta adván magais alkalmatosságott reá, eczacáltam vele,
és negy vegozetim hogy le vővén szerszámunkbá tizet. és egy mosár Par
tyanput az varoson kivül lévő Tábor hellyünkön hadnánk
kiket vittene bé az várban conservandi causa, sub spe restitu
tionis, melyre compromittaltais magat, miis ott hadtuk nem
lévén tovább vitelében modunk
Akaratunk volna estve az Hold világon indulni, Sapiá
is az várhoz el érkezvén, és az Svadéalván szivessen, az
Estvett küldvén hozzám üzené hogy az Tatár érkezet, küld=
gyek reá fogasson el, az többi penigh körlebb mind négy
mély földnél, az is kevés, az Chamk penigh megh hire innen
vagyon megh migh ki jü, és jarjünk együtt, de más felöl az vár
ban megh vesszegetvén Éjfél tájban jött ki, az mezöben lefe=
küt, érette küldött embermet megh fosztván, gyalog jövének megh,
kalauz nélkül sokat vélekedvén. Egy mezöre tévedvén szerint
találánk. kevéssel hajnal elött megh indulánk, és ismét mendénk
reggeligh Virrattán hat óra tájban el érkezék az Tatár, és az
seregh hatullyában kapa, az homan hir adatván megh kellé tár
taznom, és visszaverenem szep vitézi emberséggel az Tatarok
elöl jároitt, kit maszoris vitilietr messze üzénk fel mely földeigh.
De mindjárt az Dandája érkezvén érkezett, elöll az Budzaki
Had Szobankadi Agával utanna Muradi Szultánia azon
ban az mi Sapiánk hát imár jö az Tatár Követtel együtt
ott kivánvan az megh irattatott Lukk nevekkel alkalmodgyunk
megh, kérzek velünk megh békellem. vala mígh elértünk egy
Saros Passus kin nagy hosszu Toggát és egy hid adonnul vala egy
Kastélyis szkermik Zeleomik már álontis kezdének vala hetz
czelni. de az Kastélynak Lengyel Urais emberetlen fenyegetözéssel
excipi:

A Sapia Castrum Polon;
co deseruntur Tramii

szécziárván, annak sem hihettünk az Barmson költözésben két felé is lennünk nem vala bátorságos, az által költözés is bizonytalan vala már, az ellenség érkezvén; nem az nékik hitelben azért, hanem kételenségbül megh állapodánk Tractara, az hidas To felé való része, hatunk hátunk megé, az sérégeket úgy rendélém, hogy három felől való defensio lehetne, negyed felől az víz secundálván bennünket, négy assző Taradzkot, az négy szegletekben, az kevés gyalogságot Székely, puskást, Lovást, sánc helyen felül, az hova mint juthatott állítván, azon belől az lovas hadakat, az híd és víz kedvéért penigh igen nagy helyet kellett vala bé foglalni? kit sokszor bántam is. Azonban nyolcz óra tájban érkezék az Tatárság és ellenünk kapván szüntelen egész nap estigh ostromla, három felől, kiknek dicséretes vitézi nagy bátorsággal resistálánk. hogy szokatlanok levén az Tatárokhoz való harczhoz, az volt nagyobb bajom, mikeppen az Dandár séregeket conservalhassam megh botránkozás nélkül, az Tatár üzésre ingerkedvén inkább mint sem fogattam volna ükett, azonnit hogy mindgyárt megh is vertek volna. ha az Dandár megh bomlott volna, rendeltem azért az ellenkezésre, harczra, üdősse külön sérégeket. az nap sebesedék megh kálais Jármi Miklós jó mezei Capitány más felől Németh Mansfeld Dragony Capitány. többekis néhánya de szenvedhetőül.

Vala hátunk megett egy régi sánc oul az Too mellett, bé sötétedvén abban recipiálhattam az sérégeket, de nem excendalhatik az Hidigh, és gátigh az az ellenség obtinealta recipialása erős harczal lőn, mert az Tatárság vivén elébben, szüntelenül ostromla az sérégeket beszállván nagy bajjal, az ellenség is utánnunk nyomulván egész éjjel mind rajtunk volt, más nap is szörnyen tradálta, azonban már néhány helyen pusztitva levén, minden felől fonyul volt az hada. Zűrbülőn, éhhel, mi penigh lovainkkal emberinkkel voltunk rettenetes éhségben és minden fogyatkozásban.

Transiit in vallum [illegible] cum se recipientes a Tartaris [illegible] [illegible]untur.

Harmadik napján az Chám is el érkezék kiket is követeinket bocsátván minden jó válaszszal bocsáta magamalis szemben levén az Fő Vezér Tihaja is egynéhány renaták, az után Szobonkai Agais, és levén bizonyos Summa pénz kívánságok, annak felette hogy velek szövetséget vessünk ellenségek, kiváltképpen kozákság ellen hadat adgyunk; ezek felett azért megh alkuván kívánnák azt hogy magamis az Chámmal szemben legyek, és hallyák magamtulis azon szokat.

[illegible] cum Tartaris tractant

©BCU Cluj

Gratificantur Tartaris kat. Igy azért az hadak között szedtünk fel circiter 20000 Tal-
lért, az Chám és Vezér s fő rendek számára. A Szultánnak ze-
mig ezer Aranyat, ezen kivül is küldöttünk környülöttünk le-
vőknek bizonyos Summát.

De mind ez idők alatt hallottal volna itt hajakat borzasztó, és
lágy sziveket rettentő rettenetes Alla Alla kiáltásokat, sűrű
zápor módgyára való nyilaknak reánk szórását, éjjeli nappali
nyughatatlankodtatást, mert az első nap éjszakai időn, egy
óra alatt, kezdették háromszori ujabb seregek ostromolnak vala,
az után-is, még az Tracta alatt az Sánczig is olyan olyan nagy
rivalkodással rohannak vala.

Negyedik napján reggel 31 Julij az Muradi Szultán és annak
Eodze jövének ottan, és kiket kivánnak igiretem szerint, az
Joan. Kemeny dimittitur ad Chanum Chámhoz való menetelemet, assecurálván hogy magok személlyek-
ben, nagyobb securitással való menetelemre jöttek volna. Elmén-
vén velek, az Szultán el válék és előll az Chámhoz méne engem
pedig velem levőkkel az Szultán Eodze vün magok Sátorához még-
len az audientiának ideje eljőne. az holott ételt italt hozván előll;
azonban kezde kiáltás hallatni az Sánczoknál, kik előbben szokások
szerint való Alla kiáltásokat, s ostromi cselekedeteknek alkonnak,
mely már elyszokásban, és oly Consequensban lett vala az kezdő
rendnél, hogy fekvésekbül is arra alig kelnek vala fel, de azon-
ban sűrű lövések is kezdenek hallatni, melybül elménkben ve-
tők hitetlenségeket, és az ifjabb Szultánt szorgozódván kiket-
re emlékezetem velem együtt lovakra ragadozánk és sietve me-
fraus Tartarorum gyünk vala az Chám Sátorához, de az lövői kiáltás és Tarnczagik
minden felől arra való csatárodása meg mutatta végezett do-
lognak lenni: vala még distantia a hodá kiket vala egyik
szárnyában Táborának, ottan az másik is az hodá kellett mén-
Teucri profligantur nünk az Chám sátorához ottan vissza tagsat Sánczig is majd egy
mély főben való Circuitus, azonban hát hozzák némellyek
az rabokat, meg itilheted keresztyén olvasó Barátom ezeket
távolrul hallanom, s látnom ha velek együtt meg halámal
keservesebb volté? Érkezém az Chám Sátorához hát régen el méne
az Szultán Vezérrel együtt, hogy már dolgunknak praetex-
tusával. Magamat azért az Vezér, maga Sátorában vévén ve-
lem levőkkel kevés idő mulván meg érkezének az Chám Vezér
és

és Szultán az Vezérséghez Ideben lévén dolgát excusala azzal Vezérin[?] ... exlegat[?]
hogy az ezelőtt rendelt semmiképpen megh nem tarthatta, mind az
által semmi sem lött volna, ha az seregek ki nem jöttek volna, az al-
kalmatosságott azzal nem attak volna; ezzel el menten mint Kée Arc- Kemény arhstami[?]
kalanak.
Lőn nemigha a' dologh ekképpen, midőn az Sánczbul ki jöttem vol- Defraudati et incapti[?]
na, nem sok üdő mulvá, hatalmas Sűrűséggel minden felől az vati miseri Christiani[?]
Pogányságh körül vötte az Sánczott. A többi Szokásokat Szerint, és
reá nyomult az Sánczigh, dolgat nem kezbül megh nőbeszélgh az Tractatus
ött békességnek színével: Azonban az Keménien gyalogságh Zászlóstul
ki ménő az ellenséghközöttben, és mindgyárt azzal fordult, s kezdett lőni
az mienkre. Kikben megh is nyakazannak felesen. Mely Proditiora va-
ló szándékjokat, az előtt való napf észtümbe vévén, egyik Kapitanynak
vagy hatom legénynek közikben ménéseleckbül, sok mételik és vélek
való beszédek után ajanlak hűségeket mint egy ho pénze ajándékon
adánk, s megh értvén őket, mely dolgok reggeligh tartott az A...nál, puszt-
tán maradván, és ott legh gyengébb lévén az Sáncz hely, azáránt annak
rohant az ellenségh, kit noha két ízbenis vissza vágtunk de végre az Szka-
sagh el burította őket, hátulis szinylén heldet tartott miatti vala-
mi Securitást lőn illy nehézségh, hogy az lőo(?) Éhségnek szük volna miatt
az Tónak nagyját metélvén le az vizelő rend, addigh addigh ítének, hogy
mind az Magyar, mind az Tatárságh egy néhány által járokat találtak.
kiris kellet vigyázásunknak lenni, hogy az Magyarságh ne szökjék mint
az első éjszakán, mégh annyira nem lévén környül véteve, ménettis
el valamennyin. s Végh az Tatárságh be ne jöhetne kit neh any Szor-
megh is próbálnak
Midőn azért az Keméinek, Passust nyitottak volna, Melis hatul-
is az Tóo Szaján által nyomakodott az Ellenségh kit mind azzal erős
harczal vissza vágtanak. De az Keméinek uttyán az nagy erő be to-
dulván hátul vötte az Sánczbélieket, és úgy ugratta ki előll ki mond-
hatatlan Sűrűséggel által az Pogányságh Szabadossan fogdosta az
mienket. nem illy két végh többi között Nagy Thamas uramat néhány
magokkal az ostrom Előtt. kitre ki hijján kik lőttenek volna az há-
daktt jo részének. Agé, kiket ki vágtanak, s el fogtanak, marad-
ván bén keszembin Kornis Ferencz uram, különi modon többekkel
együtt, az kiknek el nem burították, s hátul nem vetettek, emberked-
tenek, de az Szkaságh végre dolgot el nyomtan, és az Sánczbul ki mén-
vén az népben nem sok hala, hanem kiváltképpen az Fő rendek,
rabbá estének.
Es Ille

Ez féle állapatban szokott dologh hogy mint az Vrben valo embere
az patrul bizonyni szoktak ugy cselekedeteket ezel állattyák né-
mely emberék, igy amint kellett volna lenni. s lehetett volna;
Tudom azén irásom s relatiom sem tarozattya azt el. Kivalkép-
pen azok előtt, kik ez félékben nem forgottak nem értvén
émberektöl ételét, mind az által kik Paxisbul tudgyák
azokatt jelenetni.
Mondhatná valaki; Generalisinak nem kellett volna ki menni s
Pogányságnak kinni. Felelet. Az zálagott ugyanlam, de nem
obtineálhattam, követségh által. hogy oly szegeszet dologra mennyék
nem hiszem, de láttam más keppenis kezekben vagyek, az Nép fel-
ett is ugya. Es viszont az Követek által tött valasz cselekeket
képpest bizott is hogy személyemel, magunk oblationtkkal, ado-
mányunkkal complacealhatnánk. Vallyons ha el nem ment-
volna az egész nép magais nem kacsoltatnaje? hogy oka voltam ve-
szedelmeknek, minem azért hitet az megh irt nagy emberekre ké-
pesse. Irám hogy kezekben volná né csudáld hanem értz megh.
Száz tizenhat Zászlokkal voltam Constakkal együtt, irom igaz-
sággal egy nem volt egesz száz lóbirek alatt, 25. és 30. Fetto-
nak, hadra valok s megh kik lehettek, s hatt személlyek mindenne-
stül fogvais hadra valo emberem. Negy vagy öt szer ha lehetett,
Gyalogh s megh azarnlo Szekernyeken kivül igen keves, Taradz
Kodzka negy. Az Ellenségh ad minus 60,000; De mit irom sza-
mát az ki megh tudgya forotni Tatar Chamnak személlyé szerint
jelen létét és erejét. és kik ellen ugy mint Magyar, Svecus, Kozák
ellen indult megh ítiltetni.
Az Hadak, magá lova el fáradott. Adzott, kényszerített, az Ellenségh
érés, jo lovas nem régen nyugottan indult. ki menni az Sánczbul nem bá-
torságos, sem egésséges. be maradni semmi, vonat éhel halás.
Érts megh irám az Sáncznak állapattyát; Ez valamikor régenten volt
valami Sáncz forma, de nem nagy, sem regularis hanem csak egy
lineában lévő, de már megh romult és tumlott, gyepes hely. Melynek
reparalásában sem rendes instrumentumink nem voltanak, hanem
szablyak hegyeivel, csákányokkal, baltákkal kellett nem lévén
egy ásó is, vagy kapa, némelly helyeken hol lovakkal jordoan, sze-
kerünkis nolit víz fel... nem lévén ez volt minden erösségünk töb-
bire, mindenütt dombom, és lo ... nélkül be m... Kanorts

Numerus Christiano-rum 4 v 5000.

Tartarorum in circa 60000

Chanorb már semmi nem volt, ruháikbul csinaltanak magoknak az
gyalog Taraczkokban golyobist hol le töve darab lándsokat on szerszá
mokat zetévén, az jóis már minden felé, ellyesztédnek el fogyott, az
lovas had között egy kopja nem találtatott; Ezek igy levén lehetet-
len vala hogy egyéb képpen cselekedném, hanem az Tractat acceptálnom
valamint vala hogy magam szemellyemben, hogy az Sánczbul el mén
nyek valának Svasom, de az bodzulté és, edes Kendzeim szerettei az
rais nem bodzatott.

No tehát azért ezt hallo és olvaso Barátom, megh banod szálladzat
tul, mert bizony Aliquod tormi szivesen fémiss, mellyet magokis harag
gal szidalommal emlegetnek szemeinkkelis lattyuk az sok vitézt, lat
tyuk az sok el veszett Joszágot, ugy hogy annak száma megh halad
ta, sokkal az minemüket az rabbá tettek kivül. De mindenik fe
lett emelo fel elmedet, mindenek felett valo helyre, és gondold megh
hogy mind ezek nem törtenetbül, hanem Isten rendelésebül lottek,
Kihez hasonloert Isten minden Keresztyén Nemzetét, rajtunk kegyelmes-
sen Könyörüllyön ő Felsége. AMEN.

Az maga irasa fémiss Kemény Jánosnak, mellyet az Manife-
stumanal együtt az Fejedelemnek, és az orszagnak küldött igy va
gyon szorul szora.

Ad Celssmum Transum & Principem, Universosque
ordines, quoscunque praesens concernit negotium.

Tudom hogy az mikeppen az mi kelmes Urunk mostanaban gyermekte-
gelül fogda, hogy az Istennek legh nehezebb etzhi az hatadatlanságh
legyen, és ezt tudván, sem Isten sem emberek itilleti szerint, magara
ollyan vetket nem vészen, Ennis ő Nagának és idvezült Attyanak, és Annyak
Urainul fogván, minemü tetszés és igaz szolgalattal lottem legyen, tu-
doja az Isten, nem is ezek egy orszagbeli emberek, magokis ő Nagok
mellyet en ezelis yédzételem megh, hogy ha vetetett az jo Istenek, ő
Nagának közzülünk valo ki menetele altal, legyen Meltosagos sze-
kiben valo menetele, abban nem utolso eszköz volnek. És hogy ő Naga
nak utanna ne maradgyon az egesz had, azok miat az ellenség ő Naga
is üldözven velek együtt ne közlyse bekezdetlen sors, kész lett volnam
az hadak között maradni az ellenséget magamra vonni, és az nyomoru
sages romlasra velek együtt magamatis adni.

Jol lehet emberi itilet szerint sot ő Naga magais akarattya szerintis,
magamat en salvalhattam volna: Most az allapatom miben legyen
arrul nem szükséges irnom embertem szemel latot velahoie belle, mind
femiss minemü keservén erom és ertekem felett valo Sanct Kivan

nyanak

nyanak rajtam, többire majd ugy tartván mint ha ő Nagát magát kötöztet-
ték volna kezekben, söt ő Nagá ellen való tanácsokat, én rajtam
akarják ki tölteni. Ő Nagá azért, és az Német ország mind ő Nagá-
hoz való hüségemért, s mind penig Hazámhoz és annak velem egy
hajóban evezett tagjaihoz való szeretetemért, hogy minél hamarébb
ez nyomorusságos rabságbul ki szabadítani méltóztassék nagy alázato-
tossan kérem.
1 Noha penig én nem csak magam szabadulásomat kívánó és sürge-
tem, hanem velem levő töb becsületes rendekéis, ha lehetne, és az
Isten, nem csak velem együtt kívánván meg szabadulásokat, söt örömest
továbbis maradnék ez nyomoruságnak szenvedésében, de mivel vadnak oly
bizonyos Considerátiókra való dolgok, és okok, az én kívül személyemnek
állapattyában, akar itt létemben, akar az Portára való mentésben, hogy
annak alkalmatosságával az én Kegyelmes Uraimk. és Hazámk foglal-
hatatlan félelmét, és nyughatatlanságot kezdeném kérésni, ha az
én innén való szabadulásom halad. Én ez állapatban meg ta-
ttyalom Uramhoz és Hazámhoz való hüségemet, ehez illendő magam alkal-
maztatásával. De bizony periculum est in mora. ha ő Nagok és ő Kegyelmek
halasztyák. melyeknek nem én, sem velem levők, hanem okai Isten es ez vi-
lágh előtt. Én uramnak penig nagyobb részetént vagyó Kornis Ferencz
Uramra, kinek is tanácsa meg nem specificáltatott, de hihető dolog, ötet
kezelett létezni; és ha Isten engedelmét ő Nagok és ő Kegyelmek segedelmek ál-
tal meg szabadítana, de ha közöttök marad, felő az ő Kegyelme személyének
is ne kezdenék ártani; szükséges azért hasonló Provisióval lenni ő Na-
goknak és ő Kegyelmeknek az ő Kegyelme személye felől is.
2. Az mi Sándor által való szabadulásunknak módgya felől mi
ugy elmélkedünk, hogy noha tudgyuk jól, az mi Kegyelmes Urunknak
azon kívül is, de kivált képpen az Lengyelekkel lött szövetsége szerint szám-
talan költségének letelt, mind azáltal mivel ő Nagoknak
zálaga vagyó keresztyénekkel is vagyó dolga ormánd ő Nagára és Hazák-
ra jövő illetségéülis nem félhető. és penig illendő képpen
vagyon az dolog. és igen közel való az veszedelem, szükséges képpen
kívántatik, hogy legh előbbis az Chamot, és az körnüle lévő tiszteket
mind adománnyal meg engesztellye, mind penig az mi vigyázásunkkal,
az kezek között levő alkalmatosságot vegye ki; Mert ez egy ajánlatban
midőn Én az én erőkkim és erőm felett való tanácsomat ... azt fel-
likrem hogy az Fejedelem és az ország találhatnak ki:
3 Én ugy vagyó az szerint Kornis Ferencz uramis nem tanaszuk ki ab-
bul ma

magunkat, hogy kevés érettünk és szabadulásunkért ki nem adnak, de az arra nem elégséges, egyéb aránt is pedig hamar azt össze nem szerezhetni: hanem ő Nagyoknak vagyon abban módgyok, convocálván Eő Nagyok az Német országotis, s eliberállyanak bennünket. És mivel azt hallyuk lészen még, mind az Eő Nagyok és Haza dolgainak jobb karban állításában, mind több Attyánk fiainak ki szabaditásokban az mi kicsin érettünknekis afféle usurára való conservalasaban. Ugy vagyon az kik közönséges Tatár kéznél vadnak, azok közül sokan azok könnyü sarczon fognak még szabadulni. De azokéis szegényeknek nagy akadályt tészentenak még, ugyan hogy valamég az mi sarczunk végben nem megyen, ha szintén még alkudnakis senki még ne szabadulhasson. mellyenis Eő Nagyokat és Eő Kegyelmeket szükséges szolgálmatosskodom.

4. Az mi pedig illeti azokat még engesztelésekre annak illyen módgyát láttyuk: Hogy mi az Chámnak az ő állapattyok szerint, nem köz rendbül való követtye menjen, Eő Nagyához az kivel levőkkel együtt igen jól kell lenni, s még kell ajándékozni. Mind pedig az Chámnak, Vezérnek, Hasznadar Passának, szükségesképpen cifferedtséges ajandékot kell küldeni; de ítélem az Vezér az intimalván, hogy az Tatár követet valami 2000 tallér félé kell ajándékozni; Az követeknek pedig lenni extraordinarie annyira való ajándékoknak, s vélyük, hogy ezeket nek illik adhassanak. Ez vagy ha szemlélyenek. A' Chám ajándékára pedig úgy kell érteni, hogy mostan ha azok három vagy négy ezer Tallérára lészenis, abban még nem állapadik az dologh, hanem bizonyos summa pénz adás felöl, külön fogh lenni a' Tracta, ki nélkül nemis hiszem hogy az dologh véghez menjen.

5. A' bizonyos dologh hogy az Chámnak az Portárul való parancsolattya az vele, hogy mind az két Oláh országokban Vajdákat állészon, Erdélyreis reá minden hasonlot cselekedgyék, ha az mi nyomoruságos rabságunk őket bé nem vötötte volna; ezmit fognak még maradni azokis az Vajdák bizonytalan. Az Erdélyi állapat felöl ugy vészem észemben, hogy még az Portárul várnak; Azonban Nékem Kér Ujjvár tartott is azokat nem igen szeretik, kívánván követeknek Erdélybül való ki érkezéseket, és minden ottvaló állapatrul való informaltatasokat. Nem lehetetlen azis, hogy az Fő Rendektül ne kérdgyének az Portárul bé küldést kívánni.

6. Tudom sok féle való kötése ő Nagyának nem hogy maga szükségére, de csak nekem mostani állapatomrais, az Havasalföldi Vajdát s Bojérokat kölcsönözés felöl ha ő Nagya még fogja vatalmi nem fogh haszontalan lenni.

7. Ez

Ez allapatban nékem ugy láttzik ö Nagyságának Convocaltatni kell országát, és az mint ide ugy az Portarais követeket kell küldeni ott is az allapatokat complacaltatni.

8. Mivel hogy sokan már is Sandzsok felöl tészik értésnek, nagyon kinál tészénekis egyszer másszor, tudositsák kinél légyenek azok népe és mennyi légyen Sandzsok: Arra azért egy bizonyos embert kell rendelni, az ki perlepcsialya. és Jászvásárt ugyan egy embert kellene fogadni arra, ki be tudna a Rabok Szabaditásának:

P.S. Az itt valo sanyaru és szoros állapat, különvalo irását nem engedi, én ö Nagát alázatossan kövelem az Isten még megszabaditson, ha Uram és Hazám árvaságára valo dologban igyekezem; de ha én velem követkedése kérdenek inditani eszembe döntelne nem élter ö Nagát, az országot Szabadolnom; azonban a sanyaruságatis tellem meg untatni Isten világ elött oka nem leszek. Annak okáért assecuratiott kivánok ö Nagátul, és az országtul kiszabaditasom felöl, az mint meg alkhatom tülök, minnél hamarább halálo kivánnék az Istentül, de nem praestalhatok ö Felségeinek. Kérem Istenéreis ö Nagát, és ö Kegyelmeket tegyenek hamarvalo jo consideratioban, de igen titkossan, és igyekezzenek liberálni minnél hamarább bennünket, Kornis uramal, ne légyünk akadály az több keresztyén Attyánkfiainakis szabadulásokban. Datum in Carceris Tartaricis in Moldavia positis die Sexta Augusti. Anno Domi 1657. Joannes Kemeny de Gyerö.

Ez levele, és az Haza romlásárul irott Manifestuma Kemény Jánosnak, az országh gyülésében el olvastatván; és ugyan akkor Tatár követis érkezvén, mindgyárt az Fejedelem ugyan az ö Tatar követtel a Chámhoz az rabok szabaditása végett; és az Portarais annak complacalasara nagy Summás ajándékkal követeit küldötte.

De tetcznak ezen gyülésben, a Statusok közöt nagy egyenetlenkedésekis, alkalmatlan többire mindenek egyenlö értelembül, hogy ki kellene kérdeni, ki által légyen oka az Fejedelem Lengyel országban valo menetelinek, magaé egyedül vagy az Tanácz urakis; mert azomiatt származott volna az Hazának ily nagy romlása, azért azt meg kellene büntetni. Ehez ki egyet, ki mást szolván, és az Tanácz urak ebbül egyenlékene rendelt mind ki mostan, az többe egyedül ők az Fejedelemre lattatnak vala hariczani; de abbul hogy több gonosz és kiváltképpen az Fejedelemek haragja ne származnék, okat hamar abban hadták

Quaeritur quis fuerit tantae Principis ruinae causa, et inventus solus Princeps qui maluit Regnum quam vicinum Catholicum Regem Suecorum

hadták vala; hanem az követeket az felyebb említett helyekre
az ország illendő Instructiojával el küldvén, sok egyenetlenség és nagy
haragh közöt az Fejedelemmel az szokás szerint a' Regimentet el sem
bocsátván, az gyűlés egy hétre el bomlott vala.

Valanak némely ezen Gyűlésben gyűlt az ország elött sok más
Keseredett édes Anyák, és rabságban lévő Férjeket nagy zoko-
gással siratto [illegible] egyházban ülésző Úri és Fő, s Nemes rend
bódult Asszonyi állatok, kik jámbor férjeket, s szerelmes mag
zattyoknak kiszabaditatásoknak modgya felől, az ország elött supply
icáltanak vala.

Az országnak illyen hallatlan nagy romlásatt, végezetűl, s érték
ezt való ellyesmy [illegible] ürömkedését látván az Hatalmas Török
Nemzet, értvén hogy annak oppressiojában most lehetne jobb és kön
nyebb modgya; az Török Császár maga kezével subscribált levele
által (mely másszor sokaslan dolog vala) hasonloképpen az mellette
lévő Vezérek és az Tatár Chám is kérdék az országnak nagy bün-
tetés alatt parancsolni, hogy Rakoczi Fejedelmet le tévén, mást
válasszanának önön magoknak, kihez képest az Fejedelmi-
jében [illegible] hamar ugy mint ad diem 26 [illegible] Fejérvárra gyű
lésben hivatta vala az országot, holot az Császárnak, Tatár Chámnak
és Budai Vezérnek levelei követek által praesentaltatván meg ol-
vastattak vala; mellyek többire mind egy értelemmel lévén, azok
között az Török Császár levele szóról szóra ide [illegible]
nom, az mely ekképpen következik:

Hatalmas Nemzetségünk, Erdélyben lakó Tekentetes Három
Nemzetből álló Fő Rendei, Császári Méltoságos levelem megadattatván
esméretes legyen, hogy Erdély Országa, a' mi nagy dicsősséges boldogh Eleink-
nek, Paradicsomban dicsőült Sultan Szuliman boldogh idejében, fényes
Kardgyával megh vött, saját örökös birodalmunk lévén, annak lakosit
[illegible] fogva nagyságh árnyékunkban megh oltalmaztuk hogy az mi
boldogh üdőnkben csendes nyugodalomban legyenek, a Fejedelmekrűl is
hogy személlyekben tanácsadások legyen, arra akaratunk vagyon. Feje-
delmetek lévén Rakoczi György, minket parancsolása, akaratunk nyilván
lévén, az ő háborúságos indulása ki tetszvén, Erdély országának lakosi-
nak, méltoságos parancsolatunk ellen sok féle bosszuságot tött. Azon ki-
vül ennekelötte is Császári Méltoságos parancsolatom ellen Havaselföldi
or-

Országunkra ment haddal, és ott pusztitásokat, károkat tévén, most ujjab-
ban Lengyel országon kapdosván, oda ment, némelly hizelkedőknek tanácsán
járván; maga egynehányszor való parancsolatom származot, hogy Erdélybül
csak egy talpalatni földnis ki ne lépjék; de mégis Császári parancsolatom
ellen, egynehány ezer haddal Lengyel országra ment, ott-is sokféle gonoszságot
cselekedet; Azért a Felséges Chámnak, a Méltóságos Mehemet Girájnak
parancsoltunk, hogy megh büntesse cselekedetiért, a ki bizonyos számu Tatár-
ral rája menén, hadaiban kiket kardélyrül le vágot, kiket rabságra vitt,
maga tiz, tizenöt kobozokkal el szaladván elfutot. Azért ennekutanna
az az Áruló, hogy fényes és dicsősséges birodalmunk alat Erdélyi fejedelem
legyen, nem akarom, nékünk is sok károkra efféle pártost Erdély birásában
nem kell helyheztetnünk, hanem a régi szokás szerént az Erdélyi három Nemzet
közzül, Erdély országának hasznára ő helyette mást válaszszatok, a ki arra
méltó és illendő s méltóságos vallásomnak is javára legyen; Arra az Erdélyi Ur
fiak közzül ollyat keressetek, ki a Fényes Portának igasággal szolgállyon, és az
Erdélyi szegénységet rendiben s állapattyában megh tartsa s oltalmazza: Az
mellyet Budai Birodalmunkban helytartó Tekéntetes Kenán Passának
értésére adgyátok, hogy a Fényes Portának tudositván, onnan neki Zászló és
Athname levél adattik; Melly dologh felöl méltóságos kezem irása származot,
parancsolatom adatot, azért méltóságos parancsolatom alat, ezt a gonosztévöt
Erdélynek birására, Portámhoz tartozó alázatos hüségtek szerént, ne kedvell-
jétek, hanem mást válaszszatok, és a Budai Vezért tudositva, az ő tudositása
szerént Császári Zászló, Bot, és Athname megh adatik, hogy tudgyátok mél-
tóságos jelemnek hitelt adni. Iratatot Constantinapolyban Szerkadi
havának közepiben, Ezerhetvin esztendőben, a szentséges Mahumet idejé-
tül számolva. Subscriptioja. Méltóságos parancsolatomhoz
minden módon megh cselekedői legyetek, s a szerént cselekedgyetek.

Szultán Mehemet Török Császár. L.

Ehez hasonló tenorral vala a Tatár Chám, és Budai Vezér levele-is, az
mellyek-is a gyülésben elolvastattanak vala. Látván azért a Fejedelem
és az ország, az hatalmas Pogány Nemzeteket, s kiváltképpen a Török
Csá-

Császárnak illy keményen fenyegető leveleket, mind a Fejedelem, s mind az ország igen megh ijedének. Mire nézve a Fejedelem-is előbbeni kemény indulattyából lágyulni kezde, és ez következendő Conditiok szerént, hogy az ország más Fejedelmet választhasson, megh engedé: I. Hogy ő érette a Portánál ország törekedgyék. II. Ha a Portán gratiat nyerhet, és Fejedelemsége megh engettetik, az uj Fejedelem mingyárt cedallyon, és subjectusa légyen mint egyebek. A mellyekre az ország-is rá hajla, ezt kívánván a' viszontagh Rakoczitul: Hogy miglen a' Portan maganak gratiat nyerhet addigh a' Fejedelemségnek, s Annak Tisztusának békét hagyjon: Az Országnak semmi directiojában magát ne elegyitse: Maga különös jószágában sedallyon, és mint Privatus Ur ott ugyellyen. Fogadának mind ezeket a' Fejedelemnek, és azoktul szentül s állhatatossan való megh tartására, maga kezeirása és pecseti alatt költ levelekben kötelezni hitre igire. Conditiones exigendae novi Principis.

Igy azert a' Pactum mind két részrül megh levén, és Rakoczi Fejedelem is mint ha a' Fejedelemségnek renunciált volna (:noha abban semmi valójában nem vala:) maga különös jószágiban valamennyire távozván, az ország ezen gyülésében választá Fejedelemmé Rédei Ferenczet Ragis urat, ki akkor [Váradi kapitány és] Bihar és Maramarus Vármegyeknek Fő Ispannya vala, és Rakoczi Györgynek is Consiliariusa; kit ugyan mingyárt székibe ültetni és inaugurálni a' Statusok akarnak vala; de Rédei tartván a' Budátul, és a' Portatul, Rakoczinak is igiretihez és mostan valamennyire le csendesitetet elmejéhez nem szintén megh nyugodhatván bizhatván, nem cselekvé, hanem igen okossan halasztá. Eligitur in Principem Franc. Rhedei sed inaugurationem differt.

Midőn mind ezek a' gyülésben igy végbe mentek volna, az ország a' Török és egyéb követeket vissza bocsátá, kik által mind a' Portat, s Budai Vezirt, s mind pedigh a' Tatár Chámot is Rakoczinak le tétele, és Rédeinek Fejedelemmé való választása felöl [tudositá], instálván ugyan mind Rakoczi gratiájáert is; és igy csendeletes változással ez gyülés el oszla. Annak utánna csak hamar az ország inductiosára ismet a' Török Császár levelet külde az országnak, melly szórul szóra ekképpen következik:

Erdély Országának három Nemzetbül álló Rendei, Isten engedgyen jó és szerencsés véget tinéktek.

Ez Császári Méltóságos pecsét alatt tudván legyen előttetek, hogy az elmúlt
napokban le tétetvén a Fejedelemségből, a mi boldogságunkkal Rakoczi
György, az ő büntetésére rendeltük volt, hogy magatok közzül másat kellene Fejedel-
meteknek választanotok, ollyat kit méltóságosnak és alkalmatosnak ismértek, az
melly dolgot mindenestül fogván bíztunk vala a mi akkori Budai Vezérünkre Csenan
Passára, hogy őnéki adnatok tudtára. Azért ismerjük méltónak lenni, az Fe-
jedelemségre mostan választatott Rédei Ferencet, kit mi-is javallunk és megh
erősítünk. Miért penigh az Erdélyi Fejedelemségh nékünk örökül maradt,
nem csak azt akarom, hogy ez után Rakoczi György, és az ő Fia-is ne legyenek Feje-
delmek (: mert ez is immár in A. 1652 Fejedelemmé tétetett vala, és Attya halála
után erre néz vala a Fejedelemségh, a mi hogy volna ő egy rendős :) de még csak
lakni-is ne legyen szabad Erdélyben. És hogy az Erdélyi Adót, ollyformán kell megh
adnotok, az mint volt Bethlen Gábor idejében, és Jenei várunkat is, mint abban
ezelőtt Török ímágyjaink mondattak, minden hozzá tartozó Falukkal, Földeivel,
szolgáival, hellyeivel, minekünk kell adnotok, mert ez a mi Császári akara-
tunk, hogy Jenő vára minden hozzá tartozókkal eggyütt, a mi több váraink közi-
ben számláltassék; ezt valóban rendelem és parancsolom. Költ Drinápolyban,
magának a Császárnak Subscriptioja alatt.

Ez alatt, kezdé Rédei Fejedelem az ország Végh, és Fiscalis váraiban lévő
Praesidiumokat a maga és az ország hűségére esküttetni mindenütt; az hitnek
Joannes Rákoczi formájában ezt is insertálván: Hogy ha Rakoczi a Portán gratiat nyerhetne, és
a Fejedelemséget néki meg hengedtetnék-is, de hűségére senki csak magától ne
fedeálna, hanem az országgal eggyet értene, és avval eggyütt cselekedne; ki
Demogh ítélé Rakoczi, hogy a Praesidiumokat az Uj Fejedelem hűségére es-
küttetik és a várakat kezéből ki veszik, igen megh haragudék, és azt fogá
belé (: mellyet csak okot kíres vala :) hogy az országh a Pactum ellen cseleked-
né, hogy a várakat kezéből ki akarná venni, és a Praesidiumot Rédei Feje-
delem hűségére eskütné, és hogy az fellyebb említett dolgot is a hitnek for-
májában insertáltatná; mert a Pactumban annak még csak nyoma sem
oda
volna, hogy a várakat kezéből ki vennék, és ő-is azt nem ígérte volna; Maga
a Contractusban nyilván megh vala írva, 's maga is obstringálta magát,
hogy

hogy az Országnak semmi directioját kezénél nem tartya; a' Várak penigh és a' Præsidium Országé vala. Ezzel ebben való ellenttartásával, és a' Fiscalis Váraknak kezébül való ki nem bocsátásával, noha Rakoczi tiidalta vala a' Pactumot, ö mindazáltal annak violatiojával az országot vádolván, nem akará magát annak tovább való megh tartására kötelesnek ismérni. Kezde azért mingyárt, az szokott Fejedelmi Titulus alatt (: mellyet azelött-is eltrem hagyot vala:) á' Vármegyéknek, Városoknak, Szászságnak, Székelységnek, és az egész Regnicoláknak leveleket küldözni; keményen parancsolván mindeneknek, hogy késedelem nélkül legitimus Fejedelmeknek ismervén mellé je állanának, és a' Török ellen-is véle egygyütt fegyvert fognának, annyival inkább, hogy nem az ö Fejedelemségének letételét kévánná leginkább, hanem Jenövárát mert elvötte, s annakutánna többet, mellynek megh oltalmazására mind vére hullásig kész voltát, s mind penigh elegedendö erejét-is erösen állattya vala. Melly igiretit, ha teheste volna, ugy vagyon kévánatos dologh lött volna, de mint semmi ahoz alkalmatos és elegedendö erejét, s hadait senki nem látna, ez mindeneknek azért a' Fejedelemségben magát kénnyebbik béerselni, és arra nézve iro édes beszédeknek itélik vala lenni: Mert a' kik a' Töröknek széles birodalmát és nagy hatalmát voltaképpen considerálni tudgyák vala, láttyák vala hogy annak csak csak vala részint-is melly a' Budai Vezérségh alatt vagyon, honnat 50000 embere a' Török Császárnak ki telhetik, nem hogy Rakoczi Fejedelemnek, de egész Erdélynek minden ereje, és fegyvert fogható embere-is, kivált képpen mostani pusztult állapottyában, nem lehetne egyben hasonlitandó: de efféleket Rakoczi Fejedelemnek, élete veszedelme nélkül akárki-is alig mondhat vala, mert nagy részént az országh lakosi csak nem javallyák vala Porta engedelme ellen való Fejedelmeskedését, noha találtatnak vala ollyak-is, kik vagy tölle való félelemért, vagy jövendöbéli elömenetelt fölöt conceipiált fundamentum nélkül való reménségtöl viseltetvén, ha csak alattomban-is, Rakoczihoz vonsznak vala, mellyminatt az országh Rendei sokáigh zavarodásban és habozásban valának, mert közzüllök ki egyikhez, ki másikhoz hajlot vala; Erdélynek régi megh rögzöt szokása szerént, és ez esztendöt-is altom végzik el.

Acta

Acta Anni 1658.

Armara Diara

Megh értvén Rédei Fejedelem, mit akarna Rakoci György, az országban bé küldött, és mér széllel el tereszdett levele által, mingyárt az Uj esztendőnek elején, ugymint ad diem 9 Januar Szász Medgyesre Gyülésben hivatá az Országot, hova mindenek Rakocitul való félelem miatt, fegyveres kézzel és nagy rettegéssel gyülének vala bé; Tudván azért sok haborodott elméjét, sokat sürgönyének, mint kellene megh csendesiteni, erőss Pactuma ellen, megh is Fejedelmeskedni igyekező elméjét. Kik midőn látnák értelmén voltokat arra, hogy ellene (: mint hogy feles vitézlő rendel készült volna:) fegyverrel oltalmaznák magokat, és hogy némellyek méghis hozzá csatolt elmét viselnének, ezekbül támadható alkalmatlanságoknak eltávoztatásáért, végezék hogy Amicabilis tracta által csendesitenék, ha lehetne, elméjét.

Követül küldék azért hozzája Gyalura (: ott kastélában vala:) Bánffi Dienest Erdélyi fő embert, és kérék igen hellyes ratiok által alázatosan; hogy tenné le szándékát, kedvezne a romlott hazának; a Hatalmas Török Nemzetnek nyilván való akarattya és kemény parancsolattya ellen (: honnan függene Isten rendeléséből az országnak jó és gonosz állapottya:) ne kapdosna a Fejedelemségen, és maga erőss Pactumatis avatne violalna, s a többi. Megh mutogaták valóságosan, hogy nem az ország hanem Rákoci impingalt volna az Pactum ellen, midőn a Váraktul és Praesidiumoktul Rédei Fejedelem számára való bé esküttetéseket, foglalásokat ellenzené, és azokon a Regimentnek egyik ágát kezénél tartani akarná; de Rakoci György az országot vádolván, annak violatiojával, hogy a Contractusban semmi arrul való emlékezet nem volt volna, hogy a Várakat ki kellene bocsátani kezéből, semmit az országh kévánságára nem engede, sőt kemény beszédekkel megh üzené az országnak (: mint alkalmas erő vala véle:) hogy ha mellé mint legitimus Fejedelmek mellé nem állanának, miatta az országnak veszedelme következnék; ha penigh kévánságának engednének, jól lenne dolgok, mind tőlle békességben maradnának, s mind az ellenségh ellen tőlle megh oltalmaztatnának.

Látván

Latván az Országh Rakocinak illyen kemény maga iis eleset, (tartván tölle vala-
mi veszélyről az örökké kellyen:) ujjabban Követet küldenek hozzája, ugymint
akkori Lugasi és Káránsebesi Bánt Barcsai Akost (ki azután Fejedelem-
ségre menet vala, mint alább megh irattik:) ki által megh is szép szókkal azon
Könyörögjenek vala neki: Szánná megh a romlott Hazát, Fejedelemségen való kap-
dosásával ne provocálna a Török Nemzetet, egyebarant rá gyűjtenek magokat, va-
lamint a Portan Könyörgések által neki segéltenének, megh cselekednék örö-
mest: De ennek sem lőn semmi haszna, sőt, minden Nemzetségeknek egydolg-
ban megh tartanni szokot rendek ellen, a Követet megh tartoztatván, minden hadai-
val ellenek megh indula; és éjszaka Medgyeshez érkezvén, a Várost környül
vévé, és az országh népét mind Redei Fejedelemmel együtt, benn rekeszté, és
igen megh szoritá.

Rakoczi obsidet Mediae in Dieta Regnicolas

Kik nagyon csudalkozván ollyan keresztyén Fejedelemtül származott erősza-
kon, igen megh félelmlének; mellyhez képest mingyárt a Vezírre hozzája ki
küldvén, sok és hosszas időbeli tractatio után-is, ugyan nem tudának mit tenni,
nem lévén a resistentiára erejek, hanem kivánságára kellenék hajolniok.
Azért a Városban illendő pompával bé bocsáták, kérének; holott sok egyenet-
lenségek, czivódások, és csak nem fegyverré való kelések után, Redei Fejedelem
mellől el álván (ki-is mint Istenfélő, kegyes, szelid, és ez méltoságon soka nem
kapdosó Ur, könnyen engedé:) Rakocit ujjabban Fejedelemségéhez bé álla-
ták, és neki megh esküvének, illy okkal mindazáltal, hogy soha Török ellen
kardot vélle nem fognának. Mind két részrül békességh levelek Am-
nistiák adattatván, Redei Ferentzet maga Jószágiban előbbeni Uraságában
békességgel vissza bocsáták. és mingyárt a Töröknek, a Budai Vezérnek, hogy
Rakoci mellé vissza állottak volna, megh irák; Igyeztán nagy Matamor-
phosissal, ez Gyűlés is el bomlék. A levél pedigh, mellyet a Budai Ve-
zérnek küldöttenek igy következik.

Redei resignat Principatum Rakoczio

Tekéntetes és Nagysagos Vezér Passa, Méltoságos Ur, Jo Akarónk. Emle-
kezetben lehet Nagodnál, mikeppen a Hatalmas Császár méltoságos füleit,
sok méltatlan vádokkal, töltvén a gonosz akarók, a mi kegyelmes Urunk Rakoci
György Fejedelmünk ellen, haragra inditották volt vö Hatalmasságat;
Par-

Parancsolt azertis ő Hatalmassága, hogy mellőlle el állyunk, és mást válaszszunk,
Bornak, Zászlonak megh adásával, szép békességben való megh tartással, és minden
jutalommal abbeli cselekedetünket megh jutalmazván ő Hatalmassága: Söt az
levél hozo Agákis azzal biztatának, hogy hatalmas Császárnak Kirimi Fej-
ságban levő Ado Fizető Atyankfiai is szám nélkül el hozattatnának. Melly
vádolásnekünk igen nehéz volt, mert kegyelmes urunk Rakoci György, á boldogh
emlékezetű Szultán Szulimán, hatalmas és igasságh szerető Császárunktol adat-
tatott szabadságunk szerént bornak Zászlonak megh adásával, megh erössitetett
Fejedelmünk. De midőn Hatalmas Császárunkkal fenyegetének egy felöl, más
felöl á Felséges Istennek, ki Császároknak Császára, kivet tezhető haragja rettent-
tené bennünket, megh szána á mi kegyes urunk Rakoci György ő Nga, és az
maga méltoságát megh aláza, szegény hazánk megh maradásáért hatalmas
Császár Parancsolattyára fejet hajta, és más Fejedelmet engede válaszszanunk;
Valaszottunk azért Rédei Ferenczet; ki mostad midőn öszve gyűjtötte volna az
egész Országot, mind Hatalmas Császárunktul, s mind Fő vezértől ő Ngatol
kemény parancsolatunk érkezék Jenő várunk, és ahoz tartozo Faluknak, kezünk-
bül való ki bocsátásáról: Mellybül értyük eszünkbe, hogy nem csak Rakoci
György Fejedelmünk személlyét tevék gyülöltségbe Hatalmas Császárunk
elött á gonoszakarók, de Országunknakis el foglalására szándékoznak, Hatal-
mas Császárunk igaz hiveit, jó gondviselö Fejedelmünket azért kévánták el
szakasztani tőllünk. Annak okáért mi viszsza állottunk Rákoci György
Fejedelmünk mellé, elebbeni hitünk és kötelességünk szerént; mind ő Ngá-
val eggyütt, á Hatalmas Császár fényes kapuiához erössen ragaszkodunk, ál-
hatatossak vagyunk és leszünk, és Urunk felöl-is felelünk, valamigh az Ath-
namétan igiretet szabadságunkban megh tartatunk; azt is érdemli á mi hü-
ségünk, mint minemü ollyy méltoságh á Messiás vallásán, á ki nem kévánná
Erdélynek hozzá tartozását.

A mi Eleink á nagy hatalmu és igasságh szerető Szultán Szulimán
Szolgai lévén, mi-is Hatalmas Császár kapuiához ragaszkodunk, olly remén-
ségünk lévén, hogy á melly lehetetlennek hittük á Napot, szokott járá-
sábol másuvá térni, úgy á Császári igiretekbenis lehetetlen változásnak lenni.

Hat-

©BCU Cluj

Hatalmas Császárunk Paradicsomában nyugovó Elei, szokot adományival megh elégedtenek, magunk szabadságainkbul valaszton Fejedelmünket megh erös-sitették; Egyszer megh eressitetet Urunkat megh nem változtatták; hazánk-nak Végh hellyeit, határit el nem vötték: Mi-is Kegyelmünket igazán nyom-juk, H. Császárunknak vígh szivel szolgálunk, most pedigh megh rettege-dét nagyunk, megh szomorodot szivünk, veres könyhullatással tellyesek szemeink, mert a honnét azelött oltalmat vártunk, most onnét bantodast érzünk. Ha mi mindeneket, és az Hazánnak Végh hazat, határait, Fejedelmünk Bottyáért közünkböl ki adgyuk, vegezetre Fejedelmünk nem Országnak, hanem csak egy Botnak leszen Ura.

Kérjük azért Nagodat legyen jo tösekedö H. Császárunk elött, tegye le Jenö kévánságát, mellyet fejünk fenn állásaigh nem adunk; mert ha adni akar-nok-is, azott lakoknak elegh oltalmok találtatnék; tartson megh szabadsá-gunkban, ne legyünk a Messiás vallásan lévő több Országoknak csufja, Erdélyt eö Hatalmassága ne szakassza el egymásentul, és az Urunk Kártatlanságát is tegye igazlátó szemei eleibe, fenyes kegyelmét fordítsa eö Nagára, ne vess-se elölle el híu szolgáját, hogy több országbéli emberek-is folyamodgyanak eö Ha-talmasságához: A Nagod jo tösekedéséért háláadó szolgálatunkat, és kedves-kedésünket igérjük Nagodnak. Isten Nagodat Hatalmas Császárunk ked-véjért éltesse sokáigh. Zd. — nem érdemel vala ilyen levelet

Hasonlóképpen irtanak vala ugyan ezen dologhról, mind a Török Császár-nak, s mind a Portai Fö Vezérnek-is.

Ezekután csak hamar történék, hogy az két Oláhországi Vajdák, Con-stantin és Stephan, Országokbul kiüzetvén, Rákoci Fejedelem mellé feles magokkal és sok kincsel ki jövének. A Havasalföldi Constantin Vajdát, (kit maga a Fejedelem az elött 1655 ben székiben ü tetet vala, midön a Partos szemenyek kiüzték volna:) a Török üzvén ki; Stephan Vajdát pedigh Mol-dovabul, Gyika nevü Vajda kergetvén ki. Kik mindketten Rakoci Fejedelemhez jövén ki, ott keresnek vala Patrocinimot magoknak. Annakutánna Con-stantin Vajda Országat akarvan recuperalni, az Rakoci Fejedelem segétsegé-vel Havasalföldében be ment, de ismét megh veretet, és ki üzetet, holott is a mieink vesztenek inkább, mint az idegenek. Maga azután Constantin

az

az Fejedelem életéigh, inkáb mind kérnyülle tekerget, Edgyütt másut az
Országban széllel járván, és a mi Várossunkban-is egy alkalmatossággal com-
moralván: Holta után pedigh a Fejedelemnek, ujjabban Országot recupe-
rálni igyekezte, de dolga semmiben nem succedalt, hanem Feleségéért, és né-
melly Bojerokkal Edgyütt, exiliumba maradt, végére Lengyelországra
bujdosván.

Styrkan Vajda-is látván országa mellöl valo el esését Magyarországba
Királyunknak ö Felsége szárnya alá folyamodék, és a magyar országi tracta-
tusok közben 1659 esztendöbeli Posoni Diætan magát Indemniter in-
corporaltatá, Magyarországi Urnak tartatni akarván, és magának jószá-
got is szerezvén, ugymint Vinna várát Zemlén Vármegyében, és egyebütt is.
Ekképpen Török ellen valo nyughatatlanságokkal, kiejték a Siroskerezt
szájokból, és minden üdöbe országok veszzettek lőnek.

Ekképpen immár az országh Rakoci Fejedelemsége alatt lévén ujjabban;
a Török annal inkáb fel ingereltetek, és immár nem csak Rakocira, hanem
az egész országra is tetteneteskeppen megh haragvék. Annak okáert hamar-
sággal a Fö és Budai Vezérek, és Tatár Chám-is leveleket küldék az ország-
nak; mellyekkel a követek el érkezvén, mingyárt a Fejedelem ad diem
9 April. Fejérvárra Gyülést hirdete, holott a Pogányságnak haragos levelei
el olvastatának; kik mivel mind egy értelmüek, tetzett azok közül csak
egyiket, ugymint a Fö Vezérét ide annectalnom, melly szorul szóra igy vagyon:

A' Messias Vallásán lévő Erdély országanak három Nemzet-
böl álló Förendei, és Tekentetesi, Isten dolgaitokat szerencséssé

Tuttotokra adgyuk, hogy leveleket megh adatván, írástoknak értelmet lát-
tyuk. Irjatok hogy Rakoczi Hatalmas Császárunknak mindenkor igaz hive volt
de ez irastok az megh lött dolognak ellene vagyon; mert ö ennekelötte Hatalmas
Császár Parancsolattya ellen Havasalföldére ment, és ot sok Förendeket és
szegénységet le vágatott, és mas Bojerokat helyheztetett minden tisztben
a' kik ö neki tetszettenek, s magával Havasalföldenek minden lövö szerszá-
mit el vitte: Ezzel nem elégedvén sok mesterségéért, csalárdságával,

Erdély

Erdélyországának sok fő rendeit, Lengyelországban vitte, maga kevélysé-
gét űzvén, s-oda hadakozot: Mellyre nézve H. Császárunk parancsolo azo kis-
sebbik szolgájának a Tatár Chámnak, ki-is érdeme szerint megh büntette, ha-
dának némelly részét fegyverre hányatván, és nagyob részét fogságra vitte.
Mind ezeknek ő volt oka, s-meghis az magyarok, Nem vétet zi. kezesek
akartok érette lenni, és Szultan Szuliman Athnameja (: hit levele:) szerént
a' hűségben megh maradni. Abbana Athnamében ez az egyik Canon. T.
Hogy a Nagyrendek közzül, a'melly személy nekiek tetzik, azt tegyétek ugyan
Fejedelemnek, de ha vét, és H. Császárunk ellen cselekeszik, azt kivetitek, és
mást tészteek helyében. §.§. Ha valamelly Vajda, vagy Bojér, vala-
mellyik országból el pártol, s-a' ti országotokban megyen, kezeit lábait megh
kötözvén a' Portára küldiétek.
Igyazert Rakocinak pártolása világos lévén, miért nem büntettétek megh;
s-mikor egyszer a Fejedelemségből ki vettetet, s-más Fejedelem Rédei Ferenz
választatot, miért állottatok mellyé ez pártos Fejedelemnek? Talám el fe-
lejtettétek a' Muszurmány Nemzetségnek hatalmát, mellyet Isten adot nekiek?
Im mostanis Constantin és Stephan Vajdák el szaladván, a' ti országotokban
mentek, s-ott laknak, s az zal biztatyátok magatokat: Ali H. Császár Kénti-
séhez ragaszkodunk zi. az Athnaméis megh tartyuk zi. Ha megh
tartyátok, annak Canona szerént, miért nem kötöztétek megh a' Vajdáknak
kezeket lábokat, s küldöttétek volna ugy a' Portára. Cselekedetek irásotok-
kal bosszuságokkal ellenkezvén, hogy hihessünk tinektek, és hogy tisztekedhes-
sünk dolgotokban H. Császárunk előtt? Hatalmas Császárunk haragja va-
gyon Rakoci ellen, a' kárért, melly Erdélyen ő miatta esett (: Érti a' Tatárok
rabságában Podolyában, esett Népet:) Igy ha azt a' pártos Rakocit azok-
kal Vajdákkal együtt megh kötözitek, és a' Fényes Portára küldiétek, min-
den vétketek megh engedtetik, és ha azt tészitek ujjabban Fejedelemnek, az
kit választottatok volt. De ha azt nem cselekeszitek, a' Muszurmány Nem-
zetségnek minden hatalmas erejével, és Tatár Chámnak hadaival, és a' vég-
béli jeles vitézekkel, el végeztetet hogy ellenetek mennyünk, s-mind Nagy s-
közrendek lovaink lábok alá tapostatnak: magatok megh gondolhattyá-
tok, ha a' Muszurmány Nemzet a' ti országotokban megyen, mit fogh cselekedni.
mi

mi nem úgy megyünk mint tolvajok, hanem előbben értésekre adgyuk és azután megyünk mint nyilván való ellenségek; immár ti lássátok, megy maradástokra mellyiket választyátok. Áldásunk rajtatok. Költ Drinápolyban.

Mahummet Passa Fővezér.

Nova conditiones Rakocziana

Ezeket hallván a Fejedelem, alább hagya engedetlen indulattyában, és rajta igen megh háborodék; mellyhez képest ekkoris ígíré magát, hogy ő miatta az ország ne romollyon, azért kész lemondani a Fejedelemségről, de nem különben, hanem illyen formán. 1. Hogy ha a Török az országnak a Fejedelem tételben való szabad választását megh nem bántya. (: mellyet ekkor nem hogy megh bántott volna, sőt inkább az országnak minden leveleiben azt írja, hogy a kit akarnak tesznek, azt válasszák:). 2. Ha az országot minden szabadságiban a Szultán Szulimán Athnaméja szerént megh tartya. 3. Ha az ország esztendős adaját nem neveli. 4. Hogy sem Jenőt, sem az országnak egyéb határát nem kívánnya. Melly conditiók noha magokban jók valának, de mint hogy az erőtelen országnak, a hatalmas Pogány Tyrannus Császárral mint valami gyermekkel ekképpen contendálni, nem egyébre hanem csak tellyes veszedelem szerzésre menendő dologh vala, sokan azt nem javallyák vala, de mivel senki ellene a Fejedelemnek támadni nem mér vala, kemény parancsolattyára, ez szerént a karattyát az országh a Portára megh írá vala.

Megh írván azért a Török mind ezeket, haraggya nem megh csendesedik, hanem ugyan dühösségre változik, midőn tudni illik hogy az országh Rákóci mellől még his el nem állott, és el állani-is nem akarna. Az Portának parancsolattyából azért, mingyárt a Budai Vezér Chenán Passa, a vidékbéli Törökökkel Camisarul foggyán Passákkal Bégekkel mellyre fel tévén Erdélyre indula; Ki midőn Lippához érkezett volna Temesvárról, követtyi által megh üzené az országnak, hogy még egyszer, és utolszor intetnének, állanának el Rákóci mellől, mert többé soha kegyelmet nekiek nem adatnék, hanem az országh el pusztíttatnék, az mint hogy el is indította volna hadait azon útra.

Ez üzenetire nézve az Vezérnek ismét Gyűlést hirdete az országnak a Fejedelem, holott megh kérdé az országh népet, ha akarnának-e az Török ellen

ellen vele eggyütt fegyvert fogni vagy nem, mert a' Pogányságnak ellene való szándéka, és indulási immár nyilván volna? Mely kivánságra egyenlő képpen így felelnek vala: Hogy noha a' Töröknek igája valóban sullyos volna, mindazáltal, migh Istennek ugy tetszének, viselnék inkább és szenvednének az alatt, mint sem ellene vakmerőképpen támadnának fegyverrel, akkor való erejek nem lévén: Sőt magának is tanácsolnák inkább, és kérnék-is, hogy távoznék az országbul, hogy magával eggyütt az veszedelemben ne ejtené.

Értvén az ország akarattyát s' kivánságát Rakoci Fejedelem, mintha kivánságoknak látatnék annyalni, maga szerént hadaival az országból Jenő felé kiméne, megh mondván, hogy a' reá jövő ellenséget, ha csak maga hadaival kellene-is (mint hogy az ország mellette fel nem ült:) megh próbálná, és csak szabadosan az országban be nem ereszthené. Jenő tájára érkezvén azért a' Fejedelem, (s' hova a' Budai Vezér tábora csak öt mély földre vala:) mingyárt hadait elrendelvén, mint egy tíz ezer lovassal, és két ezer gyalogokkal, és nyolcz könnyű szerű mezei lövő szerszámokkal, a' Vezérre elindula, és die 5 Julij Lippához jutván, ott vele szemben szálla, és jelesen megh harczola. Hol ott Istennek általa, az a' nagy erőt, a' Fejedelem kevés vitézi karával ugy megh veré, hogy valóban szép szerencsének tartatik vala mindenekkel: s' méltán az is lehet vala, ha a' dologh csak abban marad vala; mert sok fő Törökök veszének, ugymint az Egri Bassa, Csernyani Bégh, és többek: elevenen-is tennek mint egy 200 fogatnak vala el, lövő szerszámok is el nyeretének: azonban nagy része a' Marus vizében veszének a' szaladás közben, a' mint hogy maga-is a' Vezér, az Marus hidgyán által való sebes futásával menekedhetek megh.

A' Fejedelem ez harczal megh térvén, maga Váradra méne, hadait az környékben hagyván: Ez győzedelemnek penigh örömét, mindenütt birodalmában megh lőtteté, mellynek megh attuk azután sok izben az árát, s' ugyan akkor is csak hamar veszély esék rajtunk a' Tatár miatt, mint ide alább megh irjuk. Innen a' Fejedelem a' Fő Vezérnek levelet küldött, melly minémü tenorral lehetett, kezemhez nem kerülvén, nem irhatom, de könnyű által érteni, az Vezérnek arra való válasz levelébül, mellyet csak hamar megh felelt a' Fejedelemnek (kit nekie deák nyelven küldött, az mint azt egy olasz a' Portán valami részszel megh tudta volt irni); mellyet én a' rövidségnek okáért el hagyván, ez magyar fordítás szerént azon levelet ekképpen szóral szóra subnectáltam:

Pugna Principis Rakocziani cum Turcis ad Lippam, quos vicit

Rakoci

Rákoci György Isten vezérellyen tégedet minden jóra. Tuttodra légyen ez levelünk által, hogy az nekünk küldött leveledet elvöttük, és mindeneket megh értettünk a mellyeket írtál. Állatod és mondod hogy sokszor írtál és kérték volna, hogy megh engednénk teneked, és hogy mi választ nem adtunk volna mind ez mai napigh. De elsőben-is mi írunk teneked, és a Felséges hatalmas Török Császárnak, az én Kegyelmes Uramnak méltóságos parancsolattyát teneked megh jelentyük. Császár szava egy, és megh változhatatlan; Te penigh állatod hogy vétked nem volna, semmi gonoszt nem töttél, noha vétkes cselekedetedet megh vallod, s kéred hogy megh engedgyünk teneked, s noha hűségedet és fegyveredet mutogatod minekünk. Ámi H. Császárunktól Athnamé levél adatott volt neked; de te az ellen a H. Császár adó fizető népét, idegen földre kivitted, és oka löttél, hogy annak némelly része fegyver miatt veszne, némelly része penigh rabságra vitetnék: Te penigh csak a magad tisztedből mivel nem tudván megh ismérni és becsülni, a mi Kegyelmes Császárunknak fejeden lévő kegyelmességét, és a te Urad akarattya ellen, a Felséges Császár adó fizető népét, el rontottad, vesztetted.

Tekénts a Császári Athnaméra, és a'ti Felséges szabadságtokra, lásd megh ott mi van megh írva. Ez: Hogy ha valaki a Havasalföldi és Moldovai Bojerok közzűl Erdélybe futna, keze és lába megh kötöztetvén, kellene teneked azt H. Császár ajtajára bé küldened. Te penigh a Moldovai és Havasalföldi Vajdákat hozzád fogadván tisztességesen tartottad, és azoknak hadat is adtál. Gondold megh ez aránt mit cselekedtél? meghis esküdtél hogy H. Császárnak igaz híve vagy! Azt is mondod, hogy egy ember vétkeért annyi ezer ártatlan embereknek nem kellene veszni. Az igaz dolog, hogy a Győzhetetlen Császár bírja Erdélyt, és semmi képpen nem akarja, hogy adó fizető népei romlást szenvedgyenek: Ugyan-is szintén azért haragut megh te reád, hogy te rontottad megh őket, és rabságban ejtetted.

Az Erdélyiek penigh nem értették megh a H. Császárnak hozzájok való kegyelmességét, hanem mikor a Fényes Portára leveleket írának, illyen szókat írtanak vala abban: Semmit nem cselekedhetünk ugymond Rákoci Urunk akarattya ellen. Avagy nem hiba és vétek-é ez, hogy az Erdélyiek

nem

nem a Hatalmas Ottomany Nemzetbül valo Császárnak, hanem azö Uroknak
akarják szavát fogadni. Mikor Rédeit választották volt Fejedelemmé, a'
H. Császár rajta megh nyugot volt, megh engedvén hogy Athname és Zászlo kül-
denék neki: Az Erdélyiek pedigh H. Császár akarattya ellen, letötték az
Fejedelemségbül. Avagy nem nagy vétek-é ez az Erdélyiektül?

Allando és örökös szokása az a' H. Császárnak, hogy a' mit egyszer megh
parancsol abban megh marad, azt többször nem parancsollya. De im most Kegyel-
messen kétszer és harmadszor is irt az Erdélyieknek, és értésekre atta Császári
akarattyát: ök pedigh H. Császár akarattya ellen cselekedtenek. Avagy nem
fegyverkozás-é ez? Mert a' ki hü a' Császárhoz, az semmit Császár parancso-
lattya ellen nem cselekeszik, és ha mit cselekeszik, Isten érte megh bünteti.

Azért a' mint a' Felséges és H. Császár maga-is megh irta, azö ajtaja,
mind baráti, s-mind ellenségi elött nyitva vagyon, és a' mi képpen Kegyelmessé-
gét készen tartya, azonképpen haraggját-is. Az Ottomány Nemzetbül valo
Császárok mindenkor hajlandók ugyan az kegyelmességre, de azokhoz a' kik
hivek, és kegyelmet kérnek; nem kellene nekedis kenesed és fegyveredet mu-
togatnod. A' te kenesed kitsin bizot, bizonyára kevesebb annál, mellyet a' mi
H. Császárunk csak egy napis ki szokot adni: Fegyvered pedigh a' mellyben di-
csekedel, semmi; mert Ime Isten birtul, és a' mi Nagy Profetánknak csudá-
javal fel készületh lévén, megh számlálhatatlan hadainak seregeivel megyünk,
és utban vagyunk; megh látod majd azt a' nagy Császári erőt, mellyet Isten
az Ottomány Nemzet Császáranak fegyveréhez adot.

Azért ha erős vagy a' te kellemességhez, és álhatatos a' hüséghez, és kegyel-
met kérsz, hadd el minden te gondolatidat, és jöj ide a' mi Császári Táborunk-
ban; mert valaki még ez mai napigh, az Ottomány Nemzet fényes ajtajához
szabad akarattya szerént folyamodot, kárát nem vallotta, nekedis semmi ká-
rodra nem leszen. Eskűszőm a' Mennyek Földnek Teremtö Istenének örök-
kévalosagára, a' mi Mahumet Profetánknak ~~örökkévalosagára~~ Nagyságára,
(Ki Istentül áldot legyen:); a' mi H. és Győzh. Császárunknak kenyerére;
hogy semmi gonoszt tégedet, sem a' te fejedet, sem lelkedet, sem javaidat, sem
az en Császárom, sem én magam, sem a' mi Vitézink miatt, nem követi es nem ta-
lállya. Magam éretted kezes leszek, s arra adom neked ezen is hitemet.

ha

Ha azért Császár Kegyelmét akarod megh nyerni, és Istennek azokat a' szolgait megh szabaditani, kiknek te veled együtt megh kelletik halniok, minden kételkedés nélkűl jöjj el; mert a' mi Kegyelmes Császárunk kedvezni szokott azoknak, és kegyelmessen is látja, kik szabad jókarattyok szerént az ő Császári székihez folyamodnak. De csak leveled által, mellyben semmi egyenlőségh ninczen, az ő Hatalmassága Császári Kegyelmét megh nem nyerheted. Ezek után, im hol megyünk, és a' mi Istennek fog tetszeni, megh lészen.

Midőn mind ezekből, s-mind egyéb szomoru dolgoknak folyatjából, akarki is nem egyebet, hanem hamaridőn való nagy romlást, és Istennek haragos ostorát bizonyossan várhattya vala szegény Nemzetünkre; ezoknak mind az Egyházi s-mind a' külső Igazgatóknak tetzésekből Pünkösd havától fogván egynehány holnapok alatt, hetenként egy egy egész napokat, mind mi a mi Várasunkban, s-mind az egész darab tartomány itt a környékben, Istennek haragjának rólunk való el fordításáért, Böjtölésekben, hálaadás és könyörgés által való Innepi szentelésekben celebraltunk: Melly et Isten hogy minden teppen megh nem utált, ránk árasztott kegyelmességi által, annakutánna is Felségi megh mutatta.

Egyfelől Istenünknek haragját mikéntin ekképpen engesztelni igyekeztünk vala; másfelől Istenbosszantó illyen alkalmatlan dolgok történt vala, ez Dioecesisbeli Tanítók által Várasunkban. Scholánkbeli egy hírvány Deák, éjjel a' Várasban kardoskodván, midőn akkori egyik Császárbíró Némethi Ötves Pál Bírájának parancsolattyából csendesíteni és inteni igyekeznék, nálla lévő kardal könyöke táján ugy megh sebhette s-vágta vala, hogy egynéhány hetekigh ágyban kellettének miatta fekenni. Melly cselekedeti a' deáknak, mivel a' Scholának tör-vényes fenyítéket felülhaladó dolog, és vétenras volna, a' Várasnak Előljárói a' Scholán fenn tartott eleitűl fogván való rendtartások szerént, a' deákot közön-ges fogságban a' Scholából el hozatták vala: Melly dologért akkori Senior Gönczi Mátyás Úr, Felső Bányai Tanító, ide Partialist indicalván ez dioece-sisbeli Tanítóknak, rajta igen megh indultak vala; hányván vetvén erőssen mint praejudicalna szabadságoknak, a' deákot Scholából külső Magistratus fogsá-

fogságban való bézáttatása, mint hogy igyének revisioja eleitűl az Ecclesiasticum Forumot illette volna, azután ha érdemes lött volna külső büntetésre, Magistratus kezében örömest attak volna; azért kérnék a B. Tanácsunkat, ö kglmek bocsátanák az ö Törvények alá. De midőn ö kglmek ezt nem cselekedték és ezekben, magok Bírói tisztjének kisebbsége nélkül ki nem adhatták volna, hogy azárant Scholán való jurisdictiojokatis ö kglmek relatassanak erőtelenitteni, felette igen megh indultak vala ezen Az Tanitok, és annyira kezdének zelalni, mint ha az ugyan valami Isten dicsősségét egyenesen megh bántó dologh, vagy valami Sacrilegium lött volna: Azért kisebbségeknek tarttván, hogy kévánságokban frustraltattak volna, harangjátassa említett Esperest Gönczi Mátyás Uramnak magátul, vagy ha másunnis, de az ö kglmek belyőlen informatiojabul engedett hatalombul, Ecclesiánkat, mint valami Sacrilegust illy hallatlan és hatalmakban Idejéntul kivül nem adatott Censura alá veteté vala; hogy tudni illik Exaudi vasárnapján a Templomban sem harangoztatni, sem Tanétóinknak, sem Cantorunknak Deákinknak az Isten házában szolgálni nem hagyott vala, reggel, azonban mind ezeket a reggeli szolgálattul: Melly dolgon ö kglmek elszomorkodván és elmélkedvén, becsülletes követeket ugyan ugyan hozzá küldvén kemény üzenettel, a' Dellyesi Consist megh engedte vala. Ekképpen illyen kardé és ö kglmek tisztét nem illető dologh végett, olykor gátolták vala megh rendeletlen harangjokkal az Isteni szolgálatot közöttünk, midőn Istennek rajtunk forgó csapásirul ö Felségét legh szünetlenebbül kellene engesztelnünk. Melly méltatlan cselekedetekrül, és arra nem tudom kitűl vött hatalmakrul, számot is adtanak vala ö kglmek ugyan akkor tétetni, de a' Papoknak közönséges gyülések, sem akkor sem azután, a' Hazában levő sok zűrzavar miatt nem lehetvén, dologh csak abban maradot vala; Melly dolgot a' Posteritás kedvéért akarám ide annectalni.

De hogy a' dologra térjünk. Mikor Rakoczi Fejedelemnek ez említett levelét irná a' Vezér, akkor már Asiai és Europai, másfél száz ezer emberbűl álló roppant hadával Nándor Fejérvárnál táboroz vala, a' végre indulván szegény hazánkra, hogy azelött egynehány esztendővel Lippánál esett szerencsétlenségéért bünt megh fizetne, és azt pusztitaná. Mint hogy

semmi

semmit a' Fejedelem, nem hihetvén a' Hírleveleknek, a' Fővezér hívatalára el nem menet vala, annál inkább megh haragvék. Azért mingyárást ez nagy seregével Boros Jenőnek megh vételére elindula, mellyre régen vásik vala foga, mint azelőtt az Országgal az levele által kéri is vala. És hogy az Országnak romlása annyival nagyobb lenne, más felől, úgymint Bodza várának Brassó táján, az Tatár Chámot, a' Szilisztrai Bassával, két Oláh országi Vajdákkal, kurtanyákkal, mint egy 50000 emberrel Erdélyben bocsátá; hogy a' szegény hazát, mint valami vadászok, halójokkal körnjül fogván, tellyességgel semmivé tehetnék.

Tudgya vala jól a' Fejedelem, hogy a' Fővezér Jenőt akarná obsidealni; azért Váradot a' Jenőiekre erősen bízattya vala; ne féllyenek semmit, mert hova hamarébb elégedendő segítséggel akarna nekiek succurralni, hogy lett kézbe bírna annak mezején egy bokrot vérével megh festeni, mint annak Török kézben való esését hivalkodó szemmel nézni. Ez tanácsának annyira támaszkodának a' Jenőiek, hogy noha a' vár felette erőtlen, és többire minden munitio nélkül volna, mindazáltal bízván a' Fejedelemnek hozzájok közel létére, a' várbeli Tisztek csak ettenek ittanak és vendégeskedének, azomban semmit obsidiora nem készülnek vala.

Elérkezék azalatt úgymint 29 Aug. a' Fővezér hozzájok, a' temérdeki nagy erővel. Kiket a' várbeliek megh látván, a' számtalan sokaságot elijjedének, és mind félelmek s mind készületlen voltok miatt, a' vármegh szállásától az ellenséget csak egy lövéssel is nem ingerlették vala. És noha a' Fejedelem is annakelőtte ígírte vala nekiek oltalmát, de nem lévén ő híriül az ellenségnek a' várra való érkezése, vagy semmit akaratja nem volt rájá, de csak egy emberre által is őket megh nem segítette vala, nem hogy érettek vesét ontatta volna. Így azért megh csalatván a' Jenőiek a' Fejedelem segítségétől, midőn sehunnan sem segítséget nem várhatnának, sem az várnak erősségéhez nem bízhatnának, a' megh szállásnak 5-dik napján 2. Septembr. a' várat a' Pogányságnak minden véres viadal nélkül feladák, a' benne levő Praesidium minden javaival békével bocsáttatván. Melly dolgért azután a' Fejedelem az ott való Vice Capitanynak Ujlaki Lászlónak társa magával Váradon tör-

[illegible] Jenő a Turcis
Jenő vára occupatur

törvény szerint fejet vétette vala. Igy Erdélynek e Jeles Végh Háza, mindenek- Lex sine lege
nek s-kiváltképpen Székelly lakosinak nagy bánattyokra, és széllel való eloszlásokra
környülötte levő darab földel edgyütt Pogány kezében csak könnyen esék.
Illy kétfelől való veszedelem lévén azért a szegény országon, lakosi törödnek
vala, mint kellene azt megh orvosolni ha lehetne. Annakokáért mint hogy Ra-
kóczi Fejedelem, mint fellyebb megh mondották, az országból a Partiumban ki
ment vala, a Lugasi és Sebesi Bán Barcsai Ákos, ki az országban Locum-
tenens vala Nagy Sinkra Gyülésben igen sietve convocala az országh Népét,
Rakóczi Fejedelem akarattyából. Holott azt végezék, hogy törekedni kellene az
Fő Vezér előtt, ne rontaná mind maga hadaival, s-mind a Tatárral a Hazát;
Azért onnat küldék a Fő Vezérhez követségül magát Barcsai Ákost, a Szebeni
Király biróval # edgyütt; levén erre Rakóczi Fejedelemnek is annuentiája, mint ki #Lucs Jánossal
magá dolgát-is ezen követekre kiváltképpen bizza volt, hogy törekednének gratiá-
jaért, sőt költségekre is adatván egynehány száz tallért, nem tudván azt Rakóczi
hogy Barcsai Ákos magának keresne inkább Fejedelemséget, mint néki, mint az
után megh lészen. Ezek által a szegény országbeliek azon könyörögnek vala a
Fő Vezérnek, ne rontaná az országot, parancsolna a Tatár Chámnak is, szünnék
Erdélynek tettenetes pusztitásátol, hogy tellyességgel semmivé ne lenne.
De hogy a Tatárságnak is szörnyü pusztitásáról-is irjunk valamit (: mert
mindeneket megh irni akárkinek lehetetlen volna:) szükséges. Ezek nagy dü-
hös haraggal Brassó táján Bozza városánál, némelly Istenrül el fajult gonosz
lelkiismeretü Magyaroknak kalauzságok által, Erdélyben be ütvén, mint egy é-
hes mint valami Kopók az országnak lakó hellyeit Fő városit kezdék fitet-
ni és keresgélni, s-tüzekkel által emészteni. Leghelsőbb is Brassót, és agyon
Szeben városit érvén, kezde nagyságot tőllök kérni; kik látván a temérdek
pogányságot, nem azért ugyan mint ha magok városokat akarták volna tőllök
megh váltani, (: mert ők erős helyen lévén azokrul semmit nem félnek vala
benn az városban, mivel hogy lövő szerszámok is, szolások szerént nem vala:) ha-
nem a környékbeli földnek, szegénységnek el pusztitatásának el távoztatá-
sáért bizonyos summa pénzben, élésben nékiek megh szakadtak vala: De semmi
kedvezést az Pogánytól szakadásokkal nem nyerének, egyaránt pusztitván
egeszen valamit érnek vala a felső Tartományokban. Innen

Szeben Várossátol sietséggel tesznek Fejérvár felé, kévánván meglátni, és el-
pusztítani a' Fejedelmek lakó hellyét-is. Hová midön ez dühös Tatárságh érke-
zett volna, a' várban szorult gyamoltalan kevés számu együgyü Nép (: mivel a' Fö
Fö rendek es tiszteck onnan jó idején ki takarodtak volt.) felette igen megh ijjede.
Azért mingyárt a' Tatár Chámhoz ki küldvén, igirék engedelmességeket, és könyörgé-
nek nekie, csak a' várat és Várost ne bántaná, pénzel és valamivel lehetne, készek
volnának kedvét keresni: A' követeket békével a' Hám viszsza eresztvén, noha
vélek, a' Pogányi természet szerént, szóval kemenyen bánék, az várbeliek erössen
megh ijjedtenek, és jól szemellöni kezdének; azért fejek váltságában alkalmas szá-
mu Tallérokat szedvén öszve, midön nekie ki küldöttek volna, kevesellé azokat;
azért erösseggen neki dühödvén, mingyárt hadait a' Várnak indítá: kikkel, mi-
dön ellent bé szorult kevés nép nem birna, noha alkalmas ideigh vélek igen emberkedtek
vala szegények, de a' Sürü pogányságh öket el nyomá, törité, az várost és várat
fel gyujták, és a' tetova szaladó benne való népet le vágák és el rablák.
Immár a' tömenteni Pogányságh minda' Várban s-minda' Városban benn lévén
mindent, firtó eb módgyára kemelletlen dúl, prédál, és keres vala, s-porrá és
hamuvá teszen vala. Ále vágattatta ának tetök, mint kévék aratás után,
azonyákon mindenüt szélt alatteppen hevernek vala: Némellyek a' benn valók
közzül, az erös tornyokban zárkoztanak vala, ivelsem hogy talám az Istenetlen
Pogányságh kedveme az Isten kijának; (és a' Tirannusnak) de nem lön semmi kedvezés, mert oda
is reájok menvén, oldalat kijjüllök abbul nyakra fövre le hagyigalának, némel-
lyeket ugyan ott kegyetlenül le vágának, és némellyeket a' áll öröt rabságra el
hajtának, mindazokat mint tévén szegényekkel, valami kegyetlen indulattyok
kévánsága vala: A' belsö várban-is, a' Fejedelmeknek mesteregetten készít-
Ruina Albe tetet, fejér marvány követ tündöklö módon pádimentomozatot, és jeles czifrá-
zatokkal megh ékesitetet, s-kivált tündöklö czerépekkel hejjazatot palotáit
el rontják, tüzzel megh égeték: de ezzel sem elégedék a' dühös ellenségh, bé
méne a' jeles szép épitetü öregh Templomban-is, holott minda' Régi Fejedel-
mekt, s-minda' pedigh az ídösbik Rakoci Györgynek temetések felett való drá-
ga szép Zászlókat, és kivált képpen sok ezer arannyakban készült, fejér és fekete
mar-

márványkövekbül csudálatos mesterséggel csináltatott Monumentumokat mind el rontották, söt még a' Fejedelmeknek is régen azelött el temettetett holt testemeket gyalázatosan fel hánták, és azokat nagy fennyen ki vetették. (Ekkor fizettette Isten egykor vissza a' kölcsönt, mellyet a' nemeink is Lengyel országban gelettetek vala.) Es minekutánna a' Templomnak, Várnak és Város- nak minden szépségit el praedálták volna, azokban tüzet vetének, és azokkal edgyütt Tornyokat (mellyekben gyönyörüséges szavu szép öregh harangok nyolczan valának.) Szép Collegiumot, Scholát, és ama megh becsülhetetlen pénzerö dragalatos nagy Bibliothecat, mind porra hamuvá tevék: annyira el pusztitván azt, hogy a' rettenetes égés és füst miatt, az várnak és egyéb kö épületeknek falai, csak magok álladának fenn nagy kormosan, hogy a' hol annak elötte Fejedelmi muzsikáktól, dobnak, sipnak, trombitáktól harsogások voltanak, ~~[illegible]~~ holmi vadaknak és baglyoknak kiáltási hallattatnának: Igaz vagy Ur, és igazak a' te itéleteid! Fene Tigrisekez hasonló kemény vad szü, ki ezeken megnem indulsz! Igy lön szép Fejérvárnak, és abban szorult nyomorult népnek, a' Pogány Tatár miatt valo romlása.

tüz erat vicém pro vivé [illegible]

De ezen kivül is, ki mondhatatlan emberi nyelv által: a' sokaratlanok nagyok és kicsinyek; öregek és ifjak, szüzek; férfiak és Aszszonyiallatok, Nemessek és Nemtelenek, Urak és Jobbágyok, Tanitók és községbeliek, egy szóval minden féle rendbeli emberek, mikeppen a' dühös kobzó ellenségtül mezökön, erdökön; hegyeken völgyeken fel kerestetnek, öletnek vágatnak, és ~~Eza~~ a' kemény inséges rabságra ezerenként viteenek és barom módgyára hajtatnak vala. A' sok szép, sürün többire egymást érö rakott faluk mezö városok, vékony eröségü kastélyok, azokban levö jókkal, mezökön völgyeken levö csillagzo sürü gabonákkal, takarmányokkal edgyütt, egynehány melly földekigh tartó, és még a' délzinbeli Nap világot is rettenetes fekete füstökkel el boritó, szörnyü emésztö tüzlángal, mint boritattanak vala el, hagyatván mindenütt a' semmire kellö, meghégett haszontalan puszta föld.

Elébb indulván Fejérvárról a' Tatárság, mindön jutottak volna Enyed városához, az lakosoknak rettenetes okért, kik már az Templom körül levö

Kas-

Kastélyban szorultak vala bé magokat, mingyárást az Várost rettenetes
tűzzel megh égették, gondolván hogy az tűztül való félelem miatt, a' Kastély-
beliek magokat megh adnák: de abban kedvek nem telvén, sőt az Kastély-
beliektűl lövés által károsan bantattatván, ostromnak indultak, és men-
tek vala, holott is Isten a' mű eintet szegény forgolodásokban a' Pogányok ellen
megh segetvén; kezdet vala a' Pogányságh tőllök sarczot kérni, és azáltal
nekiek békességet igérni, mellyre noha elsőben hajolni nem akarnak vala, gon-
dolván, az előtt két harom napokkal a' szegény Fejérváriakon esett szomoru dol-
got; mindazáltal tartván az ellenségnekis erősségétül, annakutánna egyné-
hány százTallérokat fizetének nekiek, mellyeknek örülvén az Pogányságh
és népekbűl való sok kárkatis látván, őt avagy hat napokigh való ott téter-
gések után, tőllök el távozának. És így Istennek kegyelmességébűl, az erősse-
len hellyen, melly Fejérvárnál sokkal erőtlenb vala, az Enyediek, Várasoknak
fel égettetésén kivűl, személlyekre és egyéb javokra nézve, szerencsés képpen
tőllök menekettek vala. De az Tordaiak előttök el szaladván, Vá-
rosok porrá és semmivé tétetet vala.

Innen rettenetes pusztítással élébb indulván Colosvárhoz érkezék a'
Pogányságh, holott a' Várost mingyárást sarczolásra kénszeritik vala, oda békül-
dött Követek által, rettenetes fenyegetéseket tévén, mint s hogy pusztitand-
nékel Várasok, és a' darab környék is, ha azt nem cselekednék; ellenben ha
kévánságoknak engednének, békességben minden javokkal megh maradhat-
nának. Nem tétovázván azért a' Várasbeliek, kételenittettek vala nekiek
sok számu szekér élésben, és Tallérokban megh sarczolni, annyira hogy az mit
nekiek attak vala, penzűl ezüstűl és aranyul (: mert minden ezüst arany szép
gazdagságokat, megh azok öltözetekben lévő ezüst gombokat, kapcsokat, mind
oda atták vala :) könnyen száz ezer Tallérban fel tölt: de még is a' hiver-
len Pogány ebek igiretekbűl nem álván, nem csak a' környül lévő számtalan
sok hellyeket, falukat, hanem a' Várasnakis Hostatit rettenetes tűzzel
mind fel égették, és hamuvá tették vala. Ugyan ekkor Marosvá-

sár

Sarbelyt-is rá ütének, mellynek kastellyát csak hamar megh hagyván, á benne szorult Népet, közel három ezer emberekkel, mind rabságra hajták.

Midőn á Tatárság Erdélyben így kegyetlenkednék, az Fő Vezér az országnak hozzá küldött fellyebb említett Követeit ezalatt Könyörgésekben megh hallgatta, és megh igére nekiek hogy á Tatárt ki hívatná azországból; Azért, hogy á Tatár Chám minden hadaival Erdélyből hozzá sietne, és á pusztitásnak békét hagyván, az országbul kitakarodnék, neki megh parancsolá hozzá küldött embere által; kiengedvén á Vezér Parancsolattyának, Colosvártul elindulván minden hadaival á Keresen Várad felé tarta; mindazáltal nem hagyhatván az ő ragadozó természetit, egy nagy részét hadainak az Almás Vize felé, az Meszesre, és az egész Szilágyságra rabolni és pusztitani bocsátotta vala; kiknek zajmyok, ide á mi szomszédságinkban-is Kővár tájékáig elterjedvén, Városunkbanis nagy félelmet szerzett vala: De jó rendben lévén az Lánsnépe, készülettel várja vala az ellenséget; mindazáltal Isten könyörülvén rajtunk, csak egy-is közzüllök határunkon nem jött, és itt semmi kárt nem tött vala, kiért dicséretessék Szent neve Felségének.

Nem maradtunk vala ugyan tellyességgel kár és szomorúság nélkül; mert Szintén akkor jövén kemelly Asszonyunk fiai á Károlyi Császártól haza, melly ott Septemberhavában szokott esni, nem tudván semmit á Tatárok ittö tájon való rablásokban, az Ilobai Szorosokban Szinten szemben találkozának vala egynehány szekeresekkel az ebekkel, kik mind elrabollyának, úgymint Ezek az Asszonyi állatok: Nyiro Istvánné; Kovács Bálintné; Szász Molnár Jánosné; Szalai Szabó Istvánné; és Lőrinczi Mihály, ki-is akkor á Szamos mellett Gyükeres nevű Oláh Faluban nyomorog vala, vele levén Felesége és gyermekeis. Ez rabló Tatárok á Többi után eltakarodván, mindenütt mentekben mindeneket, úgymint az Érmellyéket, Tasnádot, Diószeget, és egyéb hellyeket-is mind el pusztiták, és lakosit el rablák.

Szintén mindenestől fogva nem lött vala foganatlan á Fő Vezér előtt való törekedések az Erdélyi Követeknek, mert á mint fellyebb iratik, az Tatárságot ki téríttették az országból, és így vala egy részént á szegény romlott Országon

Ki-

Acharius Barcsai in Principem constituitur a Turca sine electione

könyörülni láttatik vala, de másképpen súllyos bánattal illeté, és keservessen szorongatá azt. Mert ugyan ott Jenőnél, a' szabad választásnak régi és még Szultan Szulimán Török Császártul confirmáltatott Privilegiuma ellen, a' hozzá küldött egyik követet, Lugasi és Karánsebesi Bánt Barcsai Ákost Fejedelemmé tevé, (ki maga-is azt igen ambiállya vala). 2. A' hadaknak ~~volt~~ fáradságokért, (a mint ők mondják vala:) rettenetes summát, úgymint Öt száz ezer Tallér tegzot vete az országra, parancsolván szörnyű fenyegetéssel, annak hamarjában való megh fizetését: noha ez hadak fáradsága eléggé megh jutalmaztatott vala Jenővárának és körnnyüle levő szép darab földnek el foglalásával, s az országnak-is el pusztításával a Tatárok által. 3. Az országnak rendes esztendönként való adaját, melly azelőtt szokott volt lenni tizenöt ezer arany, ekkor negyven ezer ~~aranyra~~ Tallérra tudá és nevelé. 4. Az országnak némelly hellyeit, úgymint Lugast, Karánsebest, Dézsni várát, kezekben adni parancsola. Nem tudván mit tenni erőtelen és elhagyatott állapottyában az országh, a' Hatalmas Pogány Nemzetnek mind ezekben engedni kellett vala, azért az említett hellyek-is tőlök mindgyárt el foglaltatának: És így Barcsai Ákos-is Lugasi és Sebesi Bánságát Erdélyi Fejedelemségen el cserélé.

Tributum Transiluaniae annuum a Turcis auctum, sed prius 15 mille ducatorum erat

Barcsai Ákost innét a' Fő Vezér, mint Fejedelmet, a' Kenderfejérvári Musztafa Begh, és annak hadai által Erdélybe bé késérteté, botot, kardot, zászlót adván, a' szokás szerént, nekie. Ki mindgyárást pro die 5 Octobris Segesvárra az országnak gyűlést promulgála, holott a' Török követ a' Fő vezérnek parancsolattyát megh mondá nekiek; hogy tudni illik, a' mint Rákóczit el hagyván, Barcsai Ákost ezután Fejedelmeknek ismerjék; az igért öt száz ezer Tallért (mert Barcsai a' Fő vezérnek az országh képében megh igérte vala, noha affelett való instructioja s hatalma követségéhez nem adatott vala:) Császár tárházában hamar bé szolgáltassák. Az országh adaját is 40000 aranyat megh fizessék, egyébaránt ujjabb romlás érné őket, és mostanis azokokra nézve térittetnék volna ki, a' H. Császár hadai az országból.

Mind ezek noha kemény vas igához hasonló dolgok és parancsolatok valának,

mind

mindazáltal mind edgyiket s-mind másikat, kérelenik léven vele, acceptalni-
ok kelle az ország rendeinek.# Leghelsöbenis, ugyanakkor mingyárt az Török
követ jelen létében, Barcsai Ákost Fejedelmeknek tevék és valaszták, s-an-
nak agnoscalak, bizonyos szókot Condiciok szerént arra megh esküvén, és
az országhis tiszentagh Homagiumot adtában neki. Az öt száz ezer
Tallérosknakis megh fizetésében ez napsagtul fogván munkálkodanak, de az
egymásután következendö Fejedelmeknek, ugymint ezen Barcsai Ákosnak,
és Kemeny Jánosnak, magok privatumira valo vigyázások miatt, mindenestül
fogva le nem tehették; mert noha egynehány uttal annak nagyubb részét az or-
szágnak Felsö, Közép, és Alsó lakosin ki szedték, de abban csak mit-is az Por-
tára be nem szolgaltatnak, hanem csak magok hasznokra fordittyák vala az
emlitett Fejedelmek, mellyért az Törökök miatt az országnak sok uttali zom-
lása esett azután-is; mind addigh miglen annak három másod-el legh derek-
kasabb részét, az országnak legh nyomorultabb és szegényebb allapottyában, mos-
tani Fejedelemnek Apafi Mihálynak idejében, plenarie megh fizették.

mert a Tatár Chám, az Barcsai ö kimondásának kimenetelit kévánta, s éz és Lugas körül tartja vala, és a gyülésben levö Török [illegible] fenyegeti vala az országot, hogy ha mindenben [illegible] engedelmesetten nem volna.

Fehár Bernat elegerunt in Principem a Regnicol[is] [illegible]

A' dicsegvek nem fejedelmek inkább ország pusztitoi, pradaloi voltanak.

A' Fejedelemségh változáson Rákoci György igen megh haborodott, és Bar-
csaira-is, hogy tisztit el vitte volna, megh haragutt vala; annyira hogy az üdö-
tül fogva, mint nyilván való ellenségét ugy tartya vala, holott nem Fejedelm-
ségh változásért (a mint felölle mindenek ugy itélnek vala:) hanem inkább az
ö elebbi állapattyának megh nyerésééert való sollicitatiojáért, és az országh
mellett való törekedéséért küldetett volna a' vezérhez. És mivel az országtul
nem valasztatott, hanem csak ordinaltatott Fejedelem volna, nem Barcsait, ha-
nem magát ismeri vala legitimus Fejedelmének az országnak, és attul elvál-
ni nem-is akar vala. Es noha Erdélyben Barcsai Fejedelmeskednék, ö maga, [penig]
itkün a' Partiumban Varadon és egyebütt volna, mindazáltal sem az Partiumot
közzebül ki bocsátani, sem az országh directiojárol lemondani nem akar vala.
Mellyböl látván az országh, hogy az Hazára ismét veszedelem vonódnék, ha
a' Török megh értené Rákocinak Fejedelmeskedését, ezen gyülésbül hozzá-
ja Lazar Györgyöt, Szelö mestert küldék Szatthmárra; kénálcat erössen ze-
menkednek vala neki: Hogy mivel immár tapasztalhatoképpen látná, az Török-
nek

[illegible] Kemény Janos Erdélyben Fejedelemségre valo be menetelében az [illegible] Lazar György ez elöt [illegible] midön Barcsaitul [illegible] Kemény Janoshoz, Kemény ellen [illegible] tájában megh [illegible].

nek, Fejedelmeskedeséhez való idegen voltát, vagy czak abból, hogy immár más Fejedelmet tött volna; hadna békét már tovab azon való kapdosásának, és Partiumot is abban levö várasakkal és Praesidiumokkal edgyütt bozássa az új Fejedelem kezében; egyebarant az országra ujjab nagy romlást hozna engedetlenségeért. Ezt követséggel meghindittatván Lázár György, a' Gyülés is el bomla; és igy ez esztendö-is valoban siralmas változásokkal, romlásokkal tellyes lön.

El prédaltatván raboltatván azért az országh, és Jenö, több föllyebb megh emlitett hellyekkel Pogányok kezében esvén, mind maga a' Fö vezér Jenötöl Constantinapolyban minden hadaival vissza méne; s mind penigh a' Tatárságh sékeret, settenetes iszonyu gazdagh prédával, barmokkal, kinczel; száz ezer emberekböl állo keresztyén rabokkal, (: mint azután megh irdatott :) Gyula felé az országból ki takarodott vala; maradván a' Hazának kevés lakosi, többire minden javokrul, remellyek szerelmes Attyokrul Annyokrul; fiaikrul, leanyoktul; Ferjekrül, feleségekrül, és lako hellyekrül keserü s megh emésztö szomorusággal megh fosztatván. A' Szebeni király Biró penigh, kit Barcsaival edgyütt az országh követségen a' Fö vezérhez küldött volt, mint fellyebb emlitve vagyon, azon Fö vezér Constantinapolyban el vivé, ezokon, hogy az országra vetet nagy summát inkább igyekeznék megh adni, kingyan ott megh is halá.

As cajmaimagam [illegible] Anno 161.

Acta Anni 1659

Ennyi sok ezapási utan-is nem szünék az Ur Isten Népe ellen való nagy haragjatol, hanem hogy országunkat s Nemzetünket, tovabb is akarná a' Pogányságnak fegyvere alatt ostorozni, ez esztendönek kezdetiben megh jelenté mingyárt ö Felsége, nyilván való jelekböl. Melyre ujjal mutat vala az is, hogy az Erdélyi Rendek, mind magok között settenetes egyenetlenségben ezürödásban valanak, egyik az másik alá áskálván, egy rész közzüllök Rakoczit, más részent Barcsait uralván; s mind penigh az emlitett két Fejedelmek, minden dolgokban egymás ellen tusakodván; az mint hogy a' Csik Gyergyo, es Kászon székbéli Székelyek Capitannyokkal Petki Istvannal

edgyütt

edgyütt, és nemelly várbéli Præsidiumokis azegész Partiummal, Váraddal, és az égész Hajdusággal edgyütt, meghis Rakoczihoz hallgatnak és Barcsai Fejedelemnek megh nem esküttek vala. Mindezek Idvezitönknek az Evangeliumbéli amaz mondása szerént: Omne Regnum in se divisum desolabitur, az országnak következendö romlására és pusztulására mutatnak vala.

Ezt a' Pogány Török megh értvén, kija szokása szerént az alkalmatosságon, mingyárt azon tanácskozának, hogy mostan lenne jó modgyok az egész Hajduságnak el pusztittatásában; ezekot fogván hozzájok, mivel hogy meghis Porta akarattya ellen Rakoczival tartának; és így, mint hogy az országnakis és Rakoczinakis ereje azokból állana, annakutánna mind az országot szabadosabban kóborolhatnák, s mind Rakoczit le üthetnék. Melly dologra noha el végezet szándékok vala, mindazáltal elsöben az Egri Passa által levelekkel admonálák a Hajduságot, hogy Rakoczi mellöl állanának el, egyebaránt tellyességgel mind el pusztulnának; mint ezen Egri Passa levele szóról szóra ekképpen vagyon:

Mi az Hatalmas és Gyözhetetlen Császárnak, Eger, Szolnok, és Hatvan Végh Várainak Tisza és Duna között levö Hellyeinek és Hadainak Gondviselö Ura, Nagys Huszaim Passa; minden mi hozzánk illendö tisztességes dologban, ajanlyuk szomszédságos barátságunkat. Ez el mult napokban, onnan alól Boros Jenö, és Deszni Várai alól, Hatalmas Császárunk Török Tatár, Kozák, Havasalföldi, és Moldovai számlálhatatlan hadai közzül [érti az Fö Vezerrel való hadat, melly Jenöt megh vötte; és a' Tatár Chám hadait, melly az féllyeb való esztendöben Erdélyt pusztította vala]. Hatalmas Császárunk parancsolattya szerént, a' velünk való hadakkal ide Szolnok várában érkezénk. Ugyan akker csak hamar mindfejenként a' kevés Hajdu városi kapitanyokat le velünk által emberségessen megh talaltuk vala, ez végre; Hogy Hatalmas Császárunk parancsolattya szerént számkivetet Rakoczitól el állanának; de levelünkre ezek ollyan válaszunk lött, hogy Rakoczival edgyütt akarnak hadakozni; melly minékünk igen csudás dolognak látzik.

Im azért intünk megh-is egyszer benneteket, mint Atya Anya édes magzatit,

mint

mint hogy sok aprok vadnak közöttetek, kik ártatlanok el veszni és megh halni; mint hogy Hatalmas Császár jobbágyi vadtok, és mostani új Fejedelem-is ollyan fogadást tött, hogy melléje állanak és megh hodolnak a Hajdu Városok; mert ha ollyan fogadást nem tött volna, Edlígh a Hajdu Városoknak hellyeit szélfutta volna el. Vegyétek eszetekben hát magatokat, mert Rákóczinak sem a Német Császár, sem a Lengyel Király, és a Svecus-is semmi segítséget nem adnak, mert ollyan hitván emberért Országokat el nem rontyák, hejjában bíztok azokhoz. Miért hisztek hát hazugságinak, holott Hatalmas Császártól is a Tatár Chamnak megh vagyon parancsolva, valakik Rákóczit uralljak, minden erejét rejá fordítsa: miért rontanátok hát magatokat, holott jól nem téhet veletek, ti sem ő véle.

Azt kérdgyük azért akartok-é megh hodolni avagy nem? ezt penigh nem egyébért cselekeszük, hanem azzok lábalatti való szegénységnek siralmokért. Ez levelünket azért nem pecsételtük bé, mert fogadástok vagyon, hogy pecsétes levelet megh nem olvastok, miglen azt a számkivetett Rakoczinak nem visziétek. Jo akaró szomszéd Barátink, minden akaratunkat levelben megh nem írhattyuk; azért hitünket becsülletünket adgyuk zálagul, hogy mi méltán ne átkoztassunk, hanem dicsírtessünk; valamely nem bé jövendő emberetek hozzánk, Török hitünkre fogadgyuk, és meg azon után békével vissza bocsáttyuk. Egyébaránt ha szót nem fogadtok, Hatalmas Császárunk akarattyából, a Fővezér, és más sok helybéli Boszniai, Canisai, Budai, Sziliszt(r)ai és több végh várbéli hadak rendeltettek, Isten segítségéből elérkezvén, ma holnap hiven megh láttyátok. Költ Szolnokban. 5. Jan. A. 1659.

Ez levelet a Hajdúk elvévén, noha a veszéjek következendő veszedelmet jól látnak, mindazáltal Rákóczi, és ő hozzá igen hajlandó némelly Nagy rendek, mint a Váradi Vice Capitány is Gyulai Ferencz, ki azegész Hajduságnak parancsol vala: holmi fundamentum nélkül való biztatásokkal lecsalván, el hitetvén, és kemény fenyegetődzésekkel is el rémítvén őket, a Töröknek ezinintésére vakmerőképpen ezzak megh keményítették vala magokat, és az új Fejedelem hűségére nem állanak, mellyért egy ősz minden városoknak végső pusztulásával az Török üzenet szerént, következendő esztendőben mint fizettek legyen osztán, alább megh jelentetik.

Az Uj Fejedelemnek és az országnak Követe Lázár György, a Segesvári Gyülés-
ben reá bizatott Követséggel megh indulván ugy ekkortájban, talála vala Ra-
kóczi Györgyöt Zakarast; holott midön nekie az reá bizatott dolgokat referál-
ta, és sok erös okokkal arra nogatta volna, hogy a Fejedelemségen való kapdo-
sásnak az országh kárával hadna békét, és az országnak minden határit, és a
Partiumot-is egészlen bocsátaná ki kezéböl, egy ellöben nem kezd vala semmi-
ben hajolni, azt állatván, hogy ö maga-is szinten ott vallotta volna, á´ból az
országh, a sok károkat. Mindazáltal az értelmes Követ beszédével megh győ-
zetvén, midön maga-is látná hogy csak lehetetlen volna Török ellen Fejedelmesked-
ni, ekkoris másodszor a Fejedelemségnek (: hogy már :) renunciálo, és az emli-
tett Követnek személlyében az országgal ez következendö Punctumok szerént
concordált vala, mind azokról Assecuratoriát kérvén:

1. Hogy á Porta kedvéhez való jutatását (: mert ezt ugyan nem felejtheté :)
sem Barcsai Akos, sem az országh, semmi okok és szinek alatt, megh nem gátollyák,
inkább minden jó alkalmatossággal azt promoveállyák.

2. Hogy sem Barcsai, sem az országh, magoktol, és szabad jó akarattyok sze-
rént, ellene fegyvert nem fognak, hanem ha ellene áthatatlan erö kénszeritené
öket, minemö a Török-é.

3. Hogy a kik az Erdélyi és Partiumbéli lakosok közzül szolgálni akarnák
megh engettetnék, és azért nem fogattatnának és nem károsittatnának.

4. Hogy minden Joszágok, mellyek azelött az országtol, vagy magának, vagy
az Annyának, ugy mint az öregh Fejedelem Asszonnak, vagy Feleségének, adattak
volt, azok mostan-is magoknak és maradékoknak kezeknél hagyattassanak.

Ezek szerént á Conditiók szerént concordálván á Követ Rakóczival, mi-
dön Barcsai Fejedelemhez vissza tért volna, mindeneket neki referála. Azért Beszterczére
mingyárt Gyülést indicálván ad diem 26 Februar á országnak, ottis az kö-
vetségnek kimenetele publicáltaték; holott Barcsai Fejedelem és az országh ki
approbálván á Punctumokat, mind azokat confirmálák, mellyekröl való hi-
teles Assecuratoriájokat-is csak hamar megh küldötték vala Rakóczinak.

Ek-

Rakoci s Barcsai az [illegible]

Ekképpen az Unio, kurtak ideigis, megh lévén Rakoci és Barcsai Fejedelem, s az Országh között, Rakoci mingyárást minden erősségeit az országnak Váraddal és a Partiummal eggyütt kezéből ki bocsáta, holott mindenek a Praesidiumokat Barcsai Fejedelem számára eskütenék, az kiknek formájában az esküvőkkel ezt is inseraltattyák vala: Hogy ha ugymond az Méltoságos Rakoci György Fejedelmet, a Fenyes Porta Kegyelmében venné, szabad legyen nékem az ő Nagysága hüségére viszsza térnem: Ugy mindazáltal hogy ha ő Nagyságais azalatt, az Országh ellen semmi ellenséges dologra nem szándékozik, és Portához való engedelmességünket semmi uton modon megh nem gátollya, akkoron-is szabadságinknak fogyatkozását, az Országh tetzése szerént megh orvosollya. Ez Gyülésben mind ezek a két Fejedelmek között való villongásokrol, jószágoknak adományirol, sallagotirol, s Barcsai Akosnak Fejedelemségben való megh erősitésének modgyairol való külömb külömb tractak lőnek, mellyek sok egyenetlenkedések közöt végben menvén, a Gyülés-is egy holnapra el bomlott vala.

Immár Rakoci György, mint magános Méltoságos személly, a [illegible] Szatthmári, Ecsedi, Gyarmati házairal lakik vala, Barcsai kezénél lévén egész Erdély országa a Partiummal eggyütt, és mint hogy immár a Pacificatio közöttök végben ment vala, azt gondollyák és remenlik vala mindenek, hogy az szegény Haza, immár ennyi veszedelmes hanyatlási után, békességben fogh nyugodni, de noha külső képpen látzik vala az egyesség a két Fejedelmek közöt, mindazáltal valóságos megh nyugott indulattal egyik-is a másiknak ugyan nem hiszt vala, mellynek gyümölcse vala azi hogy egymás közöt irások által olly mocskos Colloquiumot inditának, hogy a mi vétek, és erőtelenségh egyikben-is másikban vala, Világh szeme elött egymasnak szemére fel hannyák és feddik vala: Melly Colloquiumot én azoknak mocskosságáért, és semmi hasznosságáért, ide inserálni szánt szándékkal el hallgattam. Másik gyümölcse ezzen Barcsai nyughatatlan, és Rakocihoz nem tökelletes elméjének ez-is vala, hogy az Törököket, fő fő Vezéreket Rakocinak adott hiti ellen, ottan ottan szorgalmaztattya vala levele által, hogy Erdélyben levő jószágit ne engednék birni; mellyeken való

sza-

szabados urasságát vóna az ország Fejedelemségének resignatiójának idején
neki megh engedte volna, de ha az Török parancsolna felőlle, azt itélne nem lenne
vétkes, ha el foglalnák-is tőle. Azomban Rákóczi Fejedelemnek, mivel hogy Ha-
dai méghis felesen valanak; mindenütt széllel, kivált keppen az jövő járó Erdé-
lyieken sok insolentiákat tésznek vala, és az Fejedelmi Titulussal-is, ez alla-
pottyában-is mind egyaránt él vala.

Mindezeket Barcsai Fejedelem nagyon orrolván, a szines békesség alatt,
sok ingerlési ocán arra vévé a Portát, hogy csak hamar a Budai Vezér által
midőn az országhoz embert és levelet küldötte volna, megh parancsolták ke-
mény büntetés alatt, hogy Rákóczinak Erdélyben csak egy talpalatni földet
és jószágot-is birni ne engedgyenek, és véle semmi egyességek ne legyen;
Mert a' H. Császár nem akarja hogy azaz a' Pártos sem maga sem maradéki
Erdélyben el szenvedtessenek, akképpen hogy ott jószágot birjanak.

Vagyon a' Töröknek ez parancsolattyán Barcsai Fejedelem; azért mingyárt

ad 25 Maji országh gyülését hirdetvén, ott a' Budai Vezér parancsolattya el
olvastaték: Hová Rákóczinak-is levele érkezvén, hogy abban az előbbi mód sze-

rént, az Fejedelmi Titulussal élni látnák, azon annál inkább mindenek megh

indulának; azért lévén már hátokat mihez vetni, mingyárást minden Erdélyben
levő jószágit, magáét, Feleségéét, Annyáét, mind el foglalták, némelly ré-
szét Fiscus számára el foglalák, vevék; másrészét penig híveinek Barcsai
Fejedelem el ajándékozá: Ezzel-is penigh megh nem elégedvén, pecsét alatt il-
lyen mocskos és begyetlen végzést publicáltatának mindenütt a' vármegyéken:
~~Hogy~~ senkinek az Erdélyiek közzül, feje és jószága vesztése alatt, ez gyü-
lésnek idejétől fogván, nem szabados Rákóczi Györgynek, sem ~~Annyának~~
az idősbik Rákóczi Györgynének, sem Feleségének udvarában szolgálni
sem akármelly itthon levő házokhoz akármi okon jőni, menni, küldeni,
vagy üzenni, és ~~megh~~ csak levelet-is küldeni. A'kik penigh mostan
a Haza fiai közzül udvarokban szolgálnának, azok-is jószágok vesztése alatt, kö-
zelebb celebrálandó országh gyülésére, tartozzanak redealni az országban.

Ez

Ezbeczetlen vegezes értésére érvén Rakoczinak, mint hogy azt nagy gyalázatnak tartaná, rajta igen igen megh haragut vala; annyira hogy ettül fogván mind Barcsai Fejedelmet, s mind az országot, többire mint ellenségét ugy kezdé tartani, haddal készülvén mingyárást ellenek. Mellyet minekelötte megh

\# indított volna, annakelötte Erdélyországának# illyen tenorral való levelet külde

#Kivált képpen az Partiumbéli s Bihar vármegyének

Lieve Principis

Megh keseredet szivel ertyük Kgltek közelebb el mult gyülésének ki menetelit, mellyet noha az Hazának szabadságának megh consolidatiojára convocaltatott Kgltek, mindazaltal abban nem munkalodván nekünk adot kötelessége ellen, mi volnunk a fel tött czél, az közönséges megh maradásra való dologban semmi nem vegezvén. Kgltek idegeníté bennünket, hogy szeres ügyökben Kgltek erönket és értekünket ne segeinék: Erdemlettüké mi Kgltekétül ha hittel erösitetet ugy ze nem tartottavolna-is, hogy emberink Kgltek közze való járásszal el tiltattanak; magunk, Feleségünk, és Anyánk jószági el foglaltatván, fel haragoltattanak, senki hozzánk ne jöjjön, mennyen; udvarunkban ne szolgallyon, mert egyebként élete és jószága el vész miatta? Honnan érdemlettük, hogy mind ezekre Töröknek parancsolattya solliçitaltatnék? Ezé a szabadságh. illyen szabadságot akaré Kgltek tetetni? Igy tartya-é megh Kgltek hitit? Ez-é az hala adatossagh, és keserzyenségh? Miert érdemlettünk hogy illy Kotorinsok legyünk. Váradnak Partiummal edgyütt kezünkbül való ki bocsátásában helyheztetté Kgltek megh maradását, és rab Attyafiainak megh szabadulását; ám megh czelekedök: Im szegen jutalmazzattya Kgltek keresztyénségünket. Forgattya Kgltek, hogy Török parancsolattya megh kellett czelekedni. Kezze megh Kgltek, nincz nekünk adot hitivéz Török parancsolattya ki vétetve, hanem czak simpliciter vagyon, hogy semmi uton jószágink nem impedialtatnak. Ha penigh Török parancsolattyábul vagyon-is, Kgltek sollicitalta ellenünk, mint azt bizonyossan tudgyuk; noha ö inkább várna az megh igért nagy summat, mint sem effeleket igazgatna.

A mi Sidonak, Görögnek, Czigánynak, és akarkinek megh a Poganysághnak-is szabados, ugymint a levél küldés, melly mégh az nyilván való ellenségek közöt sem tilalmas, az halalt érdemlö nagy vétek Kgltek elött, és mi

attol

attul tiltattunk el. Keresztyen embert tittel megh czalhatni, de Istent
nem: Ezzel kylbekrynorult Erdelynek dolgát, nyavalyajat nem könnyiti, sött
nehezeti, mert a szántszándékkal való hitszeges büntetést el nem került,
mint arrul rettenetes romlással való peldát hagyot volt Isten Nemzetünkben
(:érti a Várnánál való ütközetet 1444-ben:)

Szomszédságban lévő kylbek Partiumban lakók, intjük kylbeket, hogy
Keresztyenségeket, becsülleteseket, keresztyen hiteteket megh gondolván, szol-
gaink háborgatásátol, annalinkább megh fogatásáról, szünnyenek megh:
mi országh arsalmára való dologban nem jártatunk; mert mi annak romlá-
sát (:Isten ugyálytsa megh:) nem kévánnyuk, vérünkel és éltekünkel elsegé-
tenök inkább, de a zmi keresztyenségünk és személlyünk nem becsülletik, sött
gyalaztatunk inkább: A' becsülletygh élünk mi nem tovább. Egyebaránt mi-is
más utat követünk, becsülletünket helyben állatyuk, szolgáinkon esett kitteb-
ségetmegh orvosollyuk; mi Isten elött mentek leszünk, ártatlanoknak szen-
vedése nekünk ne tulajdonittassék. datum in Arce nostra Eczed 20 Junij 1659.

Ez Manifestumot nota Rakoci György leginkább a' Bihar Vármegyebelieknek ira és küldötte vala, kik az Erdelyi Statusok között értelme-
sebbeknek, es inkab ellenelloknak latszának vala; mindazáltal mint hogy
a' dolgyk, mellyet ebben Rakoci forgat közönséges volna, az egesz országh
resolvála nekie, kit-is annakutanna gyalazattyára ki nyomtattanak vala,
Melly resolutioja az országnak szorul szora ekkeppen vagyon:

Nem kételkedünk, keseredet szivel halhatta Nagod
a' Nemes országnak, Nagod dolgaiban való végzését: El-is hihetni Nagod,
nem kicsiny keserüségh kenszeritette a' Nemes Országot is ez végzésre.
Es Övajha Nagod nem adot volna, illyen, s' ennel nagyobb dolgok(okat)nak-is
végzésére! Sok szoval mi szükségh elö számlálnunk specifice
a' dolgokat, mellyekkel Nagod eszeszitata bennünket, holott más, az ke-
resztyen Világnak nagy része, ennek csak hallásátol-is irtózik.

Hogy azért Nagod egyszer Cathegorice megh értse, a' Nagod Porta
ellen való cselekedeti minket annyiban hoza (:mellyet hogy mind ennyi
vesze-

Replica Regnicolar: ad Manifestum Rakoczij, ponderosa

veszedelmeknek el követésigh el szenvedénk, magunkat is nem igá-
zittyuk, noha tudgyuk nem kevés nyakszakadással álhattunk volna ellene:)
hogy immar azokbul könnyen ki nem menekedhetünk, és azt csak pro lege sta-
tuta, et publico decreto kell tartanunk, mind addigh, migh Isten az Hatal-
mas Nemzetnek, szivét hozzánk forditván, engedetlenségünket el vesztet
szabadságunkat hellyre állattya.

Hogy maga szabadságának hellyre állatásában nem munkálódhatot
a Nemes országh mostani Debreczi elmult Gyülésében, valóban siralmas; de
ennek is csak az az oka; Hogy felejtette velünk magunk dolgát, az Nágod
személlye ellen való gyülölsége a H. Nemzetnek, és ezokon reánk követ-
kezendö veszedelemnek el háritásarúl való szorgalmatoskodásunk; nem
akarván minden esztendöben ujjabban vesznünk Nágod miatt.

Hogy illy szorossagunkben Nágodat el idegeniteni akartunk volna, ezt
jével és költségével való segétségétöl, senki azt dolgainkból jó lelki isme-
rettel nem concludálhattya, hanem ha nem értvén tészen itiletet; Mert
ugyan is a mihez valaki eleitöl fogván soha nem bizhatot, s nem levelet
csalhatatlanul experiálta, azt mint idegenithette el magától? Ezéjert nem
hogy Nágodnak, de akarmelly keresztyén Monarchanak is igen kicsinynek
itéllyük, az Istentül fejünk felett vont, és világi erövel, dücsösséggel fel emelt
Hatalmas Nemzet ellen, valamigh ö Felsége ennek szerencsét fenn tartya;
Annál is inkább értekéhez Nágodnak, mit bizhatot a Nemes országh, már egy-
szer ki adot vállaszlevele után, melly a Nágod hittel tött relatioja szerént 30
vagy 40 ezer tallérnál fellyeb nem extendaltatot mégh ez elött két eszten-
dövel is, ha szinten abban ennyi hadaira eddigh semmi el nem költ volna is?
Ezt ha magától el idegenitette is, igen kicsiny kárt vallott benne, söt ha con-
temnalta is, mert a mi eszébe a mi oltalmunkra? A Nemes országh eleigh
segétségnek tartaná Nágodtól, ha dolgait csak távol nézné, és ez maga ol-
talmára való mediumoknak keresésében megh nem akadályozna, igy ha vesznénk is,
könnyeb volna. De ez nehéz: Már negyedik izitöl fogván nevelvén és
hizlalván ez az szegény Haza Nágtokat, mind ennyi sok javai vétele után is
atoknál, szitoknál egyebet nem hall, romlására való igyekezetet experiál.

Köve-

Kötelessége ellen semmit ez Haza Nagyoddal nem cselekedet: Contra-
ctusaban-is semmit Porta annuentiaja kivül nem írt; Nagyod is kereszt[y]én
ember lévén, ollyat végső veszedelmünkre nem kévánhatot volna, s-nem is ké-
vánhat. Josszagiban valo kárát sajnallya Nagyod, mi penigh országul veszünk
el Nagyod miat, szabados emberekből rabokká levénk, mellyen hogy Nagyod
bánkodnék, es keseregne, nem láttyunk; söt inkább a helyet, az országh ronto
latrokkal, világh seprejével, minden alkalmatossággal egy[g]an lakik.

Ugy vagyon, a Nemes országh Nagyodnak csak egy hold földet-is, az Porta
parancsolattyára-is mingyárt el nem foglalta, kedvezvén Nagyodnak maga veszé-
delmével-is; mellyet ha cselekedet volna-is, Nagyodnak semmi injuriajára
nem lehetne, mert vallyon mellyik Nemzetségéről szállottak volt mind azok
Nagyodra! számlállya elö mellyik Nemzete szolgált Nagyodnak azért az sze-
gény Hazának: de mivel fizetet egyébbel igának, türemetlenségnek, rab-
ságnak, végre utolsoképpen valo elvesztésnél? És hogy ha az Háladatosságnak
csak mi kicsiny szikrája volna-is Nagyodban, bizony soha azoknak illy keretlen-
séggel valo elvetelecit, ujjabb romlásunkra nem igyekeznék, megh gondolván,
hogy ha mi kárt itt vallana-is miattunk, azt duplával megh fizettük másut. Ho-
lott a mennyi Urasága Nagyod Familiájának volt, Attyának Fejedelemségre valo
közinkben jövetelinek elötte Magyar országban, ez az szegény Haza, két
annyit-is keresett azon Magyar országban Nagyóknak: Mert ugyan-is merjje
Nagyod mondani, hogy valaha Erdély nélkül, Munkácsnak, Tokajnak, Re-
gécznek, Ecsednek Uraságat obtineálhatta volna? Itéllye megh Isten ezt az
temérdek nagy háladatlanságot.

Hogy a Porta ezről valo parancsolattyát a Nemes országh, vagy talám csak
privatus-is sollicitalta, eleitől fogva mondotta Nagyod, de annak el hitelére
méghcsak valami gyanitó jelt-is nem mutathatot: Ebből mi szükségh ma-
gunkat mentenünk a kö füleknél? Megh mentheti minket országostól, az
Felséges Monarchának Romai Császárnak ö Felségének relatiója, ki-is
Agense által interponalván magát, es csak azon törekedvén, ottan csak jó-
szágot engedgyenek birni Nagyodnak Erdélyben, olly választ vött a fényes
Portáról, hogy ha az Felséges Monarchának tekéntetti nem lött volna, életének
elvesztésével cincludalta volna attól kévánságát, es instantiaját. Itéllye

ijt

azért a' Keresztyén Világh ebből, és nem a' Nagod tanácsából származot intimatiojából az egész dolognak valóságos igasságát.

Közinkbe való járatásnak interdictioját-is Nagod méltán nem neheztelheti; mert a' kinek hatalma alá este, annak kell engednünk, mellyaból Nagod ki nem szabadíthatván, engedelmességünket nem impedialhattya.

Országunk veszedelmére való dolgokban járat-é, nem-é Nagod, megh itélhetni a' tapasztalt dologból, hólot ezénáltal mostan-is azt efficialta. Az melly Hatalmas Monarchának arnyékában maga-is nyugodni akar, annak leveléit intercipialtatván, levél vivő Atyánkfiát fogságban tartya; Minket mindenkor kötelezet igiretünk Nagodhoz, de Nagod akármit cselekedgyék Assecuratioja ellen is, azt senkinek kerdésbe sem kell hozni.

Im a' Manifestumot-is ki bocsátotta Nagod, nem tudgyuk mi végre, mert mi úgy experiáltuk, hogy az keresztyén Nemzetek között, a' feltött dolognak követe hellyet, szoktak az ollyat examinálni, a' végre, hogy ha az intésnek engednek, az dologh elébb ne mennyen. Nagod pedigh annak ki bocsátása előtt, nagy részét el követte mijünk feltött szándékának.

Kérdi Nagod, mivel érdemlette, hogy illy Notorius legyen előttünk? Felele térő magunk siralmas állapotunkkal (:mert egy két Istvánffi, vagy Sambucus elégh nem lehetne, 28 esztendők alatt szenvedet, és ez két esztendőben ugyan perfectiora ment nyomorúságos veszedelmünknek leirására:) erre csak azt felelhettyük: Nem mi tőllünk, hanem a Portáról (:megh ha mi szinten Notoriusnak promulgaltuk volna-is Nagodat, kit tagadunk:) kérdgye azt megh Nagod. Hidgye el Nagod, valamigh a' Fényes portát nem complacallya, minket az illyen dologtól addigh csak hijjában vádol, mivel Nos non agimus, sed agimur. Gondollyuk inkább, hogy nem szánnya Nagod Hazánkat, a' Portához való engedetlenségünkel ujjabb veszedelembe keverni.

Tagadhatatlan dologh: kévannyák a' Portán a' pénzt tőllünk, de nem azt a' mellyet vagy mi, vagy mások, a' mi nevünkel igirnek, hanem azt, az mellyet Nagodhoz való adhatásunkért reánk vetének büntetésül, nem tadolhatván jo lelkiismerettel ezarant a' Törökot, ki szokása felet jára utánnunk, de Nagod miatt nem engedheténk méltó kévánságának: Ezarant

Com-

compellállyunk a' Nagod lelki ismeretit, ha azmit mi semminemü az Portá-
nak megh nem izentünk, azt mint Jenőt, vallyon nem csak világi büntetés, de
megh mas Világra tartozó Átok alattis, nem atta volna-é Nagod oda, ha ké-
vánták volna Fejedelemségtül való megh maradásaért? Ezt illető sok
szavait hozhatnók elő Nagodnak, de a' szó könnyen megh tagadtathatik, az nem
hallo előtt, hanem mostanis nálunk vadnak Nagod Regalisi, mellyekkel a'
tavalyi Fejérvári gyülésre hivott bennünket, abban majd szórul szóra ezeket
láttyuk inserálva: Jenőnek-is dolga fenn forogván, Országélevő, ma-
gunktól mi nem adhattyuk, s nem-is adgyuk.

Ezt nem tagadhattya Nagod, mert Scripta manent; mégis Nagod
minket nem átallá azzal Criminálni, a' mit szabados állapotunkban tének
vleettek; holot az irás megh mutattya nyilván, akkori szándékát Nagodnak
ha az ország annuált volna.

Hitet csaltunk-é megh Nagodat? Itellye megh az Isten; holot az mi
fogadásunk fundáltatot mindenkor a' Porta engedelmén. Ezt mi-is tud-
gyuk, hogy Nagod hitel kötelezte valamagát Inauguratiojakor, de oszton
mint jobbagyit, sőt mint subjait, vgy hitta bennünket, mellyel a' két oláh or-
szágnál alább való állapotra jutattá.

Noha országunk végezése, és a' fenyegető parancsolat szerént, Nagod
közöttünk járó szolgait eddigh megh kellett volna fognunk, de nem hogy
szolgait, de megh Tolvajit-is, kiket tuttunk Nagodéinak lenni, nem bán-
tottuk, türő szemmel nézvén Tolvajlásokat, marháink prédáltatásit. A'-
zomban Nagod mostan-is hazánk fiai közzül egynéhányat fogva tartat;
és vallyon szünt-é valamit ez tilalmazásunkal, nem csak a' közinkben való
jártatás, hanem az nyilván való tolvajlás, prédálás, marha hajtás?

Protestál Nagod, és egyszer s mind azon protestatiojában-is panaszol-
lya-is, hamit az ártatlanok szenvedni fognak, Nagodnak ne tulajdonittat-
nék. Az ártatlanok nyomorgatása, hogy véttül tulajdonittassék, vagy ne,
nem mi dolgunk, Istené ő Felségéjé, ki nem függ senkinek parancsolattyá-
tól; mellyet mint hogy mostan-is minden órában cselekedik Nagod, amaz
Istent nézlő, ötet szemtől szemben kárornlo Vitézi által, el hittük

ez

ezután-is minden alkalmatossággal el követi, noha a mi itéletünk szerént
csak e gyomorult Nemzet között-is, két izben kétszázezer léleknek
iszonyú rabságra s halálra való menetelét elégh volna; sőt egy léleknek-is, ha
az Angyali lélek volna-is rettenetes lehetne illyen tésznek rakása, annál
inkább hordozása, s arról számadása, bár ottan semminek itéltessék-is, az ezen
kivűl lévő Országbeli ártatlanokk szenvedési: Mindazáltal ha ugyan csak
az ártatlanok nyomorgatását tötte fel Nagod szándékában, ottan csak azok-
nak, kiket Nagod ártalmo sokrak tárt (: valóban pedigh azok-is igen ártat-
lanok :) hadna békét, de úgy látyuk azoknak-is szinten úgy nem kedvez, mint
az Ártatlanoknak.

Vérének mellettünk való ki ontását ajánlya Nagod, mellyet mi soha is
nem kívántunk Nagodtól. Azt siratyuk mi most-is, hogy vérrel kezdé
Nagod tartani ezt a Hazát, mellyet békességgel s engedelemmel megh oltal-
mazhatot volna; Söllehet a magáét nem csak kiontástól, de elfogyatástól-is
valóban kémellé megh azoktól-is, kiknek nagy assecuratióval igérte vala (az
Jenei keresztyének voltak azok :) kikis vérrel nem engedelmességgel akar-
ván magokat oltalmaztatni, szájokban esék keserű ize, velünk együtt, Jobb-
gában való kárvallásért el akar bennünket rontani, s-meghis vérével kínál!

Átokkal illyi Nagod, nem kívánnya szegény Hazánk romlását: ki kétel-
kedik ebben, Ugyan-is hat vagy hét ezer Jobbágyot bírván benne, ha megh
engedné a Fényes Porta, illy nagy kárával hogy offerálná kiválképpen
látván hogy Fejedelemségét nem bírhattya? Ha Istennek dolgát Nagod
el akarja kerülni, nem a maga hasznáért szánnyon bennünket, mert azt akar-
ki-is megh cselekeszi: Akkor mutattya megh Nagod igaz keresztyénségét, mi-
kor ez Haza megh maradásáért nagy kárával sem gondol.

Ezt Nagod eleitől fogva gyakran szokta mondani, kívántatik már
egyszer valaha, hitesse el nem csak velünk, hanem az egész Keresztyén Vi-
lággal; végyen ottan példát bár csak némelly gonosz Fejedelmektől,
kik nem csak kárukat, de életeket-is semminek tartották hazájok megh
maradásáért. Nagy keserűségünkre volt eddig-is, hogy Nagod ben-
nünket vérrel olly böségesen kínált, azomban Nemzetünknek legs-

Szebb

szebb és virágzóbb részét Tatár kezében ejtvén, egészlen való kiszabaditásra-is, a fellyebb való írás szerént 30 vagy 40 ezer Tallérnál több nem volt.

A Keresztyénségnek-is regulája nem az, hogy valaki becsülletéért ellyen, hanem lelkiismeretinek tisztaságáért, melly nem ez világi kárvallásra, vagy becsülletre, hanem egyedül az Istenben való szeretetre, s-maga megh alázására; És noha Nagyod láttatik élete felett vigyázni becsülletére, mindazáltal értünk mi ollyat időt, országh hadaival két izben-is oda hagyta az becsületet, s-életét megh tartotta, hol szaladással, hol jó idején való el költözéssel.

Kérjük azért Nagyodat megh-is keresztyéni Sinceritással, tovább-is ne igyekezzék veszedelmünkre, alázza megh magát inkább a Felséges Istennek Hatalmas kezei alatt, szünnyék megh-is ingerleni ő Felségét. Mi az Ur Isten az ő hiveinek minden óhajtásokat megh számlálja, s-könyhullatásokat tömlőjében szedi, bizony bosszút áll Nagyodon, ha ugyan nem akar megh szünni. Azokat-is a minket nyomorgató vesszőket (értik az Rakoci hadait:) a' tűzre teszi, nem szenvedi sokáigh az ő szegényi kóborlást, tolvajlást, dúlást, prédálást. Ha peniglen Nagyod magát megh csendesiti, hatalmas az Isten Nagyodat ujjabban fel emelni az poenitentia tartás után (: mert ugyan-is nem bosszuállásra való igyekezet, hanem igaz Poenitencia kévántatik ehez:) mint Manassest, noha Isten Nagyodat megh szintén Manasses állapottjára nem juttatta; Mellyet el távoztatni ő Felségétől szivből kévánnunk, ha Nagyod-is ez méltatlan cselekedetitől megh szünik &c. &c.

Illyen rút mocskos Pasquillus által felele megh Rakocinak Bihar Vármegye az ország képében; Mellyet Rakoci megh kérvén, vagy haragut annak eltitte jószágának el foglalásáért vagy nem, de ekkor annyira haragra búzdula, hogy csak el szána magában, minnél nagyobb nyomorgatást, üldözést tehetne, csak el tenne ez ország lakosin hadai által.

Annak okáért hadait mindenfelől gyüjtvén és megh szaporitván, és az Havas alföldi Czerb Constantin Vajdát-is hadaival eggyütt mellé jővén, illy okon, hogy ha jó elmenetelit lenne magának, ő-is székibe bé ültethetné, Augustus havának végi felé, Székelyhid felé Erdélyre minden hadaival bé indula. Ekkor-is Manifestumat előlel bocsátván,

az

az mellyben bé menetelinek okát jelenti vala a Szerénc, mint azelőtt emlí-
tet Bihar vármegyére küldött levelében cselekedet vala; mindenben mint csak az
ország Javáért, hogy vele való békességeknek felbontói ne volnának, és ellene mit
gyalázatos Pasquillusokis bocsátottak volna ki, s a többi sz.

Barcsai Fejedelem megh értvén Rákóczinak Erdélyre való indulását, ő is
mingyárt az ország népével a keresztes mezejére Tordához táborban szálla
Azomban midőn a két Fejedelmek egymás közöt így egyenetlenkednének, érkezék
haza az országban, elsőben maga házához Gesendre, azután Barcsai Táborában,
Kemény János a' Crimi Tatároknak rabságából, két esztendei szenvedése után;
kinek sarcza lévén igen nagy, úgymint Százezer tallér, lőnek vala érte ke-
zesek a két oláh országi Vajdák, ki magattatván Havasalföldében; holot egy
részét sarczának magajaból le tévén (melly et Fia Kemény Ferencz vitt vala be
utánna), úgy jőve vala haza; az hátra maradt részét mind érőlök vála vissza.

Midőn itt Havasalföldében Minye Vajdánál Kemény János, Erdélybül
utánna viendő sarcza miatt sokat várakoznék és mulatna, Barcsai Fejedelem
arra magyarázá, hogy az Erdélyi Fejedelemségre vágyódnék, és Minye Vajdával
arrul tractálna: gondolván azért, hogy ő abban, ennyi Fejedelemségre vágyódó
hatalmas emberek közöt, mint Rákóczi György, és Kemény János, megh nem marad-
hatna; azért követet küldvén Havasalföldében Kemény Jánoshoz, a' Fejedelem-
séggel megh kínálá, gondolván, jobb lenne ha ennek engedné, mint sem Rá-
kóczinak, mert ha néki kezében akadhatna, veszedelmes lenne dolga.

Erre Kemény Jánosnak noha igen nagy hajlandósága vala (mert hogy itt
vagy egy szóval emlitem, megh Rákóczi is azért tartta és küldötte vala haza
mas nem Lengyel országból a' Tatárok előtt, mint fellyeb írva vagyon, hogy azt
gondollya vala, az inokban levő Tatárságh (ki Rákóczinak személlyét igen
kívánnya vala üldözni és megh fogni:) megh értvén nénd a' Fejedelemnek, csak
utánna sietne mindenint mígh len megh foghatna; ő pedigh békével marad-
ván, az ülle levő országh népével és hadakkal Moldován által Erdélyre szép
csendesen haza érkezvén, a' Fejedelemséget el foglalhatná; melly megh is lehe-
tet volna könnyen, de Isten ebben megh akarván szegyeníteni, az ő szándékát
elő

Kemeny Ivan. Kemeny ex Tartarorum captivitate dimissus, annis perpessis cum libro 100. millium talleros.

Barcsai Principatum offert Principatum Ivano Kemeny

elömenni nem engedte, hanem ö kelepczéjében esett, a' ö levelekkel is abban, ej-
tette, Rakoci pedigh megh szabadult:) mindazáltal akkor csak bizontalan
es vékony valaszt adván Barcsai követének, midön szemben löttenek volna
azután, azemlitett Táborban egymással, erröl való tetszéseket megh nyitták, és
a' mezöre kimenvén, azországh elött kezdé Kemény Janost commendalni, kér-
vén egyszersmind hogy venné fel a' Fejedelemséget, mellyet megh köszönvén
Barcsai Fejedelemnek, igéré magát, hogy ha az országnak is ugy tetszik, jó
szivel lészen volna azannak is szolgálni hazajanak.

De mint hogy már Rakoci-is azországban benn lévén, Barcsai Fejedelem-
sége ellen töreködik vala, akarja vala Barcsai elsöben a' dolgot ö is le csende-
síteni. Vészé azért Kemény Jánost, hogy interponálván magát, közöttök hozná
minden jóra az dolgot; mellyet fel is vállala, es elindula Rakocihoz, ki már
akkor a' Szamos mellett Szék nevü falunál vala taborban. Mint hogy pe-
digh mindenek Barcsai körül, Rakoci jövetele miatt nagy félelemben va-
lanak, félvén attol, egy éjjel csak alattomban egynéhány oppimaltatnak hadai-
tol, kettenként, hármanként és csoportonként is, kik alattomban, kik pe-
digh nyilván (:mint a kik Rakocihoz szitnak vala:) kikeresztek valami
ki gondolt okokat azzal keredzvén hazudván Barcsai taborábul mind haza
oszlottanak vala, ugy hogy a' Fejedelem csak maga fizetett hadaival maradna
végtére: Mellyet eszében vévén, midön Rakoci erejéhez magát alkal-
matosnak lenni nem látná, és Kemény Jánostol is a' reá bizott dolog felöl sem-
mi tudositást ök ideigh nem vött volna, maga-is illára vévén az dolgot, és
a' Keresztes mezejét ott hagyván; egy elsöben Fejérvárra takarodék.

Ide levele jöve a' Kemény Janostol, mellyben irja neki, nem kellett volna,
elebbeni helyérül oknélkül el menni, holott Rákoci György kész volna jöni
es mind alatta a' beresnyére: de megh irá neki Barcsai, hogy Rakoci hitire
s igiretire nem akarná magát, maga veszedelmével bocsátani, hanem csak
nyerné megh tölle, hogy térne és menne ki az országbol, kész volna neki
tött igiretit megh állani, ugy mint a' Fejedelemséget neki engedni. Ugyan-is
tudván maga-is Rákoci György, hogy az Török ellen nem lenne állandó Feje-
delemsége, ha Barcsait a' mellöl el üzberné is; csak Barcsai ne lenne, offe-
ral-

rattya vala maga is Kemény Jánosnak, annyival inkább hogy Barcsai közönséges
levele által néki ajánlotta volna, de ollyan formán hogy csak kéntelen vette be
volna Kemény János a Fejedelemséget a Török előtt, de alattomban Fejedelmi
Conventio inter Ra-koczium et Kemenyium
midőn Rákoci uralkodott volna; Mellyre rá is veszi vala Kemény Jánost; de
ez idő tájban Havasalföldi Mihnye Vajda el pártolván a Portátol, midőn őri-
zésére s oltalmára melléje rendeltetett 400 Törököket, alattomban való csa-
lárdsága által megh ölette volna, szintén akkor küldötte vala Követét Rako-
cihoz, hogy véle frigyet akarna tartani. Mellyet igen nagy segedségnek ítél-
vén jövendőbéli Török ellen való megh erősödésére, kapa a jó alkalmatosságon,
és ugyan akkor neki e Követ által a szövetségh felől jó választ ada, és ezo-
kon a Fejedelemséget Kemény Jánosnak többé megh nem kénála, hanem annak
elvesztésére maga igyekezik, és abban bé is férkezik, mint ide alább megh tetszik.
Mindezek, és Rakocinak tellyes bóldogul való nyomulása az országban, Bar-
csainak híveit tévén, Fejérvárnál sem bátorkodék, hanem némelly Fő Főren-
dekkel, és valami kevés hadakkal onnét Dévában méne (: melly vár Er-
délynek széliben Temesvárhoz csak két napi járó földnire vagyon :). Ezalatt
Rakoci mind nyomozza vala Barcsait igen serényen, igyekezvén azon hogy valahol
utyában megh ~~[illegible]~~ szoríthatná. De midőn egykor hírül vetetett volna Dévában
való be menetéli, és látná hogy fegyveresen el nem érné Barcsait, Ebeni István
Erdélyi Tanács úr által, (: ki Barcsai híve volt volna, de Fejérvárrul Petki Ist-
vánnal ugyan Tanács úrral edgyütt Kemény Jánoshoz küldetvén Követségben
Gerendre, a Rakocinak tett válasznak tudakozására, mind harmat Rakoci
az emhéer hellyen megh szorítván, maga mellé vetet vala :) hit leveleket kül-
de neki, egymással való beszélgetésre kezdé őtet ki híjni. De erre nem bátor-
kodván Barcsai Fejedelem, Cancellariusát Bethlen Jánost küldötte vala hozzá,
ki által akarattyát neki megh izené, emez is illyen szóval szólla neki: Az
én Kegyelmes Uram Fejedelmem, Kemény János Úrral a Keresztes Mezején
végzett Contractusáról megh emlékezvén, az Fejedelemséget le tenni kész;
de mint azt Nagyod maga jól tudgya, hogy csak nevét is Nagyodnak az egész
Török Nemzet erőssen gyűlöli, kinek akarattya ellen Nagyodnak az Fe-
jedelemségen kapdosni, sem magára, sem az országra nézve, nem hasznos;

mellyről

©BCU Cluj

mellyről hogy Nagod megh szünnyék, és az Hatalmas Nemzetet maga-nak és az országnak veszedelmére ne ingerellye, Nagodat azon Kegyelmes Ur az Istennek irgalmasságáért kéreti.

Ezt hallván Rakoci megh mondá, ések, és a Követnek igy felele: Hogy megh tessék, hogy a Fejedelemséget nem csak színesen, hanem tökélletessen letötte, az országnak hitit, arról adott levele szerént mingyárást hát szabadicsa fel; és mi a Fejedelemségh dolgaról Kemény Jánossal mint akarunk végezni, arról nékünk rendet ne szabjon. Ezlön vala szerelé Rakocinak Barcsai Követékez, de arról egy szóval sem tőn igiretet, és nem-is emlekezék, hogy az országbul ki menne.

Megh értvén Betlen János Barcsai Fejedelemnek a Követséget, láta hogy a' közöttök lejendö bekesség felöl valo reménségh, csak füstben ment volna. Azért mingyárást Rakoci ellen valo segitségért a' Portára Követeket rendele, ugymint testvér Attyafiát Barcsai Andrást, Betlen Jánossal és többekkel eggyütt. Kik midön el indultak volna, találák elö ugyan azon nap Barcsainak a' Tömösvári Pattától vissza jövö Postaját, kit Déváan valo be menetelekor küldött volt hozzája hir tételért, ki Barcsai-nak megh üzené ezen Pattától, hogy Köveleket bejjában küldene, ha maga bé nem menne. Azért gondolkodván magában Barcsai Feje-delem, a' Töröknek kevánsagára maga-is egy ejszaka Groff Csaki Lász-lóval, és udvari Prédicatorával Czengeri Istvannal, s-valami kevés kisérőkkel eggyütt Tömösvárra szökék a' Budai Vezirhez Sejdi Amhet Pattához, ki akkor ott nálat vala. Hova midön érkezett volna a' Vezér ötet tisztességessen fogadá, és megh kérdvén tölle Erdélynek, s-Ra-kocinak állapottyát, mingyárást Barcsai Postája mellé embereit adván sietséggel a' Török Császárnak a' dolgot megh irák; Mellyre nézve mé-gakéze irása alatt levö levele által a' Budai Vezérnek a' Császár megh parancsolá, hogy Rakoci Fejedelmet az országbul ki üzné, vagy megh ölné, Erdélynek Királlyát (: mint ök szólnak :) ugy mint Barcsai Akost, az országban bé vigye, s-mingyárást hellyéhez állicza.

Látván Rákoci György, hogy Barcsai Ákost kezére nem kerithetné,
üldözésében tovább nem munkálódék; hanem látván á' jó alkalmatosságot
Fejedelemségének elérésére, miút hogy Barcsai az országból kiment vol-
na, Országh Gyülését hirdettetete Maros-Vásárhelyre,# hova á' Csiki, Gyer- #ad diem 24 9bris.
gyói, Kászoni, Szepsi, Kizdi, es Orbai székbéli Székelyek igen vigan, (: mi-
vel hogy ök mind eddégh alattomban Rákoczival tartottak vala á' dolgot :)
de á' Szász városbéliek, es egyéb Statusok nem kevés félelemmel mente-
nek vala el. Itt magát Rakoci Fejedelem Cancellariussa Mikes Mihály
által az országnak a' Fejedelemségre be commendaltatá, meghigérvén az
ötszázezer Taller adót a' Töröknek, mellyet a' Fövezer az elött az országra vetett
vala, es azt is meghmondatván, hogy valakik ötet ezután Uroknak
es Fejedelmeknek ismérnek, azokkal minden kegyelmességet, oltal-
mat, es jótéteményét akarná közölni; az kik pedigh azt nem mivel-
nék, akar Társasság, akar magános személly lenne az, mint nyilván-
valo ellenségivel, avval ugy fogna bánni. Mikes Mihály mellett fog-
ják, es az országot kenszeritik vala ezek is az Rákocinak be vételére, ugy
mint Mikes Kelemen, Szepsi, Kézdi, es orbai Székeknek Capitannya, Mi-
kes Mihálynak testvér Öcse; es Csiki fökirály Biro Lázár István.

Ezt kemény üzenetit csudalkozással meghértvén az országh Rako-
cinak, nem tudának á' nagy félelemben és el hagyattatott állapotban mit ten-
ni, hanem inter spem & metum Rákoci mellé állának, és Barcsait megh vet-
vén, Fejedelemmé tevék ujjobban, mellyre noha szabad voxolást engedet vala
hogy más, de á' nagy erőszak, ugymint á' sok nyuzo foszto hadak, és á' sok vas
béko, az engedetlenek ellen készen valának; Mellyre nézve nem annyira sza-
bad voxolások, mint halgatások által az országh Népének, választatot vala
Fejedelemmé. Melly megh lévén, nem gyáratt követek által megh üzenék
Rakoci Fejedelemnek Radnotra, hogy Fejedelmekké akarnák agnoscalni (: mi-
vel hogy ott várja vala á' gyülésnek kimenetelét :), mellyet meghértvén, igen
megh örüle, hogy fel tött szándékát elérheté volna; és azon való örömében megh
igiré, hogy mindazoknak valakik eddigh néki valamit vétettenek volna,

Rakoczi demum eligi-
tur in Principem

megh

megh engedett volna, es senkit megh büntetni nem akarna, inkább azon lenne, hogy mind az országhoz kegyelmességét, s mind a Törökhöz hüségét ha venné, megh mutatná, mellyet ha az Török nem akarna, fegyverével es bölcsességével is az országot megh oltalmazná. Ugyan innen el is külde mingyárt a Budai Vezérhez Sejdi Passahoz Temesvárra, hogy Barcsait, ki akkor már ott nála vala, erősen vádolván megh utálkarna, magát penigh a Porta gratiájában bé férkeztetné, hirré tévén a Fejedelemségben való bé állását, és ahoz képest ajánlván engedelmes hüségét. de eggyiket sem obtineálhatá, sőt az Pogányságot a szegény országh, es maga ellen ujjabban fel ingerlé: Midőn ezek a Gyülésben véghez mentek volna, es az országh is Rákóczinak ismét megh esküdt volna (: noha sok kérelem kér:) a Gyülés el bomla.

Innen mingyárt Rákóczi Fejedelem nagy örömmel indula az országnak Moldova felől való határi es Végei felé, fellyeb említett Havasalföldi Minye Vajda eleibe, ki akkor elebben üzenet szerént hozzája jő vala a Fejérkörösre. Hova midőn közelitene a Fejedelem, eleibe jöve szép pompával Minye Vajda, holott egymással szemtül szemben tévén hit alatt a Török ellen szövetséget tőnek. Egy időben Fejedelem is Rákóczi barátságáért a Portától el szakadván, magát Fejedelemségétől s országától megh üresité, es noha sok kincset hozott vala ki, de ugyan magát elebbi állapottyához képest csak magurrá tevé, es mint Aesopus ebe, csak a konczárnyékához kapott vala. Ki annak utánna a Fejedelemhez adván magát, alá s fel jára Erdélyben, költvén pénzét, s viselvén időjét hejjában: Ide is következendő 1660 esztendőben Januariusban, Városunkban bé tért vala, holott három hetek alatt summás és károz friss vendégséget tartatván magát sok cselédivel eggyütt, azután illendő pompával a Város fegyveres népe által egy darabon el késértetvén (: mint hogy bé jövetelihez is a Fejedelem tekintetiért úgy excipiáltatott volt:) Szatthmárra ment vala, holott ugyan ezen tavaszon, midőn Constantin Vajda vendégelné, asztalnál megh betegedvén (: volt a gyanuságh hogy étetés miatt:) igen hirtelen megh holt vala; kit a Fejedelem ugyan ott a Varbeli Templomban, de a Vlaji, papistai ceremoniával pompásan el temettetve, árvaságra hagyatván az idegen földön, magával eggyütt feleségének ki hozott Cserkeszlányt; Ki

Minye Vajvoda moritur

Ki

az Tatár Chámnak-is kézzel való rokonsága volt, a' mint hirdették. És így Isten ez Fejedelemmel az halál által jót tőn, egyébaránt életének rendihez dolga csak szám-kivetett állapot és keserves el-fogyatkozott bujdosás lött volna.

Említettük fellyebb, hogy Rakoci Fejedelem Erdélybe indulván Constantin Vajdát-is maga mellé vette vala az okon, hogy ha az Fejedelemségben maga bé-szállhatna, azt-is Moldovában székében ültetné akarná. Most látván azért jó módot a' dologban, bé-külde Mikes Kelemen Kapitánsága alatt, egynehány ezer Székelyekkel, ki az ott való új Vajdát (: mint hogy készületlen találta, nem tudván tőle tartani, mint hogy ő nem Moldovai, hanem Havaselföldi Vajda volt az előtt.) székibűl ki-kergeté, és megh-veté ugyan ebben, de kevés idő múlva, amaz magát # megh-erősítvén, és Constantinra rá menvén, hadait mind le-vágá, és maga-is hadainak s-nagy költségeinek kárai után, csak alégh szaladhata vissza Rakocihoz Erdélyben. És így midőn sem Erdélynek sem másutt való erejek elegendőképpen nem volnais, csak nyughatatlankodnak és nyughodoznak vala az Török ellen, holott-is mind leginkább mind csak szegény Nemzetünk romol és pusztul vala. #Törökkel

Parancsolattya lévén már az Budai Vezérnek a' Portárul, mint fellyebb említettük, hogy ~~Barcsai~~ Barcsait a' Fejedelemségben Erdélyben bé-vinné, mingyárt Sz. András havának az elején, az Török hadakat egyben gyűjtvén a' Végekrűl, Barcsaival egyött a' Vas Kapura megh-indula. Megh-hallván ezt Rakoci Fejedelem, hogy a' Vezér ellene már útban volna, mingyárást az említett Vas-Kapunak (: melly környös környül való nagy erős hegyekkel az természet által igen megh-erősíttetett szoros helly.) őrizésére bizonyos számú hadait külde, ő maga derék táborával a' Kenyér mezején, (: melly Fejérvártól alól három mélly földnyi vagyon:) várván az ellenséget. Holott mingyárást erős sánczot vettetvén, feles dragonyokat, és egynehány ezer paraszt gyalogokat helyheztete abban, akarván az által az ellenségnek jövetelit megh-gátolni. Mint hogy penigh Rakoci Fejedelem bizonyossan megh-tudta vala, hogy az ellenségh az ő hadainál mind kevesebb, s-mind erőtelenebb volna (: mert akkor Rakocinak feles szép hadai valának:) nyilván el-hitte vala magával, hogy csak a' sánczot sem vehetné megh, nem hogy megh derék táborát széllel kergethetné. De

Ak-

De sokkal külömben lön a dologh; mert az Egri Huszaim Passa, midön elöl járo seregeivel a Vas Kapu Zorossaihoz közelgetne, eszében ìvé ugyan az Sánczot, mert az Német és magyar gyalogok valoban lönek vala abbul hozzá-jok; mindazaltal mind a maga hadakozastan valo mestersége szerent a Passa, s mind az Dannival lévö fö fö és tizedeseknek tanitasokbul, kik Er-délynek csinnyát binnyát, mint haza fiai jol tudgyák vala, Stratagemat csinála, megh tudakozván tudnillik és megh visgalván, ha valakul valami titkos uta-kon az Erdökön az Sánczot emberi megh kerülhetneje vagy nem? Mellynek lehetséges voltat megh értvén, mingyarást a Passa feles Janczár seregeit az Erdöknek oldalaira küldé, kik ezen kietlen hellyeken menvén, a Sánczot a benne valoknak hirek és sémensegek s gondolattyok kivül megh kerülék, Kiket a Sánczban levö Paraszt gyalogsagh megh latván (mint hogy azok in-kab mind czorda mellé valo pásztorok, és nem allo tolvajok voltanak) min-gyárást az Erdökre, és egyéb bátorságos hellyekre kezdének szaladozni; kiktül hellyeket azellenségh el foglalván, a Dragonokkat (kik a Sárt igen megh szokták állani) is akartajlodának, de azok is kevés voltok miatt megh gyözetvén le vágatának, és el futamtának.

Kiket midön hegyeken völgyeken a Janczárok kergetnének, látnak egy-nehany Magyar zásslokat jöni Rakoci hadaival, kik a Gyalogoktul oltal-mokra sendeltettek vala oda közel a Sánczhoz, kik azellenségnek jelenlé-tét az gyalogoktul szaladasokbul tutták vala megh. Vélvén az ellenségh Rakocit minden hadaival ott közel lenni, visza térének, és mindeneket az utannok öszek hadaival jövö Sejdi Vezérnek tudtára adának, megh izen-vén neki hogy sietne, mivel Rakoci minden hadaival jelen volna. Azért a Vezér Janczarit és szekereit harmad fél mélly földnire el hagyván, seregi-nek megh parancsolá, valaki mint meheetne véle edgyütt csak menne; annak okaert feleette igen sietve és rendeletlenül, valakinek lova mint meheet vala, a Vezér Huszaim Passához szágulddott vala, félvén hogy mígh oda jutna, Rakoci hadaival az elöl jaro seregh megh veszenék.

Hova midön nagy fáradtul érkezet volna nem latvan Rakocinak sere-geit, sem hol létet nem tudván, kik noha egymáshoz közel valanak igen,

de

de egyik-fél-is nem tudgya vala:) két vagy három napok alatt ott megh nyugován, el hagyott hadainak érkezésétet várja vala.

Midön a' vezér Barcsaival és több Magyar és Török rendekkel itt mulatna: megh parancsolá Barcsainak, irna mindenfele az országbelieknek az vezér neve alatt, és az ö hit levelét-is mellyet adna nekie, küldené el, ez üzenvén: Ö nem az országh rontására, hanem kóborló Rákoczinak fel keresésére, s-el vesztésére küldetett volna: Azért ha mind el nem akarnának veszni Rákoczi mellöl állanának el, melly mégs most-is nem volna késö, eddigh való vétkeket Császár mind megh engedné nekiek; de ha azután Rákoczival edgyütt találtatnának, akkor az kegyelem el telne, hanem mind le vágattatnának, és országok-is el pusztittatnék. Barcsai Ákos ezeszerint cselekedék, de emberei Rákoczi hadáitul mind a' levelekkel edgyütt el fogatták, szándékának nem lehete semmi foganattya.

Rákoczi Fejedelem ha itt a' dologgal hevenyében és sietve bánik vala, mivel tudniillik a' vezérhöz az el hagyott hadak el érkeznek vala, emberi mód szerint ugy itelhetni, a' gyözedelem övé lészen vala. De mivel ott egy helyben sokáigh vesztegelék, az alatt az ellenségh közel lévén megh kémelteté, mellyet megs tudván, gyalogit lovasit a' vezér innen amonnan hamar öszve gyüjte, és minden késedelem nelkül reá dulakoz készité; el érkezvén az alatt el hagyott hadai-is. El rendelvén azért hadait ottan az harcznak hellyére tabort ki szállitá, mellyet Rákoczi is megh látván vele szemben mene, és igy a' harcz mind két reszrül el kezdödék, holott az ellenségh nagy sietséggel midön az Rákoczi hadainak jobb szárnyára rohant volna, és annak elöljárói-ban né-mellyeket le vagott volna, az többi mingyárast el szaladának; mellyet Rákoczi Fejedelem latván, fordula oda a' hol ott maga a' vezér vala, ki ellen az ónadi seregekkel erössen üteszkedék, és udvara népét ugyan ott le vagatá; maga-is nem kicsiny veszedelemben lévén a' vezér; de midön hamarjában az Janczárságtol megh segittetett volna, Rákoczi maga-is futással kételenitteték magát megh oltalmazni. Innen az ellenségh terüle a' Gyalogságra,

Committitur proelium ad Portam Ferream.

Rakoczi fuga se consulit

Köz

ott mind le vágának, és az lövö szerszámok is egyéb tábori eszközökkel ed-
gyütt az ellenségtől mind el nyeretének: ki ter a diadalom után az ellenségh
az Vásárhelynél tovább nem üze, egyébaránt talám életben senki közzüllök
el nem szaladhatott volna. Igy lön szomoru kimenetele Rakoci Fejedelem ő-
szének ez vaskapu béli harczának: Melly is a keresztyéneknek lön keserve-
sel, és nagy bomlással telljes, mert a pogányságban mint egy 600 veszének, *Inpugna Christiani cir-citer 3000, Turcae vero 600, perierunt.*
de a harczban a keresztyénektül fejek a Vezér elött levés hejjan hanem
ezerteknek számoltatának, mellyeket a dühös Pogány éb megh nyuzatván, és
szalmával üzikkel megh töltetvén, szekereire, hogy Portán kedveskedhetnék azok-
kal, rakattya vala.

Itt az ellenségh a győzedelem után két avagy három napokalatt mulatván,
indula ismet Rakocinak fel keresésére; de midőn nyereségnek ötvesére az Vezér-
nek, hogy Erdélyből ide ki jött volna, Vásárhelynél tovább nem jött vala; hanem
mint hogy már az idő Télre kezdet vala fordulni, a visszamenetelrül gondol-
kodék. De hogy Barcsai Akos is Rakoci Fejedelem ellen elégedendő bátor-
sággal hagyhatna, arrul is nem keveset elmélkedik vala. Tevék ezért mind
a Vezérnek, s mind a Magyar fő rendeknek, kik ott voltak valának, hogy Bar-
csainak oltalmára bizonyos számú Török vitézek hagyattatának, kikkel Sze-
ben Városában telelni be menvén, várja megh ott jövendő tavaszigh az Tö-
rök Császárnak ujjab segitségét. Barcsai azért e szerint cselekedék, mert
iz száz Törökökkel és valami kevés Magyarokkal bémene Szeben Városában
(melly megh egyedül mind ediggh Barcsai hüségében megh maradt vala:) és
az egész Telet jövendő Tavaszigh ott tölté el, mind alább megh tartá.

Mára Vezér Barcsait jó kárban hagyván az országból ki indula ugyan
a Vaskapu uttyára: Melly dologh Rakoci Fejedelemnek (: ki az országbul
ki nem ment vala, s noha Barcsainak ugy tetszett vala, hanem ekkor Désnél
vala táborban:) hirével levén, mingyárást az országban széllel leveleit bocsát-
ván, parancsollya vala nagy bizodalommal minden rendeknek, hogy az ki fele menő
ellenséget mindenek üzzék, kergessék, és vágják: Szót fogadának sokan, ki-
váltképpen a parasztságh, kik midőn az ellenséget Sikmanloiban bele kap-
tak volna, egynehány Török seregek kik a Táborrul ki jöttek vala, elérvén őket,
ugy

Ligati vestiti et ad Sivam remitti

nagy sokakat benn ök le vágtak vala; némellyeknek penigh orrokat és füleket elmetélvén az estére, kapára vissza eresztették s igazították vala; És igy az Vezér minden hadaival nagy gyözedelemmel, és békességgel (:a harczon el estektül megh válva:) Temesvárra vissza ment vala.

Megh értvén Rakoczi Fejedelem Barcsainak Szebenben való be menetelit, mint hogy immár az ellenségh is az országbol ki ment volna, mingyárást az Várost rájá szállá, és egynehány faltörö ágyukkal azt erössen-is löveté, noha kevés kárral. Tudgya vala ugyan maga-is azt Rakoczi Fejedelem, hogy ö azt az erös várast megh nem veheti, mellynek rendes megh szállását, vijattatását, az alkalmatlan téli idö-is megh gátolná: de mint Barcsainak álhatatlan és ingadozo elméjét jol ésmerné, ugy gondolkodik vala, talám vagy elméje hajolna hozzája, vagy penigh tölle megh ijjedvén, magát és a várost neki megh adná. Melly nyilván megh is lött volna, az mint hogy már az Obsidio alatt levele által alattomban tractalni-is kezdet, és csak nem concludalt vala-is a várasnak fel adása, és a Fejedelemségnek le tétele felöl Rakoczival, ha abban a Magyar és Török præsidiummok erössen ellent nem tartnak vala, az midön a dologh értésekre esett vala. Midön azért ebben-is Rakoczinak kedve nem tölt volna, söt inkább az várasbeliek Törökök és Magyarok ellene egynehány utal felette káros eruptiokat töttek volna, annál inkább neki haragvék, és egész télen jövendö tavaszigh az várast obsidioban tartá, és nem annyira a benn levöket, mint a szegény országot, és a maga hadait inquietálá, fárasztá, és fogyatá; de ugyan mégis megh nem vehete, és semmi el számlálhatatlan kárt a várasban, és benn levökben nem tehete, söt inkább ez cselekedetinek is a szegény Hazával edgyütt jövendö Tavaszon kedvetlen kimenetelit tapasztalá, mint alább megh irattik. És igy ez esztendö-is sok romlásokkal változásokkal végzödék.

Acta Anni 1660.

Miglen ez az Szebeni Obsidio tarta, sürüen bocsátja vala Barcsai Ákos az alatt Postait mind a Portára, s-mind a Budai Vezérhez Temesvárra, tudositván azokat állapottyárol; kiket noha igen okossan és mesterséggel expedialnak vala, a Rakoczitul való félelem miatt, de

mégis

meghis többire mind őket el fogattya, es osztán látatlan kénozattya, orrokat és
fülöket metéltetí vala, annyira hogy nagy sok üdők alatt semmi válásza Bar-
csainak a' Törököktül nem jöhetet vala. Utollyára azért nagy ügygyel és
bajjal erkezék egy Posta Barcsaihoz, ki által a' Portárul megh üzenék és irák
neki; hogy legyen kevesé békességes szenvedéssel várakozásban, jövendő ta-
vaszszal H. Császár hadai által onnan ki szabadittatnék.

Ugyan ezuttal azért az Budai Vezérnek Sejdi Passának is megh
parancsolták; ugy keszülne hadaival, hogy jövendő tavaszszal mingyárt az
elein, Erdélyre megh indulna, Rakocit az országbul ki üzné, vagy el vesz-
tené, Barcsai Fejedelmet penigh Szebenbül ki szabaditván székiben ültet-
né: És mivel Rakocinak ereje, inkáb mind Váradrul, és a Hajdu Váro-
sokrul szokott volna ki telni, mellyel a' H. Császár ellen hadakoznék; azért
elsőben a' Hajdu Várasokat Barcsai Fejedelemnek mind megh hodoltatná;
kik ha nem akarnának, őket mind el vesztené, levágna, rabolna; és minden
Hajdu Várasokat porrá hamuvá tenné.

Illyen parancsolattyát vévén a' Portának Sejdi Vezér, a' dologhoz hozzá
keszüle, és mingyárt Aprilisben mint egy 25 avagy 30 ezered magával, Rá-
koci György, és az Hajduságh ellen megh indula. Melly Rakocinak noha ot-
tan tudtára lőn, mindazáltal az Szebeni obsidiot nem akarván könnyen oda
hadni, parancsola sietséggel a' Váradi Vice Capitanynak Gyulai Ferencznek,
hogy Bihár Vármegyét és az egész Hajduságot egyben gyüjtvén, és fel szedvén,
az ellenségnek pássusát az Hortobágy vizénél (: mivel az Hajdu Városok-
ra azon kell vala által jöni :) megh állaná és gatolná. Ez parancsolat-
nak Gyulai Ferencz engede mingyárást, és azokat egyben gyüjtvén, az
megh mondott helyre Táborban szálla: Honnan, Urához való kedveskedés-
ért, a' közel levő ellenségnek valami hodolt paraszt ember által levelet
külde, irván vagy inkáb fenyegetvén azt (: a' szunyogh az Oroszlánt :)
hogy uttyából térne vissza, egyebaránt mindegy lábigh ott veszének
miattok. Az levelet a' Vezér elvévén, és a' Fő Fő Törökök előtt el olvastat-
ván, erőssen megh kacsagák, és a' Capitány bolondságát átal mondák;

Kik

Kik a' haszontalan fenyegetéssel semmit nem gondolván, uttyokra mind Táborostul megh indulának.

Solymosnál azért a' Körösön által költözvén, minekelőtte ellébb közelitettek volna, hirtelen és váratlan nem rohanának a' Hajdu várasbeliekre, hanem elsőben a' vezér levelet külde nékiek, megh intvén őket, és értésekre adván ez által: Hogy immár h. Császár erős hadaival ellenek indult volna, és minden nap közelitene, ha azért megh maradásokat kévánnák, a' vakmerő és erő nélkül való haszontalan fenyegetőzésnek hadnának békét, hanem minden Hajdu várasokrol küldenének hozzája hiteles embereket, kikkel megh maradások felől tractalhatna, esküvén erössen, békességes jövetelek menetelek lenne: Egyébaránt ha el mulatnák, mind fegyverre hányatna őket, feleségeket gyermekeket pedigh rabságra vitetné, lako hellyeket porrá tétetné; és illyen veszedelmeknek magok lennének okai. &c.

Ez levelet vévén, s' akarattyát hallván a' vezérnek az Hajdu Atyafiak Kaba várasánál levő Táborokban, igen megh rendülének és ijjedének; és látván megh maradásokra módot, és annakelőtte is (: midőn tudni illik az Egri Passa őket levele által Jenő megh vétele után, admoneálta vala, mint fellyeb írva vagyon :) Istentül adatot jó alkalmatosságot, eggyelőben könnyen hajolni, és a' vezér intését fogadni láttatnak vala; de az emlitett Váradi Capitanynak Gyulai Ferencznek élthez való nagy ellen tartását, és ha cselekednek fenyegetését; viszont Rakoczinak Török ellen való jövendő győzedelmének fundamentum nélkül való biztatását, igéretit hallván, és attul megh győzettetvén, a' vezérnek intésének nem annyalának, nem gondolván annyi erejét az ellenségnek, a' mint hirdettetének, és taplalván azzal is magokat, hogy ha mi szoros ügyjök lenne, Rakoczi által diadalmasan megh segettetnének.

Illy semmire való biztatások s' gondolkodások miatt megh csalatván,

ad-

addégh tractálának s-mulatozának azemlitett helyen való Táborokban; hogy égy hajnalban azellenségh csak hamar annyira közelitte hozzájok, hogy az ellenségnek élöljárojt Strásájok megh kezdé látni, kik csak azelöljáróknak sokaságokbol is megh kezdék ismérni, hogy azellenségh ö nállok-nál sokkal feleseb volna; es illy hamar hogy ott termettek volna, Rákoczi segitséget-is (:mint ki megh Szében alatt volna:) nem remélhetnek. Azért nagy szübéli bánattal, hogy a' haszontalan bizatásért a' Vezér jo oblatioját megh vetették volna, és nagy félelemmel, hogy az ellenségnek sokaságát már tudnák, ki ki közzüllök házához szalad vala: Holott legh elsö gongya kinek kinek a' lön, mint költözzet beszédigen tevé, feleségént gyermekiént, es azok hamar fel hordozhato legh feljebb javai-val együtt, egyjüve mastova erösségekben széllel, Poczajban, Kisvárdában, Kallóban, Ecsedben, és a' Tiszan tul levö erösségekben, s-városokba.

Kiknek költözödések a' Vezérnek hiréül levén, mingyárt rablokat és égetöket bocsáta utannok, kik közzül azokat, kik idején el menetelekre gondot nem viselhettenek vala, el érvén utjokban, s-nemellyeket megh házoknál is midön takarodnának, le vágák, el rablák, és minden javokat el prédálák. Azomban a' dések tábor is közelebb érkezvén, mindenütt széllel az egész Hajdu városokat, ugymint amaz jó emlékezetü Bocskai István Fejedelem idejérül a' szegény haza javára megh telepittetett, es immár megh tös gyökeresedett, minden féle külsö jókkal el bövölt, tötti se égymást érö szép Helyeket, mellyek Erdélynek, s-megh Magyarországh részeinek-is, oltalmazo elsö erös Falai, paisi, es gyepüi valának, mint valami rettentöes árviz, el boritván azellenségh, el kezdvén Kaba vá-rosán (:honnan a' Hajduságh el szalad vala:) eggyüt egyiglö rette-netes tüzzel fel vetteté, es megh eméstté, kiknek az éget iradozó lángjokat, és a' fényes napot is el boritó temérdek fekete füstöket, Gyulai Ferencz várdi Kapitány (:ki az Törököket azelebb leveleivel ijjesztette, és a' szegény Hajdukat bizatásával el csábitotta vala:) a' várbul kandikállya vala.

Az Szoboszlaiakat az ellenségh a Templom kerítése közében szorította vala, kik mígh erejekkel felérék valóban emberkedének, de el fogyatkozván erejek, a' sok pogánysággal megh győzettetének, és a' kerítés rajtok rontatván, hágatván, a' férfiainak fejek szedeték, a' fejér cseledek pedigh mind el raboltattanak vala

Illyen keserves romlását és veszedelmét látván a' Hajdu Városokld, az Vándiakis, emlitett Capitannyokkal eggyütt igen megh ijjedének; Azért hogy Várasokld, és a' darab határnak mígh nyugodalmat nyerhessék, az Vezérhez ki küldének: ki egy elsőbe őket kemény szóval fogadván, és előbbeni vétkeket (kivált képpen hogy Barcsai mellől Ferdinánt lévén Rákóczihoz hajlottak volna:) szemekre hányván, őket igen megh dorgála, de azután csendesedvén, igére ollyan formán oltalmát nekiek, hogy mingyárást Rákóczi ellen bizonyos számu vitézlő rendeket bocsátanának táborában. A' követ a' választ megh vivén, hajlanak; és mingyárást Bihar Vármegyének Vice Ispannyát Boldvai Mártont, egynehány Nemes emberekkel, és valami kevés vitézlő rendel eggyütt, Táborában a' Vezérnek ki küldék, kik mind egész táborozása alatt, s' mind Rákóczival való harczának idején a' Vezér táborában hordoztatának. És ekkeppen az Vándiak Városokkal, és határokkal eggyütt békével maradának.

Míglen pedigh az Hajdu Városok mindenütt szellel, eggyül eggyül porrá hamuvá tétetnének, és égnének, addigh az Vezér Debreczen táján a' Törtző vize mellé szállította vala Táborát, és majd két hétigh ott mulatott vala: Hova a' Debreczenieket elsőben ki hivatván, annakutánna maga-is a' Várasban bé menvén, rajtok sok kegyetlenséget mivelt vala; kiknek régtül fogván való hódoltságokkal nem gondolván, hol egy s' hol más fortélyt gondolván és fogván ellenek, hol egy s' hol más kinokkal való rettentgetések által, erejeken felett való nagy summának, ugymint százezer Tallérosknak fizetésére kénszeriti vala őket. Mind életeket el fogyatá

nelkül külömben látván hogy sok esedezések után-is nem menekedhetnének, valami nehezen 80000 Tallérokban, és sok számu szekérekben, s-egyéb ajándékokban (: mellyekkel a' százezer tallér kitölt :) megh sarcolván, tölle ugy szabadulhattak vala.

Azomban törtenék szinten ezüdö tájban, ugymint 18 dik Aprilis, hogy a' Méltoságos öregbik Fejedelem Aszszony Lorántffi Susanna Patachi Várában guttaütés által megh halna, életének 58 dik esztendejében: kinek halála, mivel hogy igen Istenfélö, adakozo, és jo gondviselö kegyes Dajkája vala az Isten Anyaszentegyházának; sok okokra nézve ezen kívülis Nemzetünknek, s kiváltképpen Vallásunknak nagy kárával lött vala: De az Isten evel is megh jutalmazá kegyességét, hogy nem engedé látni az következendö nagy gonoszokat, kiváltképpen Fiának veszedelmét és halálát, melly következendö Juniushavának elein következék, mint alább irván vagyon.

Véghez menvén a' Hajdu Városoknak pusztulások, a' Tiszaköze mellöl a' Vezér Táborával edgyütt a' Szilágyságra megh indula, mivel hogy Rákóci Fejedelmet akarja vala immár fel keresni; kinek noha Posaj Kastellya mellett kellene el menni, azt mindazáltal békével csak el hadgya vala, ha az Várbeliek közzül némellyek ellene nem nyughatatlankodnak vala. De szánakozásra valo dologh, a' mit azoda bé szorult es bé szaladott prédás fokot szabad legények mind magoknak, s mind a' több benn levöknek veszedelmékre mivelének: Mert midön ezek a' vár fokrol nézének az ellenségnek mellettek valo el takarodását, kárnak, es a' rendes vitézségh ellen valo gyalázatos dolognak tartyák vala, ha beléje nem bojtorkodnak vala, es csak olly békével bocsáttyák vala el: Azert elöljárojoknak hirek nelkül egyben tanakodván a' várbul felesen kimenének, es az ellenség Táborának hatallyában kapván (: itélvén bizton hogy már vissza nem fordulnának :) egynehányat bennek le csapkodának, s rabul-is el fogának. Melly dologh a' Vezérnek hirivel lévén, vakmeröségeken a' várbelieknek igen megh bosszonkodék, hogy midön öket békével akarná el hadni, igy inger-

ked-

Castellum Porzaj expugnatur funditus evertitur

kednének véle, agy annyira hogy derek táborának-is vissza fordításával nem gondolván, maga személlye csak egynehány ezer Janicsárral vissza tére, és az várnál körös körnjül lévő vizekben, ki hol honnan való gátolással, ki hol úszással menvén, és azon által kelvén, az várbelieket ígyen kezdé ostromlani, kik noha az ellenséggel sokáigh jól emberkedének, de végtére, mivel az ellenségh felesen vala, és az várnak-is keritése csak hamar kitáltt vala, megh győzetének, és nem sok üdő múlva a' Várat rajok kapván, azért ott az benne levőknek fegyverrel mind megh emészték, az Asszonyneppeket és kisdedeket penigh rabságra hajták, az várat penigh földigh lerontták. Illyen veszedelme követtkezék ez szép kastélynak, és a' bele szorult egynehány ezer lelkeknek, az említett szabad kóborló legények miatt.

Egy illyen romlások esett vala a' Székelyhidhoz valami Szigetben gyűlt szegény futott Földnépének-is ezekben: Mivel hogy az várbeliek ingerelvén az ellenséggel, némellyeket azok közzül levágnak és elfognak vala, karókban-is két vagy három Török fejeket fel vitték vala a' várban: Mellyet az ellenségh megh látván (: mint hogy a' várnak erőssége miatt semmit nem tehet vala:) haragjában a' körnjülötte levő szigetbeli szegény futottakra ütötte-nek vala, holott szegényeket, mint valami kopó ebek, az ellenségh fel fűrkészvén, és találván, őket mint egy négy ezeren, mind fel mészárlák és el rabolák; mellyet tudta némellyeknek ereje felett hejjazó nyughatatlan elméjek. És így az egész keresztyén Hadonsággal együtt, a' Tiszáigh való nagy szép darab kies földnek, (: melly az felső harmadik esztendőben, a' Tatár pusztításától éppen maradt vala:) ez utánn illyen képpen esék, siralmas romlása és pusztulása.

Innen a' Vezér indítá Tábort Szilágyban Somlyó felé, (: melly mind Várastul együtt Rákoci Fejedelemé vala Felesége nevén:) ezt előbben az ellenségh csak hamar, az benne maradt kevés népenél megh vévén, minden ott levő jókonál megh fosztá, és annak utánna fel égetvén semmivé tevé. De ott a' tájon a' hegyekbe egygyüvé másmá szaladott, és el rejtezett számtalan

futott

futott embereket, ama Sebesvíz járó, s-többire úgy a Szepülvi Janczári álból fel keresvén, azokat le vágatván, és el rabolt[atván]: A mint hogy egyebütt is mindenütt széllel az ellenségh valahol el meggyen vala, széllel egynehány melly földekre ki oszolván, azt miveli vala; útom, útfélen, erdőn, völgyön mezőn, Falukban valakiket talál vala, azokat öli vágja és rabollya vala nem lévén senki a ki hathatóképpen megh czak meg his szolította volna őket kegyetlenségekontúl.

Illyen szabadon grassalván az kegyetlen ellenségh Szilágyságon, midőn minden naph közelítene; a Közép Szolnok és Kraszna Varmegyebeliek is a Vezérhez oltalom nyerésért követeket küldék; kiknek azoltalom megh igírették, de úgy hogy mind két vármegyéből egynehány Nemes embereket hoznának a Vezér tabrában, mellyet a Fejedelemtől való féltekben megh is kellett vala czelekedniek, mint a Biharvarmegyebeliek[nek].

(Az ellenségnek ennyire való békességes közelítése (ő rajok nézve) tudtára esvén Rakocinak, és azt is megh értvén, hogy őtet minden bizonnyal fel akarná keresni, és vele megh harczolni; kérelemittenek Szeben Varosának obsidióját oda hagyni (mellyet az egész Télen, keres hejján fél esztendő alatt tölvötte vala hejjában ez üdőt.) Azért igen siettséggel az egész Országh népét, személlye szerént minden embert parancsola felülni, és vélle együtt Szamosfalva es Colosvár között lejendő Tabrában menni.

Azomban Váradi Capitánynak Gyulai Ferencznek is parancsola, hogy mennél több vitézlő népet szerezhetne és küldhetne Tabrában, igen sietve munkálodnék abban: Azért el feledkezvén arról szánt szándékkal Gyulai Ferencz, hogy már a Vice Ispan Boldvai Marton adjunctusival Együtt Vezér tabrában bevittatott volna, és hogy ebből nagyobb romlás következnék; Rakoci Tabrában-is feles vitézlő rendeket küldött vala; és így osztán a Harczon a Varadiak egymással harczoltanak vala, mivel hogy mind az ellenségh, s-mind a Rakoci Tabrán valának. Így azért mindenünnen széllel Rakoci hadai megh gyülekezvén hamarsággal, Hungari contra Hungaros pugnant

mint. 37

mint egy tizezer haddal, elsöben a' mint irarék Colosvár es Szamosfalva
közibe, annakutanna Gyalu es Feneș között valo mezöre szálla Táborban.

Immár az ellenségh jobban jobban közelitven, midön Colosvár tajékára
érkezet volna; Parancsola a' Vezér Táborán lévö Bihar Vármegyei Vi-
ce Ispannak Boldizsi Mártonnak, hogy harmat a' vélle lévök közzül
a' Varosban bé küldvén, az ö nevével üzennémegh, hogy midön a' Tábor
Várasok körül el mennè, hozzájok ne lövöldöznének, es semmi ellenséges
kedéseket nem mutatnának, sött inkább bizonyos számu szekér élelet az Tá-
borra gyakalkodnának, mert egyebaránt mindön bizonnyal Várasokat el
vesznének: Emez engede a' Vezér parancsolattyának, és Bihar, Craszna
s Közép Szolnok Vármegyékbül (: mint hogy ez három Vármegyébül valanak
az ellenségh táborán:) három Nemes embereket ez üzenettel Colosvárra bé
külde. Kiket mihelt oda érkeztenek volna, a' Varosbéliek Rakoci Tá-
borára ki küldének, kiknek mind hárman fejeket is szedeté.

Ezt a' Vezér megh értvén, a' Colosvariakra igen megh haraguvék, és eme-
zekis tölle igen megh félemlének csak ezokon-is, midön látnák sok hadai-
nak hozzajok közelitését: Mindazáltal hittel mentvén a' Vezér elött
magokat, hogy azok a' Követek szabad jo akarattyok szerént mentenek
volna Rákoczihoz, es sok számu szekér élést-is adván a' Táborra, el
menetelekeť is az várös mellett nem impedialván az ellenségnek, ugy marad-
hattanak vala töllök nagy nehezen békességben.

Az ellenségh közelitvén Rakoci Táborához, annyira hogy egyik
Tábor az masikat jol megh látna, mind két részrül harczra készülenek,
es die 22 Maji, ugymint Pünkösd ezenka bérinek szombattyán, az két
ellenkezö Tábor (: noha a' Rakoci hadai kevesebbek, de azokis sok valának:) egy-
ben rohana, holott elsöben a' Rákoci hadai alkalmas ideigh nagy jó
szerencsésen vágják az ellenséget, de annakutanna az ellenségh rohan-
ván

ván job szárnyának arra ezerölent részese, holot a Tabornak holmi fegy-
verellen erőtlen, es batortalan czelédi valanak, azok az ellenségnek sok
számát latván, mingyarást el szaladanak, honnan az ellenségnek nagy
bátorsága, az Fejedelem hadainak pedigh félelme következek, annyira
hogy a Tabornak nagyob része futna, mint sem a melly harczolna: Azomba
ezen valo bizodalmokban az ellenségh jobban jobban többülvén a Feje-
delem hadain, utollyára a gyalogokatis oldalul es hátmegöl a Janczár-
ságh megh kerüle, kik a migh lehete a nagy erő ellen eleggé tusakodá-
nak, de azokis megh győzetvén el szaladának, annyira hogy megh az magok
felekezetekeris üjjesekben keresztül kasul tapodnák, kiket az ellenségh
kemélletlen csaphod es tapod vala, annyira hogy azok mind ott vesznek.
Más felől a Rakoci hadai valami kevessen, de a javai az ellenségnek derek-
kesab részével sokaigh vitézül harczolnak vala, kik annyira sürün hul-
latyák vala öket, hogy maganak a Vezérnek kellene, maga oltalmazására
rendeltetet vitezivel azokat megh segiteni; kiken győzedelmeskedék-is,
mert öket a Rakoci derek seregeitül külön csomoban kiszakasztván,
immár mind egy lábigh öket ott vágja vala le, hanem maga Rakoci Feje-
delem látván hüséges Vitezinek serény harczokban valo megh nyomattatá-
sokat, segetségjokre az ellenségh közibe rugaszkodék (gondolván hogy az
Onadi seregh is kiket maga oltalmára külön valasztot, es vélt együtt vala,
menne utanna, holott azok latván a nyilván valo veszedelmet, mindel ma-
radanak tőle:) egynehanyad magával; holott midön nagy dicsiréres vitézi
bátorsággal keményen harczolna, es egynehány Törököket maga kezével mind
jobra balra le vagna és nyakazna, hirtelen a Sisak es süvegh fejébül ki esvén Rakoczi vulneratur
három nehéz és halalos sebek esenek a fején, s egyeb tagain-is ketö, ki-
nek vérének bőven ezorgását legh hivebbekki megh látván, az ellenségh
közzül hirtelen ki ragadák, midön immár szinten le vágattatik vala:
kinek megh sebesittetését hadai latván, mindenek a hova latnak es tud-
nak onta csak el szaladának, kik pedigh az győzedelmes ellenségtől
le

lévágatának: Ekiket az ellenségh az harcznak hellyénél továb nem üze
es kergeté, egyébaránt a Fejedelmet is elérték es elevenen el foghatták vol-
na, mivel hogy nagy kádgyat allagattal lévén sebei miatt lovon nem ülhet
vala, hanem Hintora tétetvén, Széplakan a Körös uttyán Váradra vite-
tet vala: Es ott két hetek alatt fekvén, mivel mindenik sebe, de kiváltkép-
pen a fején levő igen mérges lévén (: mint hogy az agykaponyán által az vak
szemére vala által szakadva:) azokat megh nem lábolhatá, hanem die
7. Junij, Feleségének es Fiának jelen létekben (: kik az előtt való nap érkez-
tenek vala hozzá Ecsedből:) ez világból kimulék, életének 39-dik,
Birodalmának penigh 12dik esztendejében. Honnet az országban
levő ellenségh miatt való félelem miatt teste mingyárást más nap, igen
sietve Ecsed várában viteték vala.

Rakoczi moritur ex vulneribus anno 39

Illy keserves vége lön Hazáját Nemzetet álhatatossan szerető keresztyén
Vitez, nagy kimineczü Fejedelemnek, sok bajoskodási és nyughatatlansági
uraa: kinek nem annyira maga, mint mellette levő, hizelkedő, s holmi ren-
detlenségekre fundamentum nélkül való biztatásokkal felköszörült
urak es egyéb rendek lönek okai: kik mind Fejedelmekre, s-mind egyéb sok ártat-
lanoknak véreknek ki omlásokrol (: kik ellen való indulásra vonatták a
külső világi haszonért Fejedelmeket:) el kell hinni, időrül Isten előtt szá-
mot adnak. Ez vala amaz ritka példáju, Pogányt természet sze-
rént és gyűlölő, Keresztyén Fejedelmek között, Istenes kegyes tiszta szent élet-
tel tündöklő; sok uttali gyozalo vitézségéért, s hazája s-Nemzete mellet
Pogány miatt, másoknak példa adására való véronttásáért, s Vitézi Halá-
láért, dicsőséges es halhatatlan emlekezetet érdemlet es érdemelhető Nagy
Fejedelem, Magyar Izraelnek Szövetneke. Kinek életében, az Pogány
ellenségh előtt megh csak neve-is félelmet szerez vala, es olly rettenetes-
nek tartatik vala, hogy annak csak ~~[illegible]~~ emlitése-is, a Portan nagy tilalom-
ban vala: Halálát is-is sokan mind az idegenek, s-mind Nemzetünk
közö

között sokáigh nem hiszik vala, egész esztendő el folyása alatt-is illyen
szók forognak az embereknek szájokban. Ám ihol jő Rákoczi György
hol Lengyel országról, hol Moldovárul, hol egy innen másunnan,
ennyi-s-amannyi ezer Svecussal, Kozákkal, Muszkával ꝛc. ꝛc.
Melly dolognak az többi között, oka ez vala, mert mindenek tudván nagy
vitézségét, nem hiheték vala halálát-is, nem gondolhatván, hogy illyen
nagy elméjü, nagy tehetségü, s-nagy értékü Fejedelem, olly szabad akara-
tú szerént ment volna az Poganyra, mint hirdetik vala felőle (:mellyre
viszi vala az ellene valo sok árulóknak gonosz practikajok miatt valo
nagy megh busulása:). Ugyan-is csak hirrel hallottuk, a Magyarok
jussát vérével oltalmazo Jo Matyas királynak diadalmát: Es Hunya-
di Jánosnak a Pogány Törökkel valo huszon négy szeri csatáját: de illye-
neket azolta minemü Fejedelmi és Uri Nagy Magyar cselekedet? Ta-
lálkoznak ugyan, de igen ritkan! Azok közzül valo ritka pelda
volt ez. Kiben noha elégh vétek-is volt ugyan, mint emberben, s-pedigh
penigh Fejedelemben, kiket a sokféle kisirtetek szele, mint valami legh
magassab fákat az Erdön, inkább ér, és tántorgat: Mindazáltal ez
vala a keresztyen Magyar Istraelnek erös bástyája, kinek árnyékában
migh Istennek akará, az ő Anyaszent egyháza mind kültö, s-mind belsö ellen-
ségi ellen csendesen nyugoszik vala. Ez vala az Nap, kinek lemenetele
után im csak sötétségh következik a földre: Ez vala a Fő; kinek el
esése után, naponként immár igen hidegednek és halnak a tagok-is.
Valának életében irigyi és ellenségi, mert Virtus habet osores ut et
rasores; de azok ez nyomorúságos üdőben örömest fel támasztanák és elő
vennék ha lehetne. De ő nyugoszik sok faradsági után, mi penigh
nyomorusággal terhelteténk, és tévelygünk üdvözitő Pásztor nelkül.

Noha penigh ez utolsó harcza Rákoci Györgynek szerencsetlen vala
mindazáltal az ellenségnek-is nem esett vala nagy vére hullása nelkül, söt-
lehet az száma Rákoci hadainál több volna; mert a Magyarokba ezent

har-

harczon két ezernél (vagy három) több el nem esett vala, de az ellenségből sokkal is
több, mind fő fő rendek szemelyek; hanem hogy Rakoczi taborának minden
szépsége, java, sok sátori, lövő szerszámi mind kezekben estenek vala.
Melly szerencsétlenségeken megh hü Rakoczi György vitézi batorságát le
nem vetkezte vala, hanem megh Váradon az sebekben vala-is, az har-
czon jol forgódott vitézit dicsiri es batoritja vala, és azon szándékban-is
szellel leveleit folytatván, mindeneket az ellenségh ellen valo ujjab ké-
szülésre nogat vala, és hogy azokkal maga is személlye szerént megh
vélek Eggyütt megh akarna vijni, őket akképpen biztattya vala: U-
gyan-is az sebekben olly könnyen lenni mutattya vala magát, csak halála
előttis két vagy három nappal, hogy már megh gyogyulása felől minde-
nek batorsagossan remélnek vala. És midőn már vitézlő rendei ma hol-
nap az ellenségre valo ujjab menetelekett gondolnák, egy hajnalban Fejedel-
meknek halálát varatlanul és szomoruan megh hallák.

Ez veszett folyt, es szegeny Nemzetünk romlásába telhetetlen Pogány
Vezér, olly kegyetlenséget gondolt vala, a' Portan valo maga kelletetésére,
hogy mind ez harczon, s mind egyebütt szellel az országban valo be jövetel-
tül fogván keze es fegyvere alá akatt és el esett keresztyén Atyankfiai-
nak fejeket, megh nyuzattya, szénaval, szalmaval annak börit megh töl-
teti, és szekereire számonként ugy rakattya vala, győzedelmének jeléül
akarván azokat mutogatni: Söt nagy rakás tallért tölteteván eleiben
valamennyi fejeket eleibe be mutatnak vala vitézi, annyi tallerokkal
ajándékozza vala őket, hogy annyival serényebbek lennének szegény Nem-
Christiani deviant Christianorum zetünk fogyatásában: Mindezek között ez levén legh keservesebb, hogy
néhol az keresztyének fejek nyuzására, keresztyén rabok Atyankfiait, rabjait
állatta, kik midőn az nyubezvitték volna, azoknakis ugyan maga előtt
mingyárt el üttette fejeket: Az kisdedeket (s a' csecsszopokon kivül ki-
ket azzak el hányat vala;) az fejérnéppel Eggyütt rabságra hajtatván.

Tuttára lön csak hamar Barcsai Akosnak Szebenben, hogy Sejdi Passa Rákoczit megh verte, és hadait el széllesztette volna, azert onnan az vele lévö Törökökkel es minden Praesidiumaval ki jövén, a Vezérrel Bonczidanál megh egyezé. Ez penigh minden emberi remenségh kivül, csak az Isten kegyelmességétöl lött vala, hogy midön a Török nem ez illyfelesen, ez jo alkalmatossaggal Erdélynek legh föbb várossiban be férkezvén, onnan ki jött vala, holott mindenek azt itélthetnék, hogy az mostt (: kivált keppen Rakoczi szerencsétlenségét latván:) onnan fakan, az Országnak több részeit is idövel onnan magahoz foglalhatna. Melyben ha mi politica ratiot talalhatna-is ember a Török vezérröl, csak el kell hinni, Isten a ki különb es jobb dolgot czelekedet.

Barcsai Fejedelem edgyütt lévén az vezérrel, arrul tanacskozának az tábornak mellyre kellene innen Bonczidarul indulni. Azert arra vegezék hogy erre Magyar orszagh szélire jönének ki felé; de ez végekben mindenik különböz vala: Mert Barcsai azert szeretti vala az ellenséget az Erdélyi határtol, megh penigh hamar, ki tudni és huzni, hogy mivel hallotta volna Rakoczinak halálos sebekben esését, halálát a Vezér az országban létében megh ne értene, hogy igy nem tartván osztan csak valamennyire-is senkitül, az országban benn ne maradgyon (: mert akkor illyen hirek zengedeznek vala:) és az ö Fejedelemségét is el ne törollye. Az Vezér penigh azert jö vala erre, mert gondollya vala, ne talam Rákoczi, ha sebekben esett-is, de erös vitez ember lévén, hadait ellene ismét megh szaporitvan, vele ismet megh harczolni akarna, azert abban megh igyekezne gatolni. Mindazáltal mi többet mind kettein igy gondolkodnának, =

=Erdöhoz hertelen érkezik a Váradi hiztello portajok Barcsai Akoshoz, ki az üzenet szerint bizonyosan megh mongya, hogy Rakoczi minden bizonnyal megh holt, es ö azt szemével latta volna midön ki nyujtoztatták volna-is. Mellyen Barcsai megh örüle, de megh parancsola a Portanak életre

vesz-

vezetésége alatt, hogy mind addégh, miglen az Törökök az Erdélyi határ-
búl ki nem haladna, senkinek megh ne mondaná: Emez-is abuz tartá
magát, hanem midőn immar ide a' mi Vármunk felé érkeznének, küldi
ezen postát Barcsai Fejedelem a' Vezérhez ez üzenettel és hirrel, tettet-
vén mintha abban az órában érkezett volna, kinek örvendetes hirtévé-
let az vezér megh értvén, 20 aranyakkal megh ajándékozván, el bocsátá.
És mingyárt a' Vezér egynehány ezer Törököket botsáta Barcsai András-
sal, Barcsai Fejedelem testvér öccsével Lécsed felé, ez végre hogy Rákó-
ci Tesét, mellyet Varadrul Lécsedben viznek és késérnek vala, megh
előznék és el fognák; de minekelőtte az ellenségh el érkezett volna, ad-
digh már az testét be vitték vala Lécsedben, mivel hogy effelől tuszt-
ván, siettek vala véle.

Mihelt Barcsai Ákos a' Vezérhez érkezett vala Szebenből, mingyárt
leveleit küldözé széllel az országban, parancsolván minden rendeknek, hogy
fegyveresen mingyárást hozzája gyülekeznének. Kik szót-is fogadá-
nak nagy részint, de az Csiki, és Sepsi Kezdi, s-Orbai székbeli Székelyek
(Kik megh Rákóci életében lenni gondollyák vala:) hozzája nem menének:
mellyen noha igen megh haragut vala, mindazáltal mint most ad más gongya
vala azoknak, és a' több szó fogadatlanoknakis dolgokat csak abban hagyá:
Hanem, mint a' Vezér neki megh parancsolta vala, hogy véle edgyütt járna,
migh az határbul ki takarodnék, keretlen vala engedni, és hogy az országh
igazgató nélkül ne maradna, testvér nagyobbik öccsét Barcsai Gás-
párt, az Itélő Mesterrel Lázár Györggyel edgyütt Erdélyben Locumtenensek-
nek hagyván; maga, némelly fő rendekkel edgyütt az vezérrel ki jőtt vala.

Nem lévén mind eddegh-is a' Portán semmi hir abban, Sejdi Bassa
mint meltetett vagy nem meltetett elő dologban, vijt-é megh Rákócival vagy
nem: Azért tartván attól, ne talam ez had Rákóciból megh nyomattatik;
hogy Rákóci pihenést ne vehetne, hanem ugyan el veszthetnék, ezeken
mas derek Portai erővel Ali Bassa nem Divanyt ülő vezér Kandor-

Fe-

Fejérvárhoz szállittatot vala, ki ott várja vala Sejdi Passának Erdélyben való dolgainak ki menetelit. és mint hogy nállánal fellyeb való vala, olly instructioval bocsáttatot vala a' Portarul, hogy Sejdinek ő tölle kellene hallgatni. Ezeken löt vala ez is, hogy Sejdi Passát az alatt, miglen Erdélyben járna, Ali Passának mestersegéböl Budai Vezérségéről megh-fosztották vala, egy Ismael nevü Passát állatván a' Vezérséghez, ki-is akkor Ali Passá-val edgyütt vala, de megh akkor ebben Sejdi Passa semmit nem tud vala.

Az ellenségh erre való ki jövetelinek hire, immár az emberek között igen zengedez vala; mellytöl mi egesz Városul feleTte igen félünk vala, annyival inkább, mivel immár el hireseder vala mindenütt ennek a' Pogány hatalmas embernek, Sejdi Passának a' Keresztyénségen való rettenetes kegyetlenkedése; kinek sem ebedgye sem vacsoraja (: mint akkor bizonyossan hallatik vala :) addigh jót nem esett, miglen az étele közben, kegyetlen szivének és szemének gyönyörködtetésére, három vagy négy keresztyén raboknak, édes Atyánkfiainak, fövét által maga elött vereket ki nem ontatná, mellyel valoban megh mutattya vala a' vér Tyrannus ember, hogy a' keresztyén vérnek valoban szomjuhozoja volna. Ez-is továbbá, nem kevéssé ijeszt vala bennünket, mivel az is sürüen hallatik vala, hogy megh az országban való bé jövetelekor is, midön a' Hajdúságot pusztitaná, igen emlegette volna Nagy-Bányát, hogy valahol volna (úgy mond) az a' Város de mivel igen gazdagh és kincses helynek hallotta volna (: hiherö talám az egy pénz verésre nézve, mellyböl is a' Városnak semmi haszna, söt illyen állapotban inkább ártalmára vagyon :) ezutt ottan megh akarná keresni. Ezen midön sirankozna minden ember, szinten a' mitül fél vala Városunk az esék rajtunk; mert midön már a' Vezérnek erre való ki jövetelihez Barcsai Fejedelem bizonyos volna, mivel hogy már Rákóczi szeme huny-ta után, magának a' Török erö mellett nagyot tulajdonit vala, jó idején maga titkos pecseti alatt a' Városnak levelet külde, mellyben azt mind az Vezérnek erre való ki jövetelirül tudositá, s mind az itt kün levö Erdélyi főrendeket (: kik Rákóczi holta után megh hozzá nem hajoltak vala :) szemellyék

és

és itt le tött javok felől keményen parancsola; melly levélnek continentiaja szerint szóra így vala:

Achatius Barcsai Dei gratia Princeps Transilvaniae, Partium Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc. Prudentes et Circumspecti Nobis dilecti, Salutem et Favorem nostrum.

Noha mi Kegyelmetektől semmi jót soha nem vöttünk, sőt vétet inkább mint sem valami jót cselekedett volna; mindazáltal mi-is, Kegyelmetek-is keresztyén emberek lévén, akarunk Kegyelmeteket admoneálni, hogy a Vezér ő Nagysága arra Kegyelmetek felé megyen ki: Mint hogy penigh híven Lengyen (: maga semmi nem volt, hanem csak magának akart kapsolni :) hogy az előtti Fejedelemhez adhaerált rebellis Erdélyi Fő rendeknek javok, magokkal együtt felesen vadnak Kegyelmetek várossában. Azért ha magoknak, és városoknak megh maradását kévánnya, azokat a Rebelliseket ki ne bocsássa várossából, se javokat ki ne adgya, hogy mikoron kévántatik, adhassa kezünk közi: Igy tarthattya megh Kegyelmetek magát és várossát, ha azokat kézben adgya. Egyébaránt engedetlenségeért, ha mi kár és veszedelem éri Kegyelmeteket és várossa portán tétetik, magának tulajdonicza: Mert ez had majd semmi (: maga ez-is vala 20000 :) de sokkal több jő most a Ali-Passa Generallal. Eisdem de coetero gratiose propensi manentes. Datum ex castris nostris ad Szász Medgyes positis, die 1. Junij Anno 1660.

Acatius Barcsai m.p.

Elvévén ezen levelet ő Kegyelmek Tanácsul, kötelességek szerént in specie mingyárást Rákoci Fejedelemnek küldötték vala Váradra, egy akkor Városunkban levő postája által: de migh a Posta oda jutott volna, addigh Rákoci Fejedelem megh halván, semmi válaszszája nem jött vala. Azomban Barcsainak-is ő Kegyelmek mingyárt megh feleleték; Hogy tudniillik, nem tudnák hogy ő Nagysága ellen soha-is, csak legh kissebb dologban-is szántszándékkal vétettek volna (: jollehet azt fogta talám orrolni, hogy midőn az felső 1659 esztendőben Rákoci a Fejedelemségét bizonyos conditiok szerént, resignalta, mint fellyebb írva vagyon, midőn akkor a Szemszéd-

ság-

ságbéli Várak úgymint Szamos Ujvár, és Kővár hozzája hajolnának, hogy akkor N. Bánya Városa ha csak köszöntéséért is hozzája követet nem küldötte volna, mivel nagy fenyegetéssel allapottyában, még jurisdictiojan kivül valokotul is hüséget láttatik vala kévánni, mellyben városunknak módgya nem vala; nem oda, hanem Rakoci Fejedelemhez levén Császár ö Felsége engedelmeből követlenségé) s itt ha mitin tudnának, szolgálnának inkább. Azomban az emlitett Erdélyi fő rendek itt városunkban nem volnának, mert a Vezérnek erre jövő szándékát jó idején megh értvén, innen régen javoknak nagy részével edgyütt, ki takarottak volna: A mi javok megh itt lehetne (kitis számán ö kglmek nem tudnának) azokatis az országnak törvénye és tilalmazó Articulusi ellen városoknak, s megh maradékoknakis jövendő busulására semmiképpen ki nem adhatnák. Kérnék azért alázatossan ö Nagát illy károkra s romlásokra való dolgot ö kglmektől ne kévánna, sött a Vezér ö Naga ugyan-is ha lehetne fordítaná ö N. másfelé, s az többi Etc.

Igy reconciliálván a város Barcsai Fejedelemhez, azomban megh indulának és ki hirdetődék Rakoci Györgynek halála. Honnan midőn semmi segedelmet a város nem várhatna, folyamodának a Magyarországi Palatinushoz Vesselényi Ferenczhez, ki már ö Felségétől a Rakoci kezénél lévő néhány Vármegyéknek [illegible] való vissza foglalására, és azoknak az ellenség ellen való megh oltalmazására, feles Magyar és Német hadakkal alá indult vala, és akkor Eperjesen commorált vala. Kinek sessény posta által Barcsai Fejedelemnek fellyebb irt fenyegető levelének continentiáját megh küldvén, s az ellen Protectióját kévánván; bizonyos számú Németeknek városunkban való küldése által örömest succurrált vala, de azt a város követe, az üzeleiben adott instructio szerént nem acceptálván, egy nagy Provincialis levelet küldött vala maga pecséti alatt: Azomban Barcsai Fejedelemnekis külön

irt

irt vala, dehortalván afféle fenyegetéstöl, és az ö Felsége Városon
tött vagy tejendö valami eröszakos kártételtöl (: mivel hogy Városunk
mingyárt Rakoci szeme hunyása után, az ö Felsége hüségére tért vala
vala, noha a' Romagini praesidiuma valamit haladot vala, mint alább
irva vagyon :) De az mígh Palatinus Urunktol mind egyik, s' mind
másik oltalma hozzánk érkezék, addégh az Ellenségh hozzánk érkez-
vén, véle valo vásárunk, az alább irt mod szerent, veghez-is ment vala.

Barcsai Ákosnak meghadatván a' Város resolutioja, Sólyomkö alatt levö
Táborában (mivel hogy már addégh érkezett vala, az ö Tábora penigh az
Törökétül különvala az országh részéröl :) üzent aggyal az Városnak
illyen levelet küldöt vala : Acatius Barcsai Zi · Pruden' Zi ·

Kglteck 8 Jsten költ levelét elvöttük, mellyben mint menti magát,
és minket mire kérjen, értyük : Mi eddigh-is Kglteck között levö Isten
Ecclesiaját respectalnok, s' azért intettük, utolso veszedelmet magokra ne
vonnyon, hazájok arulóinak protegalásával : Nem-is tartozunk többel
hogy mind azt a' mostan halva fekvö Meltoságos személyt Török ellen valo
fegyver fogásra azok tanácsolták, mellyel a' hazát minemü veszedelemben
hozták, a' változások bizonittyák ; igy Kglteket-is azon veszedelemben ejtik,
ha magát észre nem veszi. Azért mégh-is intyük Kglmesen Kglteket,
jol megh gondollya, egynéhány árulo emberekért magát veszedelemben
ne ejtse, mert csak harmadik hálo helyre-is közelebb megyünk Kglteckhez ;
azért hozzánk valo ki jövetelit ne halassza, beszélgethessünk Kglteck-
kel mindenekröl : kit elmulatván, ha mi alkalmatlanságh követi, ma-
gának tulajdonitsa Kglteck. In reliquo, Eidem Zi · Datum ex castris
nostris ad Sibo positis. 10 Junij A 1660.

Ezek, és többek ehez hasonlo levelei Barcsai Fejedelemnek nyolcz vagy
kilencz egymás után csak hamarjában érkeznek a' Városhoz ; mellyek
miatt

miatt nagy anxietasban valának annak Előljárói, tűnődvén azon mit kel-
lene légh egyenesebben ollyat fel találni, melly a Varosnakis megh mara-
dására (: mivel hogy a' nagy erőnek nem resistalhatna :) hűségenek oda az
hova már Követesek kezdenek lenni Rákoci halála utan, bantodás nél-
kül valo megh maradására, és egyszersmind az ide futott fő rendeknek
javokra nezendő Atyafi szeretetönk is ellene nem lenne. Mert legh elő-
ben is azoknak javainak ki adása, vagy csak arestálása miatt is gondol-
hato dologh vala, hogy jövendőben vagy törvényes (noha ugy ember nem
annyira tarthatott volna, mert a Magyarok köz mondások szerent, A'ki
erősseb, a' hatalmasabb.) vagy erőszakos és törvénytelen uton (: mely-
nek ez igasságh vesztett üdőben nagy előmente vagyon :) vagy mostan
hamarjában a' Varos, vagy idővel annak posteritasi, megh habitattathat-
nak, és azon bonumokban duplummal vagy triplummal valo refusiojára
kenszeritettethetnek, mint illyen példa tőrtént ennek előtte is Varosun-
kon. Más felöl pedigh az is igen bajos és veszedelmes vala, hogy
ha a' Varos Bartsai Fejedelem kévánságának nem annuálna, utolso pusz-
tulással fizetne ne talám a' Pogány fegyvere alatt miatta, mint maga
fenyegetése is tartya vala levelének utollyan.

Mind ezek között akadályok között ez tetzék ugy tetzék ugyitére középes illendő
dolognak, hogy mint maga is Bartsai Fejedelem, a' hozza valo kime-
netelt intimálná, küldetnének bizonyos Követek hozzája, talám, mint
hogy keresztyén embernek irna s tartaná magát, coram ugy complanál-
hatna ember vele a' dolgot, hogy mind egy s mind más részrül jobban esnék

Azért közönséges végzésbül valaszták vala Követségül hozzája
a' Tanácsi rendbül Váradi Mihály, az Communitas közzül, Váradi
Borbély János és Végh István Uraimeket: kiket die 12 Junij Sós kajnat-
ban Taborára (: melly a' Törökkel edgyütt Monoráknál kit megh száll-
ott vala: kik által tisztességes ajándékokatis küldöttek vala ö kegyel-
mekneki, ugymint egy virágos tabas, szép aranyas ezüst pohárt

Es

másfelszáz tallert, mellyel a' pohárt megh töltvén, úgy presentálták
nékie, ezek mellett egynehány szekér élést-is; azon könyörögvén az vá-
ros ezen bévállott követei által, hogy előbbi kivánságát letévén, az
Erdélyi fórendeknek iainak ki adására az várost nekénszerítené; és
az vezérnek-is haragját, ha ollyat ismérne, csendesítené, várasunk
maradhatna békével az Török hadak miatt.

De mivel a' Vezérnek ez hadakozása és táborozása alatt mindenütt
való nagy kegyetlensége igen el hírhedett vala; és az Debreczeni Tanácsal
való fene czelekedeti-is (: hogy tudnillik azoknak számok szerint czi-
naltatván a' nagy karokat, nyársokat, által vélek úgy huszszolatttya
és ölette által rettentö s az nagy sarczolásra kénszeríti vala:) igen fen-
forgyk vala, és ez mindeneket irtóztatván, nem igen örömest válnak vala
emberek, kik ez követséget örömest fel vállallyák vala Barcsaihoz;
mivel ha maga keresztyén ember vala-is, de ütte és minden hatalma,
dolgainak cselekedeti egyedül a' Vezértől függ vala. Effele ke-
gyetlenségért, vagy valami rabságtól azért a' fennmegh irt követek is
méltán félhetvén, addégh el nem indulának, hanem kivánságokra
az D. Tanács és város megh mondatá ö kglmeknek, hogy ha ott valami
sarcznak summanak impositioját rá terhelteinének, vagy egyéb valami
rabságh és szerencsétlenségh által megh szorittatnának-is, abban bizonyo-
sok legyenek, semmiképpen oda nem hagynák ö kglmeket, és ha különö-
ben nem léhetne-is, de még ö öltözeteket is le vetvén és pénzé tévén ki
szabaditanák ö kglmeket. Ez bizatastol a' követek jób szívetvé-
ben, Isten hírivel Barcsai Táborára ki mentenek vala: Az Beadatto-
sok-is Sellyei Pál és Nánási István uramek, magok nevek alatt igen
szép könyörgö levelet küldvén nekie, várasunkra következendö
romlásnak el távoztatása felől.

Ugyan ezen napon, midön már megh jo hajnalban az város kö-
vetei el indulának, és jo utban-is voltak volna; az alatt Barcsai

Fe-

Fejedelem emberét küldötte vala be a' Taborrul, a' városnak sacoltatására, ugymint egy Maramarusi Nemes ember Budai Sigmond nevü igen kedves, es humora szerént valo Fö ember szolgáját, ugyan Maramarusi Fö emberrel Sztojka Simonnal, és sok egyeb adjunctusokkal, kik mindnyajan a' prédat igen keveslében lesik vala: Ki az nap estve felé erkezvén bé, más nap, ugymint Vasárnap jó reggel 14. Junij, az B. Tanácsnak, Barcsai Fejedelemnek illyen tenor alatt levö Credentionalis levelet igen nagy fastussal praesentalta vala:

Acatius Barcsai etc. Prudentes etc. Ez mostani hábortu állapatokra nézve, Kglök megh maradására vigyazván, ez levelünket megh adó Becsülletes Hivünket Nemzetes Budai Sigmond Uramat küldtük Kglökhez, szoval üzenvén Kglöktöl általa; kegyelmessen intvén Kglöket lássa becsüllettel, és nevünkel mondando szavainak tellyes hitelt adván, igyekezzé is ahoz magát, ugy alkalmaztatni, hogy az ajtajok elött levö veszedelmet magokrul hárithassa el; kévánván Istentül Kglöktöl békességes megh maradást. Datum in Castris nostris ad Sükelmed, 12 Junij Anno 1660

Ez levelet Budai Sigmond megh adván, szoval valo üzenetit az Fejedelemnek ekképpen refirála, a' mint arra többire szorul szóra reá emlékezem: Midön ugymind az én Kgls Uram eö Nagá látná, hogy ez egész darab föld, s abban Kglökis a' Romai Császár eö Felsége oltalmátul megh fosztatott volna, akart keresztyeni indulattyabul Kglök javára vigyázni: Mert tudván a' Vezér eö Naga-is, hogy ez két vármegyék, s Kglök-is megh holt Rakoci Györgyhüségében volt volna eddigh, és hogy megh mostan-is Kglök várossában, sok pártos, áruló Erdélyi fö rendeknek javok volnanak, ezeken a' Vezér Kglök ellen felette igen nagy haragra gerjedett, annyira hogy el végezte vala, hogy Kglök várossát kedvezés nélkül porrá és hamuvá tegye, s lakosit rabság-

rabságra vigye: Mellyet az én Kglmes Ura eö Nága megh értvén, a' Vezér elött kétszeris térdre borult, s-ugy esedezet, ebbeli szándéká-nak, s-Kgltek romlásanak el forditasaért; de különben semmire nem vehette, hanem utollyára magának az én Kgls Uramnak igire-tet kellett tenni Kgltek képében, hogy csak kedvezne a' Városnak mind a' Pártos Uraknak javokat ki adná, s-mind pénz beli ajándék-kal Kgltek kedvét keresné. Igy azért az én Kgls Uram, sok töre-kedessel kegyelmet nyerhetvén nagy nehezen Kgltek Városának, hogy eö Nagának böcsülleti a' Vezér elött megh maradgyon, mivel hogy az én Kglmes Uramnak megh parancsolta, hogy az mint igire Kgltek képeben, az dologh a' szerént megh legyen; Kgltektöl az én K. Uram azt kévánnya, hogy a' mint ezelött-is Kgltek eö N. megh irta volt, az Erdélyi pártos Uraknak, Kgltek Várasaban levö minden javokat, hitszerént fel circaltatván adgya kezemhez; Várasanak penigh, s-magoknak megh maradasaért fizessen 40.000 tallert. Egyebaránt, ha Kgltek ezekben az én Kglsuram jo intésenek, és kévánsaganak nem enged, ezen orában (:a' mint parancsolatom vagyon rola:) eö Naganak hirt adván, az ellenségh minden hatal-myal Kgltekét mingyárt el boritya, és egy labigh rabbá ejti, s-vá-rosát porra teszi: Ebben penigh semmi késedelem nemis lehet. Z.

Ez szomoru követséget emlitet Budai Sigmondnak a' B. Tanács megh értvén, Biro úr által valo replicatiojokban legh elöször-is igen köszönék a' Fejedelemnek a' Városnak megh oltalmazásaban valo keresztyeni munkaját, es a' Vezér elött valo törekedését; Annakután-na megh mondván azt-is, hogy a' Várasban sem magok az Erdelyi rebellis (mint ök nevezték:) Fö rendek, sem javok nem igen volnának mert a' sok változásokat latván, jo idején magokkal edgyütt bátor-

sá

ságosab és erössebb helyre költöztették, megh a' Fejedelem eö Nga elöször-szöri admonitioja elött, mint azt akkoris eö Nagának tuttára attak volt. A' mi pedigh a' saczolast illetné; nem hogy 40000 tallért, de csak 5 avagy 6 százat is nem tudna a' szegény Város (:kivaltképpen illy hirtelen:) honnad szerezni, mert mind magára nezve, a' Város sovány, és jövedelem nelkül való hellyen volna, s mind pedigh ez egynehány esztendöbéli sok káros változások, s költségek érten azt, annyira el fogyot, szükült erszénnyel volna, hogy sokan csak alegh tengetnék a' Város lakosi közzül magokat: És mivel mind ezeket a' Fejedelemnek megh irtták volna, kérik vala eö kglmek erössen, varakoznék a' követeknek haza jövetellekigh, latnák eö Nga mig oda valaszt bocsátana azokat-is. De ez mentsegekre eö kglmeknek Budai Sigmond csak igy felelt vala: No kgtek lássa mit cselekeszik én sokat nem várakozhatom, mert parancsolatom vagyon rola, hogy megh ma a' Taborra ki mennyek: Tudom az én kgmes Uram, a' kgtek követeinek is csak illyen valaszt ád, Azert én a' kgtek valaszát eö Nagaanak mingyárt megh viszem, de bizony ha kgtek ez jó alkalmatosságot nem veszi, veszedelmet hoz magára.

Evel Budai Sigmond szállására térvén, mingyárást tiere levele által az itt való valaszt az Fejedelemnek tuttára adá, és mivel hogy vövé eszében, hogy a' Város mind a' ki bocsátott követek által, s mind pedigh ujjonnan a' Fejedelemhez küldendö levelek által, a' Summájának el fordítása felöl supplicálnának, hogy Urának kedvet tehetné, és büsülleriben-is megh ne fogyatkoznék (:mivel hogy fel kérkedett volt a' Fejedelemnek, az mint ez után ki tetzet, hogy csak bizzák rá, eö az Várost megh sarcolattya:) megh irá a' Fejedelemnek, hogy a' Várost sem a' követek instantiajára, sem levelekre saczolás nelkül ne engedné, mert ö immár azt, hogy rá bizatot, minden bizonnyal veghez vinné, és ha csak tiz ezer tallert sarcolhatna-is, jó lenne uti költségre. Innen

lön

©BCU Cluj

-lön osztán, hogy az Város Követei is ezaránt a' Fejedelmet semmire nem
vehették, hanem csak a' lött válaszok: Budai Uramat bé küldöttük, és
a' dolgot eö kezére bíztuk; mint alább maga levelébül is ki tetzik:
És az alatt míglen a' Követek oda ki jártanak, jöttön jött levele Budai-
nak a' Fejedelemtül, kik közzül egyikében ugyan nevezetessen megh-
írta vala neki, hogy tíz Ezer tallérnál alább a' Városnak megh ne en-
gedgyen; mellyet is Budai Sigmond írására nézve írt vala:

Igy látván a' Város a' kénszerítő és siettető nagy szükségét, azt is
sejtyk mind Barcsai Fejedelem írásábul, fenyegetésébül; s mind hozzá
hasonló álnok szolgájának Budai Sigmondnak, azont erősítő rettenetes
átkozódó esküvésibül el hivén, hogy egyarallyában a' dolog nem csak
magától a' Fejedelemtül, hanem az Vezérnek is akarattyábul vagyon,
és ha a' Város megh nem sarczolna, netalám tellyességgel az ellenségtül
el pusztíttatnék. Azért a' Városnak becsülletes Elöljárói, alkalmas
tanácskozás után (: a' mennyire az igen siettető dologh engedte:) jób és tana-
csosab dolognak ítélék azt, hogy valamiben leghalább lehetne, egyez-
nének megh Budai Sigmonddal (: mivel arra a' Fejedelemtül tellyes hatal-
ma volna:) és igírnének a' mi lehetne, s vallana inkább értékében az
Város kárt, mint sem tellyességgel el rontatnék, és Istennek illy szép
gyülekezete az ellenségnek fegyveré vagy rabsága miatt el veszne, s
szélledne, mellyben csak egy gyenge lélekecskéis, a' szörnyü ijjedségh
miatt többire kétszegbe ejtő félelme is nagyobb lenne, mint sem egy-
néhány száz vagy ezer Tallérnak fizetése, melly már kezdetvalais lenni.

Mire nézve a' Városnak Elöljáróitúl maga is Budai Sigmond jö-
vén menvén, és hozzája követekis egynehány úttal küldettetvén
kezdék tractalni a' Summának dolgát, annyira hogy sok fáradság
és törődés után (: mivel megsmondotta vala rettenetes átkozódó és-

kü-

kűvenet, mellyből igen jól tud vala, hogy annál alább nem szállana) az tizezer tallért megh kellették igirni; és ez mellett azt-is megh engedni (: mert egyéb aránt kezet a' város ellen nem adatta, és bizton sem atta vala :) hogy az Erdélyi Ságtos tsak itt való depositumokat maga fel tudakozzama, és kit kit szállásárul el hordatván, kezéhez-is venné.

Ez dolgh annyival siralmasabb vala, hogy ez szinten az Urnak napján történvén, az igirt tettenetés Summanak depositiojára, vagy öszveszerzésére, semmi haladék csak más napigh-is nem engették, hanem hogy más nap, ugymint hétfőre reggelre készen lenne, a' kegyetlen ember erőssen parancsollya vala, noha megh mondaták neki, hogy ha egy rakásban volna-is az a' nagy Summa pénz, csak az fel olvasására-is az az idő kevés volna; annál inkább hogy az készen nem volna, hanem egyjünnen másunnan kellene ki telni sok üdő mulással; de erre ő nem hajta semmit.

Azért, mint hogy a' publicum ærarium a' sok közönséges expensák miatt igen megh ürült vala, és mind csak mi kicsiny része-is ki nem telhetnék; kellétett vala ez terhet a' szegény város lakosira vetni, a' hirtelen való szükségh azt hozván: Azért minden fele azillezékra szerént bizonyos embereket kiküldettetvén, házankent mindeneket erőssen megh parancsolák, hogy valaki életét, fejét, támsat, feleségét, gyermekét, javait ki szerette, a' szerént a' mint étzeke volna, aranyat, tallért, ezüst markát, poltura és garas pénzt, tartozna és fejevalaságaban hozna és adna minden késedelem nélkül közönseges helyre: Mellynek olly foganattya-is lőn Isten áldásából, hogy valakitül mint lehet vala, ez szükségre igen hamar alkalmatost adakoztanak vala; melly Summat kivált keppen gyorsabb vala néhány ezer Tallérokkal kölcsön adásával Nehai j. e. Banyai Samuel Deák, akkori betsülletes Fő polgár. Ez-is penigh Istennek kegyelmes gondviseléséből lött vala akkor, hogy az habornu üdőre nézve sokan külső Varosi és Falusi idegen emberek közzül, egyéb javokkal edgyütt

Feles

feles költségeketis oltalomért várasunkban bé talállyák vala hozni; mellyeket szeksgel arra rendeltetett emberek által, ejjel és nappal szállásonként fel cirkáltatván, ez szükségre el szedték vala, kinek kinek penzenek számat, mind külsőket mind Város lakosiét Regestrumban tévén, az ezüst márkákkal edgyütt; Edigy csak hamar, úgymint másnap délleste az tizezer tallér, tallérul, aranyul, goltura pénzül, és ezüst markánul megh szerezték egészlen: A' Balás deák Janos Ur házánál lévén Percepturok, ugyan maga ő Kglme, es Petri István i-váradi Borbely Janos Uramék. Egyébaránt ha az idegenek depositumok nem talált volna lenni, ez Fejedelmi tárházhoz illendő tettenetes summat, nem hogy illy rövid, de hoszszu üdőre-is, a' Város megh nem szerezhette volna: Az Erdelyi Urak javokat penig, minden szállásokon maga Budai Sigmond hit szerént fel cirkáltatván, maga keze alá szette és hordatta vala, es minekutanna azokbul a'mit, es mennyit szeretet magának el kusporitott volna, annakutanna Kővárban, az oda valo jószágának szekere által fel szallittatta vala, mintegy 15 szekerekkel.

Ugyan ekkor az emlitett Kő-varat-is Barcsai számára, az ott valo Presidiumbul Rakoci hüségéről alattomban hozzá hajlott nemelly czintalan hizelkedő emberek, alattomba fel adták vala: Mikes Janost, Rakoci Fejedelem ött valo akkori Fő Capitannyát, két Porkolábokkal edgyütt megh fogván, és Barcsai Tabbórára ki vivén; holott Barcsai egyik Porkolabnak fejet véteté, mást-kat Mikes Janossal edgyütt (kire igen harag szik vala, mivel az Báttya Mikes Mihály Rakoci Cancellariussa, és Barcsainak minden dolgainak akadályozója vala:) varadban fogságban küldé, ki az obsidio alatt, ezen esztendőben ugyan ott megh holt vala.

©BCU Cluj

Midön a' szegény Város, a' nagy summának megh szerzéséért ekkeppen
bajlódnék, azalatt a' Város követei-is Barcsaitul békeségbe megh ér-
kezének, ugymint Vasárnap délben; kik látván, mise vötte volna az Vá-
rost Budai Sigmond az idö alatt, migh ök oda ki jártak, csak elalmélko-
dának és busulának: Megh is mondák, hogy a' minkeppen ötkün bizonyos-
san ki tanulták, a' Vezérnek ez sarczoltatásban megh hire sem volna, ha-
nem csak a' Fejedelemnek és Budai Sigmondnak istentelen mesterségek-
bül, pénzre való szükségekböl volna minden dologh, mivel hogy lárma, hogy
a' Pogány nagy ereje mellett, az megh maradásert, rá vehetné a' Várost: A'
melly ökön lött vala az-is, hogy a' Város követeit ~~sem~~ szemben nem jutatta,
söt künn lévöket is tiltotta a' Vezértül, külön lévén Táborok egymástul,
noha a' Várost mind arra biztatja vala, mint-s-hogy romlana az ellenségh
miatt, ha kévánságának nem engedne; azmint hogy a' követökkel-is
többire inkább csak azt tractálta ötkün-is, a' mit Budai Sigmondra
bizot vala, és azon követek által küldött valaszteti levelében is csak
azt inculcallya vala, azmint akkori resolutioja szerint szóra igy vala:

Acatius Barcsai etc. Pruden. Salutem & etc.

Kgtek levelét hozzánk bocsatot ~~Atty~~okfiai megh adák, gratulálko-
dását és egyéb kedveskedéseitis jó neven veszszük. Levele érkezése
elött küldtük volt bé kgtekhez Budai Sigmond uramat, kinek sza-
vainak hogy tellyes hitelt adgyon, jó akarattal intyük; egyebiránt hogy
ha eö kgme által való requisitionk haszontala lészen, bizonyosan tudgye kgtek,
hogy szintén a' Tábor elébb haladna-is, elégséges vendégh fogh látoga-
tására térni kgtekhez. Azt-is jól szeme elött viselje, Erdélyböl oda futot
árulóknak javokat szorgalmatossan fel keresse, s adassa Budai Sig-
mond úr kezében, mert ha occultalni kezdi, ha mi kár követi, nekünk
ne tulajdonitsa. etc. In castris ad Mono. 12 Junij Ao 1660.

(Ugyan ekkor az itt való Prædicatorok levelére-is (: mellyrül fel-
lyebb emlekezénk.) Barcsai megh felelt vala, mellyben lévén némine-
mü fontos dolgok, szont szóra az-is ide inseraltuk, igy következik:

Aca-

Acatius Barisai z[?]i. Reverendi z[?]i. Salutem &c.

A' Kgltek levelét el vöttük, abban be foglaltatott Kgltekhez tartozó
kegyes intését-is értyük: Csak hogy a' mint Kgltek már régen láttya, az
Istennek közöttünk levő tüzes és véres ostorát, afféle intéseknek, az előtt
a' Község előtt kellett volna Kgltektől lenni, a' reánk tódult nyavalyáktól,
vagy megh előzésére, vagy penigh azoktól való ki szabadulásra; tudván
Kgltek, ennek a' szegény Hazának kültö megh maradását, Istennek bölcs
intéseitől, csak a' Hatalmas Nemzethez való köteles hüségnek megh tar-
tásátúl függeni (mellynek bűneinkért alája vettettünk:) megh kell ad-
nunk Idvezitönk tanáttsából, mind Istenét, s-mind az Császárét: És mivel
a' Lelki pásztoroknak a' Sukolat nem csak az Istenhez kell tanitani; hanem
arra-is, hogy annak a' ki Isten szerint való, és nem török Urok, alhatatos-
san szolgallyának, reá kell oktatni. Ha azért Kgltekre valami bünte-
tés esik, nem a' mi vétkünk, holot mind Isten, s-mind környülöttünk, és ü-
gyünkben forgott emberek tudgyák, hogy a' mint tőllünk lehetett, látván
a' maga veszedelmére megh bolondult Nemzetnek, utolsó romlására, hajat
homlok menését, valamellyeket megh maraszthatására, Istenes utakon és
módokon el követtettünk, mindeneket el követtünk; melly dologban való
jó forgolodásunkat, ha mások vagy vakmerőségből megh szeretnék, vagy ge-
nyk gonosz lelki ismerettel megh gátolták, az igasságh hellyében nem kü-
lömben mint Baruc és Jeremias ellen, a' Zedechias és Passur Pap hamis
Profetáival eggyütt minden hazugságot költvén, Isten előtt a' mi lelkünk
ne adgyon számot; ha ez Hazára csak nem a' Juda Nemzete romlása
következett Isten és Császár ellen való alhatatlan s-vakmerő rosz maga-
viselésiért. Mindazáltal keresztyén lélek lakván Isten kegyelméből
bennünk, mi ennek a' Hazának nemcsak hozzánk való háládatlanságát,
hanem ugyan magunk, és hozzánk tartozók utolsó veszedelmére készitet
és gyakorlot gonoszságát-is nem nézzük eddigh-is, hanem az Isten dicsős-
ségét, és közöttünk való Országának elemozditását, mellyben volt az mi
idvösségünkre való igazgatattásunk-is, magunk és szerelmesink életének

fellyeb

fellyebb becsüllyötök; igyekezzünk azon, hogy Isten úta, a' rajtunk uralkodó Hatalmas Nemzetnek méltó haragjától következhető, nagy és végső romlást megh orvosolhassuk, tudván azt, hogy a' valóságos kegyelmességh, és egyenes igasságh a' Fejedelmeknek tulajdona: Igy azért Fejedelmi tisztünk szerént, Isten kegyelméből, teste szerént vallásunkat, Kgltek közzűl való kiszaggattatásáról megh oltalmazni készek vagyunk; De mivel az bűn, mellyért az Ország szenved, közönséges, Kglteket sem chattyuk megh valami szeretetről, holot mostis alegh verhettük el a' Vezért róla, hogy Kgltek Városa alá ne mennyen, melly dologh végett Budai Zsigmond Uraimékat küldöttük Kgltekhez. A mint Kgltek írja, ezekkor indult inkább érettünk való imádkozásra, mivel a' Christus igájának nyakunkra való felvételére és hordozására igyekezünk: Ezután-is Kgltek nem egyébbe, hanem az ő dicsősségére néző jókban találja megh Isten érettünk, mivel azon igyekezünk Isten után, a' miképpen az Isten Országa megh vetése miatt pusztult el Országunk, úgy annak betetelével és megh tartásával állattassék helyre, hogy testi békességünknek fundamentuma, legyen Istennel való igaz békességünk: Nem-is kévánnyuk hogy Isten éltessen, és ebbéli tisztünkben hadgyon egyebként (: jövendölés volt ez, s-ki-is tölt:) hanem ha az ő dicsősségére, szent házának épületire tészen uralkodásunk; tudván azt, hogy a' mennél nagyobb hivatalunk, annál terhesebb üdvességünkre való juthatásunk-is: Azért úgy akarunk Fejedelmeskedni, hogy ne csak névvel, hanem igaz valósággal, mind magunknak, mind Országunknak, Isten legyen Fejedelmünk. In reliquis etc. Ex Castris ad Nono positis 12 Junij A° 1660.

Ez levele Barcsainak igen szép és helyes vala, mindazáltal mind ezekkelis csak dolgát palástolá, hogy effele keresztyén emberhez illendő szép beszédekkel annál inkább a' Városnak elméjét a' nagy Summának könnyebben való adására hajtogatná, mellyhez, noha írja, de a' Vezérnek ugyan semmi híre nem vala, sem a' Városnak kártételére és romlására semmi igyekezeti nem vala: Mindazáltal ez akkor homályban és kétségben levén, mind Budainak ámitására, s-mind

az

az Fejedelemnek színes írására lépett, hogy a dolgok a vezér parancsolattyábul volna, és egyebként a város romlására juna, mindenek inkább hiszik vala: Annakokáért másnap délre az Tízezer tallért, aranyul, tallérul, ezüst márkául, valami kevés polturá és garas pénzül, a város nagy terhe öszve szedvén, nagy szívbéli szomorúsággal, és könyhullatással-is Budai Sigmondnak kocsijára kezhezatták vala; melly summa pénz, mivel hogy az lakosoktúl is ugyan, de nagyobb részént idegenektül és kívül valóknak depositumokbul tött vala, ezzel az szegény város illyen nagy adósságban esett vala, mellyet azután következendő esztendőkben a város lakosira adóul felvervén, kinek kinek egyszer másszor ugy fizetik vala, mellynek nagyobb része még is ez mai napon is fen vagyon, áradván naprul napra mindenünnen az szegény városnak haszontalan költsége, a veszedelmes időkre lépett, mint némellyekrül alább is emlékezet vagyon. Az Erdélyi rebellis urak javait pedigh Kővárban, ott való Udvarbiro Száva Mihály gondviselése által, szállíttatta vala, onnan mindenféle szekkel, az mint a Fejedelem es Budai akarják vala, azok-is el prédáltatva, mellyek ugyan számos, es Fő rendekhez illendő szép jók valának.

Illy nagy káros fizetésben telék Barcsai Fejedelemnek, Budai vezér hadával együtt hozzánk leszel való elmenetelé: Nem-is említvén, magának Budai Sigmondnak és Adjunctusinak adott két vagy három száz tallérokbéli honorariumot, a vele való sok cselédnek, és a Tábornis kinn levő fő fő rendektül való különb különb nehány rendbéli sok gazdálkodásokat. És noha valóban keserves és siralmas vala illy rettenetes nagy summának ki fizetése, annyival inkább, ha azt nem veszedelmünknek s Pogány által es beső romlásunktúl el fordításabul, hanem maga gonosz és telhetetlen indulattyábul, az ellenség hiseneltül vonta es sotulta Barcsai Fejedelem a szegény városon (: melly noha akkor, s azután annál inkább, ugy hirdettetet, mindazáltal

ugy

ugyan nem nyilván való dolgh lévén, annak itéletit a' szegény város az igaz itélő Istenre bizta.) Mindazáltal el hivén azt, a' karmint t-akár hogy lött, hogy Isten bününkét latogatásáért boczátotta reánk, eö Felségének kivált keppen való kegyelmességébül lött, hogy ő Felsége nem magunkat es szerelmesinket személlyekben, sem Városunkat rontásában (mellyet az ellenségh könnyen egy flestő lövéssel megh mivelhetvala, ha ő Felsége szivét megh nem lágyitotta volna hozzánk:) hanem világi s-veszendő értékünknek ki adásában büntete, es ezáltal eszköz szerént végső romlástul megh menté Városunkat; kiert-is szent nevé magasztalására, mind mi, s-mind a' következendő Népek, kötelesek vagyunk.

Ugyan ekkor a' szemszed Feltö Bányai Atyafiakatis Barcsai Fejedelem nem hatta vala effele büntetés nelkül, hanem emlitett Budai Sigmond által azoknakis Városokon ezen okkal mint mi rajtunk 2000 Tallerokat vontot vala. Ez prédákkal a' ket Városon iszákjat Barcsai jol megh töltevén, szemszedségünkkel az ellenséggel eggyütt Szathmár felé ala takarodék: Holot Szathmár várat gyenge s-keves Praesidiummal es Munitioval találván, midön a' benne levö kevés népet deditiora intette volna fenyegetéssel levelé által, latván azok is vele levö deák Törökeröt, megh ijjedvén, csak könnyen hüségére hajlottak vala, megh esküvén nekie: holott a' Praesidiumnak Barcsai megh fizetvén, es azzal-is mint egy el foglalván a' várat, es Kökenyesdi Gyérgy hagyatván Vice Capitannak benne, onnan-is alább ugy ment vala.

Innen való eltavozása után, e kigyetlen Pogány Sejdi Passa Fehérvár felé kezde nyomulni, magával Barcsay Fejedelmet-is el vivén az emlitett Vezér, avagy Szerdár: illy okon pedig egyezett meg, hogy Jenő felöl jövő Nagy Szerdárnak Ali Passanak (ki a' Török Császar felségének Attyafia vala, es az alatt, mig Sejdi Passa Rakoczi Fejedelmet persequalta, ujjab nagy eröwel, a' ren Fejedelem esejének megrontására, ha Sejdi nem talált volna bitni vele, s-mind pedig

ő vá-

Váradnak meg szállására, a' Portárul biztattatot vala: s mind ma-
gát a' Rakoczin való győzedelemmel, s mind Barcsay Fejedelmet, a'
Portához való nagy hűségével, bé mutatná, s-ajánlaná, nem tudván
abban semmit is, hogy a' Portan, az alatt, míg ő ide járt, degradálta-
tot, és hogy nem csak Szerencséje, s java, de meg élete is, Ali-Passának,
mint nállánál nagyobbnak, s-kedvesebbnek, hatalmában adatott volna:
Mellyet, akkor vőn észében, mikor Ali-Passával, Jenőtájár szemben lön,
holot, sem olly kedvessen, a' mint reménli vala, nem látá s fogadá Ali Passa;
sem penig Táborával el nem bocsátá: mert ő a' győzedelemmel csak el
akar vala menni, hogy már a' Portára, Ali Passa mellől; és látván hogy
Váradot is akarja meg szállani, abban együtt Ali Passával nem akar
vala lenni, mivel ő a' Váradiaknak hit levelet adot vala annak előtte,
hogy a' Várat Török meg nem szállaná: hanem Táborát Táborával con-
jungálván, magával járni kénszeríté; Mellyen is Sejdi igen meg-dühöd-
vén, mostanában kételen szavát kellett ugyan fogadni Ali Passának,
de Váradnak meg vétele után, engedetlenkedvén Ali Passához, sőt egy
tölle el menetten, hadait fel támasztván, s-Ali Passa Táborábol két-
feles embereket maga közül: mivel igen véren folyó érvis fene hívja
volt: meg ölvén, emezis Táborát ellene s-hadaira fordítván, mind
magának Sejdinek genosz lelkét testébül ki tergette, s mind par-
tos hadait, nagyobb részint, le vagdatta, a' Temesvári mezőn; egy
fizetet meg Isten csak hamar nekie, Rakoczi Fejedelmen, s-Nem-
zetünken űzött Istentelenségért.

Barcsay Fejedelem is ugyan ekkor, Udvarlására sietvén, s-menvén
Ali-Passának Jenőhöz, Portához való hűségéért, s-Rákoczinak
üldözéséért, láttatot kedvessen Ali-Passátul; és noha kívedzet
volna vissza székibe, fogatván, Szebenben, és egyebkéntis lött szenve-
dése Rakoczitul, melly miatt nem táborozott, hanem nyugodalmat
kívánna, de semmiképpen el nem bocsátá, hanem magával Várad alá
el vitte, és az egész Obsidio alatt, ott tartotta, s szenvedtette vala;
mind

mind a' vele-levő Urakkal, Fő Rendekkel, ugymint Váradi s-Jenei Fő Capitany Haller Gáborral, s-többekkel Eggyütt; Sőt annakutánna, a' Váradi Obsidio alatt, nem mindenek tetzvén Ali-Passának, mind Fejedelmet, s-mind Haller Gabort, vasban verette vala, s-megadatván a' Vár, 24 7bris őket bekevel hara borzattatta vala.

Biblioteca Centrală Universitară CLUJ

©BCU Cluj

©BCU Cluj

E kézirat másforrásától ki van adva a Mikó Imre gróf által indított Erdélyi Történelmi Adatok IV. kötete 219–316 lapjain.

Dr. Szádeczky Béla, ki az Erdélyi Múzeum és Egyetemi könyvtár kézirattárát évekig gondozta s anyaga katalogizálásával is huzamosan dolgozott, tüzetesen összehasonlította az Erd. Múzeum kéziratát ezt a példányát a kiadvánnyal s az eltéréseket három darab kis ívrétben mért papír-cédulára feljegyezte. Ezek az eltérések a következők:

A kiadásból hiányzik:

a kézirat 11a levelének felülről számított 7–10 sora. Ugyanott az alulról számított 3–10 sor a kiadott szövegtől eltér és részletesebb.

A 11b. levél második bekezdése a kiadott szövegből hiányzik.

Ugyancsak hiányzik a 12. levél második bekezdésének utolsó három és fél sora s a 13a. levelen a 11. sortól a szöveg 2/3 része.

a 17b. levelen alulról hat és fél sor
a 17a " felülről számított négy sor
" " " alulról 5 és fél sor
a 31b. lev. közepétől (Megyek Isten... -től) a 32a. levélről az utolsó öt sor.
A 35a lev. 2. kikezdésétől végig.
A 48. levél első kikezdésének utolsó 3 és fél sora
Az 53b lev. első kikezdésétől az 54b. lev. első kikezdésig
Az 56a levél végétől a 62a lev. végéig terjedő szöveg.

Tartalmi eltérések állapíthatók meg még e kézirat 55. a és b. levelén és a 63a levél végétől a 64 lev. végéig.

1954. XII. 2 Kr.

CLUJ
©BCU Cluj
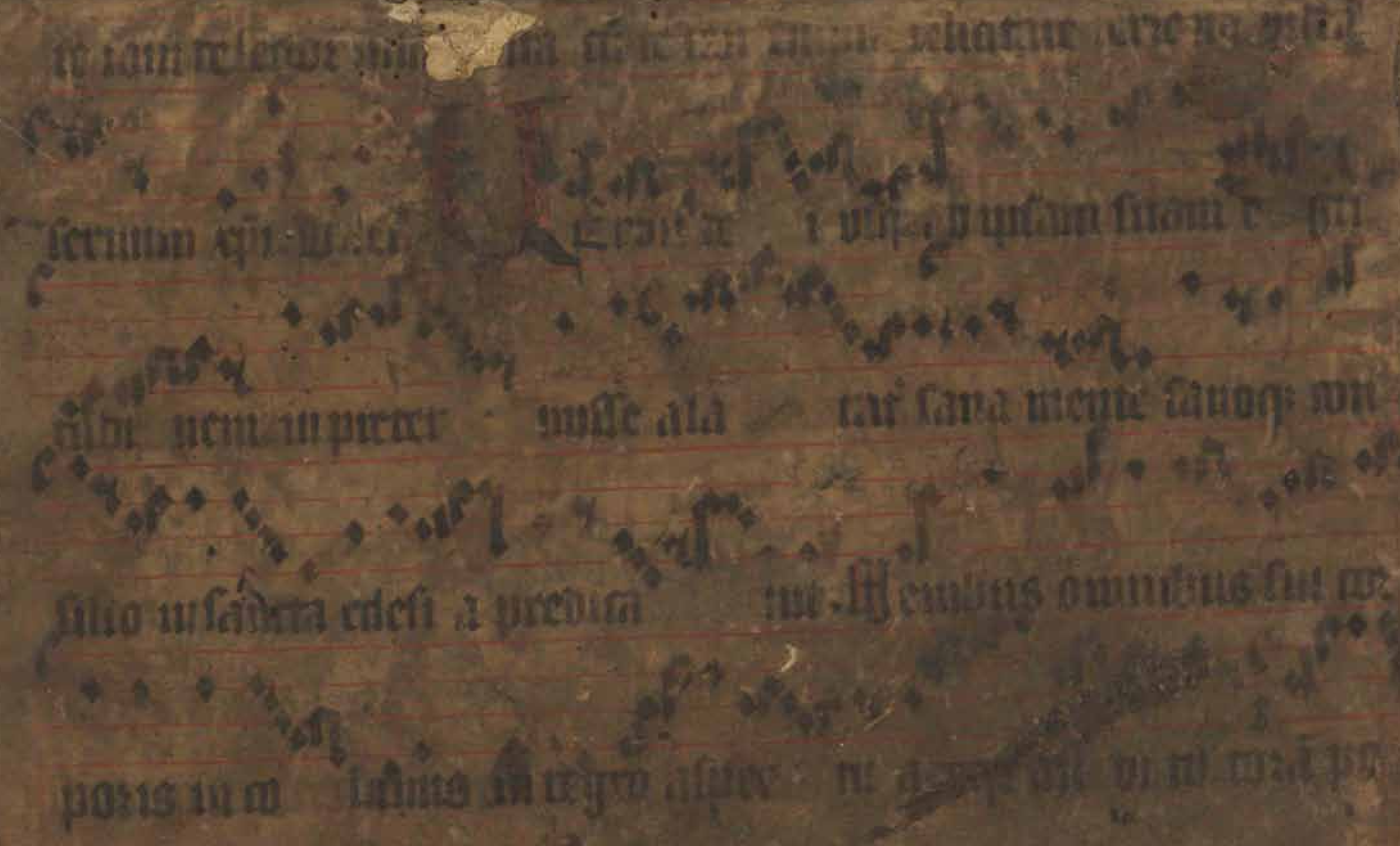
©BCU Cluj